

आनन्द भूमि

२०६८ स्वर्ण्या पुनिः- बैशाख महिना वर्ष ३९
बु.सं. २५५५

अंक १
ने.सं. ११३१

The Ananda Bhoomi (Year 39, Vol. 1)
A Buddhist Monthly :May/June 2011

प्रमुख सलग्हाकारः

भिक्षु कुमार काशयप महास्थविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)
भिक्षु मैत्री महास्थविर (अध्यक्ष, आ. कु. वि. संस्था)

सलग्हाकार : भिक्षु धर्मर्ति (सचिव, आ.कु.वि.)

व्यवस्थापक : भिक्षु अस्सजि, आनन्द कुटी विहार, ४२७१४२०

व्यवस्थापन सहयोगी : भिक्षु सरणकर

वितरण तथा अर्थ : भिक्षु पियदस्ती

वितरण सहयोगी : विवेक महर्जन

लेखा व्यवस्थापन: सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/मित्री सेटिङ्ग : विनोद महर्जन

कम्प्यूटर संज्ञा : राजकुमार छुका, छवप

सम्पादन सहयोगी

भिक्षु वजिरजाण (के.पि. मगर), बुद्धविहार भूकुटीमण्डप

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः

कोण्डन्य

बुद्धविहार भूकुटीमण्डप, ४२२६७०२

वितरणार्थ सहयोगीहरः

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघः), शाक्य वाच शप-बनेपा, अ. इन्द्रावती, सुश्री वीणा कंसाकार, सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वजाचार्य, सुवर्णमुनि शाक्य (भैरहवा), नरेश वजाचार्य, विद्यादेवी शाक्य (बुट्टवल), याम शाक्य (वेनी), सर्जु वजाचार्य, देवेन्द्र शाक्य (पाल्या), उत्तममान बुद्धचार्य (पेखरा), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ), ।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस, ग्वार्को, ललितपुर, फोन: २९२०२३५

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोन: ४२७१४२०
का.जि.द.नं. ३४/०३४/०३५/मक्षेहुनिद.नं. ७/०६१/६२

बुद्धविहारामृत

अप्पमादो अमतपदं - पमादो मच्चुनो पदं ।

अप्पमत्ता न मीयन्ति - ये पमत्ता यथा मता ॥

अर्थात् : अप्रमाद निर्वाणको बाटो हो, प्रमाद मृत्युको बाटो हो, प्रमादीहरू मर्नेकै अप्रमादीहरू मर्दैन ।

बेहोस मजुसे च्वनेगु अमृतसमानगु निर्वाणय वनेगु खः, बेहोस जुया च्वनेगु मृत्युया लँ खः । प्रमादीपि मृत्यु जूथे अप्रमादीपि मृत्यु जुइमखु ।

Heedfulness is the path to the deathless, heedlessness is the path to death. The heedful do not die; the heedless are like unto to the death.

- धर्मपद, २१

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोन: ४२७१४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com
anandakutivihar@ntc.net.np
kondanya@soon.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. ५०/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गराई ।

आनन्द भूमि

नमो तस्स सम्मा सम्बुद्धस्स

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (२५५५)

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

नगर कार्यालय: श्रीघ: विहार, नःघल टोल, काठमाडौं, नेपाल।

फोन: ४२५९५९५ फ्याक्स: ४२२८०९७, ईमेल: buddhajayanti@hotmail.com

Buddha Anniversary Celebration Committee

प. सं.

अध्यक्ष
भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
४२५८८११०

उपाध्यक्ष

भिक्षु धर्मसूरि

४२७९४२०

भिक्षु कोण्ठन्य

४२२६७०२

गौतम शाक्य

४२४८७०४१

रमेश मानन्धर

४२४८६६२०

महासचिव

संघरत्न शाक्य

४२२७७०८८ / ८८५१०८२००५

सचिव

शकरराज सिंह

४२४११०७

सह-सचिव

विजयरत्न ताप्तिकार
४२६०८८०

कोषाध्यक्ष

माणिकरत्न शाक्य
४२२१५०५

सह-कोषाध्यक्ष

स्वयम्कृष्ण मानन्धर
४२५२८८८१४

सल्लाहकार

सभासद भिक्षु आनन्द

८८४१२१२५०८

लोकदर्शन वज्राचार्य

४२२३००५

प्रयागराजसिंह सुवाल

४२४०४८१

प्रा. सुवर्ण शाक्य

४२८१४८४

लक्ष्मीदास मानन्धर

४२२८८२१

बुद्धरत्न वज्राचार्य

४२३१४८४

नानीभाई स्थापित

४२४८८८२३

इयामकृष्ण मानन्धर

४२५६८८८

२५५५ औ बुद्धपूर्णिमाको शुभकामना !

नेपाल बुद्धको जन्मभूमि देश हो। शान्तिका अग्रनायक महामानव बुद्ध यही देशमा जन्मनुभएर विश्वमै शान्ति फैलाउनुभएको थियो। शान्ति बाहिरबाट आउने होइन, क्रान्तिबाट मात्र आउने पनि होइन। शान्तिको लागि मानिस मानिसमा मैत्री र करुणा हुनुपर्छ, आपसी सहयोग र सौहार्दता हुनुपर्छ। मानिसलाई असल मानिस बनाउने, वास्तवमै जीवनलाई उपयोगी बनाउने शिक्षा दिनुहुने बुद्धको जन्म, बुद्धत्व लाभ तथा महापरिनिवर्ण प्राप्त भएको त्रिसंयोगपूर्ण बुद्ध-पूर्णिमा वैशाख-पूर्णिमा फेरि मनाइरहेका छौं। यस शुभपावन अवसरमा सबैको मंगल कामना गर्दछु।

शान्तिको लागि मनमा रीस हुनुहुँदैन, क्रोध हुनुहुँदैन। जबसम्म मनमा रीस हुन्छ, तबसम्म आफूलाई शान्ति हुँदैन, आफ्नो परिवार र समाजमा पनि शान्ति हुँदैन। यही कारण हो कि देशमा पनि शान्ति हुँदैन। शान्ति प्राप्त गर्ने बाह्य क्रान्तिभन्दा आफै मनभित्रको नरात्रो भावनलाई हटाउने क्रान्ति गर्नुपर्दछ। देशमा शान्ति बनाउन पहिला व्यक्ति व्यक्तिमै शान्ति हुनुपर्छ। शान्ति बनाउन बुद्धको व्यवहारिक शिक्षा चाहिन्छ, मान्छेलाई असल मान्छे बनाउने उपदेश चाहिन्छ, बुद्धको शिक्षा भनेको नै मानिसलाई असल बनाउने र व्यवहारिक जीवनमा रामोसँग बस्न पाउनेको लागि हो। यसमा बुद्धको शिक्षा धेरै महत्व र यही सन्देश बोकेर आएको बुद्धजयन्तीलाई हामी सबैले भित्री हृदयले स्वागत गरौ, बुद्धको शिक्षा लिएर व्यवहारमा पालन गरी असल मान्छे बनौं, बुद्ध-पूर्णिमाको हार्दिक शुभकामना !

भवतु सब मंगलं। साधुवाद !

‘चिरं तिट्ठतु बुद्धसासनं ।’

३-२-०६८

भिक्षु अश्वघोष महास्थविर
(अध्यक्ष)

नेपालका संघउपनायक

आनन्दभूमि

प्र. जि. अ. का. का. स. द. नं. ३८३/०४७

“सुखा सद्वस्स सामग्री”

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ (ALL NEPAL BHIKKHU ASSOCIATION)

Vishwa Shanti Vihara, Kathmandu

(स्थापित: सम्वत् २००९)

मिति ३ जेष्ठ, २०८८

बुद्धजयन्ती समारोह समिति, २५५५
आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू काठमाडौं।

हार्दिक साधुवादपूर्ण शुभेच्छा !

सद्दर्म प्रेमीहरू,

“बैशाख पूर्णिमा - बुद्धपूर्णिमा” महान त्रिसंयोगले पूर्ण पवित्र दिवस हो। यसै दिन हाम्रो मातृभूमि नेपाल राष्ट्रको “तुम्बिनी” शालोद्यानमा बोधिसत्त्व सिद्धार्थको जन्म भएको, यसै दिन बोधिसत्त्वले सुख-शान्ति प्राप्त गर्ने मुहान, सर्वज्ञ बुद्धत्व ज्ञान लाभ गर्नुभएको हो भने ८० वर्षको उमेरमा धर्मप्रचार-प्रसार गर्ने क्रममै वहाँले महापरिनिर्वाण प्राप्त गर्नुभएको हो। त्यसैले आज शाक्यमुनि तथागतको चिरस्मरणीय जन्म जयन्ती हो, आजकै दिन वहाँले बुद्धत्व ज्ञान लाभ गरेको चिर-प्रेरक पावन दिन हो र आजकै दिन कुशीनगरमा दुइशाल वृक्षबीचमा महापरिनिर्वाण प्राप्त गरेको चिरसंवेगदायी दिवस हो।

राष्ट्रको बदलिंदो परिवेशसंगै राष्ट्र, जनता र सर्वाभौमिकतालाई ख्यालगरी जनस्तरीय एं जनमुखी संविधानको तयागरी सोहीअनुरूप जनहितसुख हुने शासन विधि अगाडि बढाउदै लानेतर्फ सबैको सोच उदार हुँदै त्यहीअनुरूप अगाडि बढनसक्नु आजको सर्वाङ्गीण आवश्यकता हो। यसै परिप्रेक्ष्यमा बुद्धका शान्ति सन्देश प्रत्येक व्यक्तिको मानसिक शान्तिका लागि, समाजको सुखद सद्भावपूर्ण व्यवस्थाका लागि, राष्ट्रको शान्ति, सुरक्षा, समृद्धिका लागि र विश्वको सुरक्षित पर्यावरण, आणविक भयमुक्त वरद अवस्था, शान्त सुखद प्रगतिका लागि, मन, वचन र कर्मबाट परिपालन गर्न सकोस्— यही बैशाख पूर्णिमाको शुभ सन्देश हो। हामीले बैशाख महोत्सवका दिन कायिक, वाचिक तथा मानसिक विकारहरूलाई विस्तारै छोडै जान सकेमा नै यथार्थमा बैशाख पूर्णिमा मनाइदै आएको ठहरिन्छ। अतः बैशाख महोत्सवलाई बहिर्मुखी रूपमा होइन अन्तरमुखी रूपमा मनाउनु पर्छ।

समस्त शान्ति प्रेमीहरूमा हार्दिक शुभकामना !

भिक्षु धर्ममूर्ति
सचिव

अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ

उपाध्यक्ष, बुद्धजयन्ती समारोह समिति-२५५५

प्रधान कार्यालयः

विश्व शान्ति विहार, मीनभवन, नयाँ बानेश्वर, PO Box 8973 NPC 327 काठमाडौं, नेपाल।

फोन: ४६२२९८४, फ्याक्स: ४६२२२५०

नमो तस्य सम्मा सम्बुद्धस्स

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (२५५५)

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

नगर कार्यालय: श्रीधर विहार, नःघल टोल, काठमाडौं, नेपाल।

फोन: ४२५९५९५ फ्याक्स: ४२२८०९७, ईमेल: buddhajayanti@hotmail.com

Buddha Anniversary Celebration Committee

प. सं.

अध्यक्ष
भिक्षु अश्ववेष महास्थिर
४२५८११०

उपाध्यक्ष
भिक्षु धर्मसुत्त
४२७१४२०
भिक्षु कोण्डन्य
४२२६००२
गौतम शाक्य
४२४८७४१
रमेश मानन्धर
४२४८८६२०
महासचिव
संघरत्न शाक्य
४२२७०८८८/८८५१०८२०७५

सचिव
शक्तराज सिंह
४२५११००

सह-सचिव
विजयरत्न ताम्राकार
४२६०८८०

कोषाध्यक्ष
माणिकरत्न शाक्य
४२२१५०५

सह-कोषाध्यक्ष
स्वयम्भूष्म मानन्धर
४२५२८१४

सल्लाहकार
सभासद् भिक्षु आनन्द
८८४११२५७०
लोकदेशन वज्राचार्य
४२२३००५

प्रयागराजसिंह सुवाल
४२४७४८१
प्रा. सुवर्ण शाक्य
४२२१४८४

लक्ष्मीदास मानन्धर
४२२८८२११
बुद्धरत्न वज्राचार्य
४२३१४८

नानीभाइ स्यापित
४२५८८२३
श्यामकृष्ण मानन्धर
४२५६८८८

नमो तस्य सम्मारोह समिति सम्बुद्धस्स

सर्वप्रथम २५५५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा समस्त नेपाली दाजुभाइ तथा दिदीबहिनी-हरूमा हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्न चाहन्छ।

भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ- 'सुखो बुद्धान्त उपादो' लोकमा बुद्धको प्रादुर्भाव हुनु सुखकर छ। आजभन्दा २६०० वर्षे अगाडि वैशाखपूर्णिमाका दिन सिद्धार्थकुमार नेपालको लुम्बिनीमा जन्मनुभई ३५ वर्षको उमेरमा बुद्धत्व प्राप्त गरी बुद्ध हुनुभयो र ८० वर्षको उमेरमा महापरिनिर्वाण हुनुभयो। आजको पवित्र दिन विश्वका सम्पूर्ण बौद्धलगायत समस्त शान्तिकामी जनमानस मिलेर २५५५ औं बुद्धजयन्ती, स्वांयापिति वा वैशाखमहोत्सव शान्तिपूर्वक मनाइरहेका छौं। संयुक्तराष्ट्रसंघलगायत सारा विश्वले बुद्धपूर्णिमालाई अत्यन्त पुनीत तथा पवित्र दिवसको रूपमा आ-आफ्नो आस्था, विश्वास एवं श्रद्धानुरूप मनाउने गरेको नेपालकै लागि गौरवको विषय हो।

विश्वशान्तिका लागि गौतम बुद्ध अतुलनीय शान्तिनायक, पथप्रदर्शक हुनुहुन्छ। उहाँले देखाउनभएको मध्यममार्गमा पूर्णरूपले प्रतिष्ठित हुनसके सुखशान्ति प्राप्त गर्न सकिनेछ। उनको शान्ति सन्देशलाई आत्मसात् गरी स्वव्यवहारमा उतार्नु आजको आवश्यकता हो।

यसरी नै भगवान् बुद्ध भन्नुहुन्छ- न परेसं कता'कतं । अत्तनो'व अवेक्षेय-कतानि अकतानि च ॥ अर्काको दोष केलाउनु र अर्काले के गयो, के गरेन भनी हेन्नुभन्दा आफूले के गरें, के गरिन भनी हेन्नु वेश हुन्छ। जबसम्म हामीले आफ्नो दोष स्वीकारैनौ, कर्तव्यबोध गर्दैनौ, तबसम्म हाम्रो मनमा शान्ति छाउदैन। तसर्थ सुखशान्ति प्राप्तगर्न आफ्नो दोष स्वीकार्ने, आत्मालोचना गर्ने, कर्तव्यबोध गरी आ-आफ्नो जिम्मेवारी वहन गर्ने वातावरण तय भएमा राष्ट्रमा शान्ति छाउने छ। अझै हाम्रो समाजमा स्वार्थगत मानसिकता हावी भइरहेको छ, अरुको दोषमात्र खोतले, जसरी हुन्छ, अरुलाई गिराउने, आफूमात्र चोखो भई आफ्नो गलित अस्तीकार गर्ने सरुवा रोगजस्तै व्याप्त भइरहेको विडम्बनाको विषय हो।

विश्वसाम् सर्वोच्च शिखर सरगरमाथा र प्राकृतिक सौन्दर्यको धनी देशका रूपमा जसरी प्रख्यात छ, त्यसरी नै शान्तिनायक भगवान् बुद्धको पवित्र जन्मभूमि भएकोले नेपाललाई शान्तिभूमि, बुद्धभूमि र विश्वभातत्त्वभूमिको रूपमा पाहिचान बनाउनु हाम्रो कर्तव्य भएको छ। यसका लागि नेपाल सरकारले विर्णव ध्यान पुर्याउनु पर्नेछ। संविधानसभाले नयाँ संविधान समयमै पारित गरी नयाँ नेपाललाई तात्त्विक निर्धरणमा पुर्याई राष्ट्रको सर्वाङ्गिन विकास हुनेछ भनी नेपाली जनताले जुन युगान्तकारी आकांक्षा बोकेका छन्, त्यसलाई परिपूर्ति गर्ने जिम्मा साविधानसभाका सभासदहरूले अब भने जिम्मेवारी बोध गर्दै दिगो शान्तिको वातावरण तायार गर्नु पर्छ। सबै सभासदहरूले बुद्धभूमि नेपाललाई सुखशान्तिपूर्वक उन्नत एवं सफल राष्ट्रमा परिणत गर्दै जान व्यक्तिगत र दलीय स्वार्थभन्दा मार्थि उठी राष्ट्रीय हित-सुखको उद्देश्यमा समाहित भई सहमतीय राजनीतिक निकासमा उद्यत रहनु आजको प्रमुख दायित्व हो, यसमा सबैको ध्यान केन्द्रित होस्।

अन्तमा २५५५ औं बुद्धजयन्तीको पावन उपलक्ष्यमा बुद्धजयन्ती समारोह समितिको तर्फबाट सबैमा सुख, शान्ति र समृद्धिको कामना गर्दछौं।

भवतु सब्व मंगलं ।

संघरत्न शाक्य
(महासचिव)

नमो तस्स सम्मा सम्बुद्धस्स

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (२५५५)

आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू

नगर कार्यालय: श्रीघ: विहार, नःघल टोल, काठमाडौं, नेपाल।

फोन: ४२५९५९५ फ्याक्स: ४२२८०९७, ईमेल: buddhajayanti@hotmail.com

प. सं.

Buddha Anniversary Celebration Committee

बुद्धजयन्ती समारोह समितिका धम्मानुशासक

संघनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, सुमंगल विहार	५५३१७५
भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर, संघाराम	४२७१४२०
भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविर, विश्वशान्ति विहार	४४८२९८४
भिक्षु बोधिसेन महास्थविर, बोधिचर्या विहार	०९१-६६९७८९
भिक्षु सुमेध महास्थविर, पद्मसुगन्ध विहार	४२६६२५५
गुरु काल्साड लामा, छाउनी	४२७०२३६
पं. बद्रीरत्न वज्राचार्य, महावौद्ध	४२४७७६६

सल्लाहकारमण्डल

मा. सभासद् भिक्षु आनन्द, संघाराम विहार	९६४१२१२५७८
श्री लोकदर्शन वज्राचार्य, कमलादी	४२२३००५
श्री प्रयागराजसिंह सुवाल, ३० बहाल	४२४७४९१
प्रा. सुवर्ण शाक्य, ३० बहाल	४२८१४९४
श्री लक्ष्मीदास मानन्धर, थैहिंति	४२२९२११
श्री बुद्धरत्न वज्राचार्य, भवावहा:	४२३१४८४
श्री नानीभाइ स्थापित, मिखादुं	४२५९८२३
श्री श्यामकृष्ण मानन्धर, ३० बहाल	४२५६८८५

कार्यकारिणी पदाधिकारी

संघउपनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर, अध्यक्ष	४२५९११०
भिक्षु धर्ममूर्ति, उपाध्यक्ष	४२७१४२०
भिक्षु कोण्डन्य, उपाध्यक्ष	४२२६७०२
श्री गौतम शाक्य, उपाध्यक्ष	४२४९७४१
श्री रमेश मानन्धर, उपाध्यक्ष	४२४९६२७
श्री संघरत्न शाक्य, महासचिव	४२२७७९९
श्री शंकरराज सिंह, सचिव	४२५११७७
श्री विजयरत्न ताम्राकार, सह-सचिव	४२६०८९०
श्री माणिकरत्न शाक्य, कोषाध्यक्ष	४२२९५०५
श्री स्वयमकृष्ण मानन्धर, सह-कोषाध्यक्ष	४२६४८९५
धम्मवती गुरुमां, धर्मकीर्ति विहार	४२५९४६६
श्री कुलधर्मरत्न तुलाधर, महावौद्ध	४२२१०९६

श्री केदार शाक्य, कुलेश्वर	४२७२७६६
श्री ईश्वरमान सिंह, स्वयम्भू	४२७१७२
श्री डा. लक्ष्मण शाक्य ऊँवहा:	४२६०८९०
श्री साहितामान तुलाधर, ठमेल	४४११२८४
श्री मोहनकृष्ण डंगोल, विजयेश्वरी	४२७२७३२
श्री चीजबहादुर गुरुड, तमु बौद्ध सेवा समिति	८५१०४७३२
श्री देउबहादुर रानामगर, जावलाखेल	५५२७६६७
श्री लामा थुप्तेन जिरदोल शेर्पा, कपन	४४७३१४
श्री अष्टमुनि गुभाजु, लग	४२६९०८४
श्री पुष्परत्न तुलाधर, स्वयम्भू	४२८४६७८
श्री पूर्णमान तुलाधर, असं	४२६९०८४
श्री पञ्चाकाजी शाक्य, क्षेत्रपाटी	४२५२२१२
श्री प्रकाश मानन्धर, वागबजार	४२४५९५३

उप-समितिका संयोजकहरू

भिक्षु धर्ममूर्ति, संयोजक सं.रा.सं. परिसर बुद्धजयन्ती कार्यक्रम	
भिक्षु कोण्डन्य, संयोजक, स्मारिका प्रकाशन उपसमिति	४२२६७०२
भिक्षु संघरक्षित, संयोजक, प्रचार-प्रसार, धर्मदेशना	४६७१६२३
भिक्षु प्रज्ञारत्न, संयोजक, समारोहप्रबन्ध तथा विहारशृंगार	४२७१४२०
भिक्षु सराणकर, संयोजक, स्वयम्भूसेवक	४२७१४२०
भिक्षु नारद, संयोजक, अस्थियातु प्रदर्शन	४२७१४२०
भिक्षु जनक/पदुम, हाजिरीजवाफ	४४८२९८४
श्री प्रयागराजसिंह सुवाल, अतिथि-सत्कार	४२४७४९१
श्री चन्द्रबहादुर मानन्धर, संयोजक, खाद्य	४२७४४६२
श्री स्वयमकृष्ण मानन्धर, संयोजक, अर्थ सङ्कलन	४४१४९६९
श्री गुद्यरत्न शाक्य, संयोजक, परिसंवाद	४२५९३७३
श्री रमेश मानन्धर, संयोजक, पात्रो प्रकाशन	४२४९६२७
श्री रामेशवरप्रसाद श्रेष्ठ, संयोजक, रक्तदान	४२६२२९९
श्री बेटी वज्राचार्य, संयोजक, बौद्ध कविगोष्ठी	४२७८५७८

सम्पादकीय

बुद्ध-पूर्णिमाको शान्ति कामना !

विश्व शान्तिका प्रतीक, शान्ति नायक तथागत गौतम बुद्धलाई विश्वजगतले वैशाख पूर्णिमाका दिन उनलाई सश्रद्धा-आस्थापूर्वक स्मरण गर्दै आएका छन् । बुद्ध हुने बोधिसत्त्व सिद्धार्थ गौतम लुम्बिनीमा जन्मभएको चिरस्मरणीय जन्म-दिवस, उनले बुद्धगयामा संबोधि ज्ञान लाभ गरेको चिरप्रेरक पवित्र दिवस तथा कुशीनगरमा महापरिनिर्वाण प्राप्त गरेको चिरसंवेजदायी दिवस अर्थात् महान् त्रिसंयोगपूर्ण पवित्र दिवस हो-बुद्धपूर्णिमा । आजको पावन दिवसलाई स्वाँया-पुन्हि, वैशाख-पूर्णिमाको रूपमा समस्त बुद्धका अनुयायी तथा शान्तिप्रेमी सबैले आत्म-शुद्धि, मनोशुद्धि, हृदय परिवर्तनमुखी भई अगाडि बढ्ने चेष्टा गर्नु सुखकर एवं शान्तिकर विषय हो ।

धम्मपदमा उल्लेख्य प्रसिद्ध बुद्धवचन स्मरण गर्दा— नहि वेरेन वेरानि सम्मन्तीध कुदाचनं अवेरेन च सम्मन्ति एसधम्मो सनन्तनो अर्थात् वैरभावले वैरभाव कहिल्यै शान्त हुँदैन, अवैरभावले मात्र वैरभावलाई शान्त पार्न सकिने हुन्छ । त्यसैलै हामीले बदलाको भाव त्यागी वैरभावलाई हटाई सजग र सचेतापूर्वक जीवन यापन गर्नुपर्छ । जताततै वैमनस्यता, उत्पीडन, वैरभाव, हिसा-आतंक, सत्ताको होडबाजी, भय र त्रास आदिले हामी सन्त्रस्त छौं । स्वतन्त्रता, समानता र भातृत्वको भावनालाई अंगाल्दै सह-अस्तित्वको सिद्धान्तलाई अपनाउँदै शान्तिगामी मार्ग अवलम्बन गर्दै जान बुद्धको उपदेशलाई आत्मसात गर्नु आजको आवश्यकता हो । बदलिँदो परिवेशसँगै राष्ट्रको सुौलो भविष्य निर्माण गर्न राष्ट्र, जनता र सार्वभौमिकतालाई ख्यालगरी अब जनस्तरीय एवं जनमुखी संविधानकै निर्माण गर्नुपर्छ र सोहीअनुस्थ जनताको हित र सुखशान्ति हुने शासनविधिको सुनिश्चितताका लागि सम्बद्धपक्षबाट जिम्मेवारीकासाथ ऐतिहासिक भूमिका निर्वाह गर्नुपर्छ । हामी शान्तिगामी सबैले आफूमा विद्यमान मतिभ्रष्ट स्वभाव, कलुषित विचारधारा, संकुचित भावना तथा स्वार्थगत मनोभावलाई त्यागेर स्वरूप मानसिकताको विकास गरी अगाडि बढौं, यस्तै कदमले नयाँ नेपाललाई आत्मसात गर्न सक्नेहुन्छौं ।

बुद्ध-जन्मभूमि राष्ट्र नेपाल एक स्वतन्त्र, अविभाज्य, सार्वभौमसत्ता सम्पन्न, धर्मनिरपेक्ष, समावेशी र पूर्ण

लोकतान्त्रिक गणतन्त्र राज्यमा परिणत भइसकेको छ । यतिबेला हामी नेपाली जनताले नेपालमा दिगो सुखशान्तिका लागि नयाँ संविधानको घोषणा कहिले होला भनी अत्यन्त सौम्य तवरले प्रतिक्षा गरिरहेका छौं । गतवर्षको जेठ १४ मै घोषणा हुनुपर्ने नयाँ संविधान समयमै आउन सकेन, सम्बद्ध संविधान सभाका जिम्मेवार सभासद्हरूको गैरजिम्मेवारीका कारण, आपसी भै-भगडा, सत्तालोलूपता, आफूमात्र खाउँ-आफूमात्रै लाउँ भन्ने स्वार्थगत मनोवृत्तिका कारण कहिल्यै सहमतिमा पुग्न नसक्नु राष्ट्रकै लागि दुःखद विषय हो । नपाउनेले केरा पायो, पाएपछि बोक्रा समेत चपायो भनेजस्तै ठाउँमा नपुगुन्जेल यस्तो त्यस्तो भनी खूब भाषण छाँट्ने, हाँडीमा मकै भुटेसरी जनतालाई मीठो मीठो आश्वासन बाँड्ने अनि कुर्सिमा पुगेपछि भने जुन जोगी आएपनि कानैचिरेको भनेजस्तै भ्रष्ट व्यवहार प्रदर्शन गर्न पछि नपर्ने, आफ्नो गोरुको बाहै टक्का भनी लिँडेढिप्पी कस्ने अनि कसरी हुन्छ सहमति ? सहमतिका लागि भनी टन्न खाने र मातिने गरी पिउने ठाउँमा चाहि मिल्ने अनि संविधान लेखनमा चाहि सधैं असहमति, हानथाप र जुँगाको लडाईमै अल्फिरहने ? एक वर्ष समय थपि पुनः आगामी जेठ १४ नजिकिदै गर्दा समेत हविगत उस्तै छ भने दुःखका साथ भन्नैपर्छ आउँदो जेठ १४ गते पनि नयाँ संविधान नआउने नै भयो । यस्तै हविगत चलिरहने हो भने भाई फुटे गंवार लुटे भई नेपाली जनताले ऐतिहासिक उपलब्धिका रूपमा प्राप्त गरको संविधान सभा हाति आयो हाति आयो फुस्सामै विलीन नहोला भनी कसरी भन्ने ? हामी जनताले माननीय भनी मान्दै आएका सम्बद्ध नेता-सभासद्हरूको धैंटोमा कहिले घाम लाग्ने ?

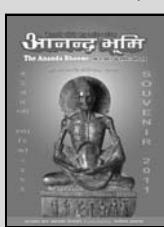
अन्ततः २५५५ ओ बुद्ध-पूर्णिमा, स्वाँया-पुन्हि, बैशाख-पूर्णिमाले हामी सबैको हृदय परिवर्तन गर्न सकोस्, स्वार्थरहित चेतनाको भाव जगाउन सकोस्, नयाँ नेपाल निर्माणमा सहमतीय भाव जुटाउँदै संविधान सभाबाट समयमै संविधानको उद्घोष गरी राष्ट्रलाई उन्नत पथतिर लम्काई वृहत् शान्ति सम्झौतालाई तार्किक निष्कर्षमा पुन्याउन अनुकूल वातावरण जुटोस्- यही हार्दिक शुभकामना, भिन्नुना !

आनन्दभूमि

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	कर्मफल बारे बुद्धको विचार	भिक्षु अश्वघोष महास्थविर	९
२.	वैशाख पूर्णिमा	सत्यनारायण गोयन्का	११
३.	यथार्थ तथ्यांकका लागि सजगता आवश्यकता	भिक्षु वजिरज्ञाण	१२
४.	आगामी जनगणना र बौद्धहरूको दायित्व	डा. गोहेन्द्रमान उदास	१४
५.	२०६८ जनगणना र बौद्ध सतर्कता	डा. केशवमान शाक्य	१७
६.	विदुषी भूटुटी र भिक्षुणी संघमित्राको प्रभाव	केशरी वज्राचार्य	२२
७.	समाजमा मनोगत भ्रष्टाचार हावी	शिशिल चित्रकार	२५
८.	समस्याउपर कसरी विजय पाउने ?	के.श्री. धर्मानन्द महास्थविर	२७
९.	बुद्ध शिक्षा	देवेन्द्रराज शाक्य	२९
१०.	समीक्षा : कुशीनगरको संक्षिप्त इतिहास	कोण्डन्य	३०
११.	मायादेवी मन्दिरको पुनःनिर्माण	लोक दर्शन वज्राचार्य	३५
१२.	हुँगी, पाल्पाका बुद्धविहार-यात्रा एक संस्मरण	सर्जुमान वज्राचार्य	४०
१३.	त्रिपिटकले दिन खोजेको सन्देश	दुण्ड बहादुर वज्राचार्य	४२
१४.	शील पारमिता	आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप	४४
१५.	मतकभत्त जातक	अनु. अष्टमुनि वज्राचार्य	४६
१६.	हे बैशाख पुनिहि	राज शाक्य	४७
१७.	The Problem of Evil	Dr. Ganesh Mali	४९
१८.	The Practical Viewpoint of Buddha	Suwarna Sakya	५१
१९.	Meditation and Reflection-III	Bhikkhu Upatissa	५३
२०.	बौद्ध गतिविधि		५५
२१.	आनन्दकुटी विहारमा चैत्र पूर्णिमा	पवन कडेल	५८

यस अङ्क

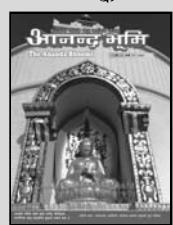
आनन्दकुटी भूमि

पढ्दौं पढ्दाओं, समयमैं वार्षिक ग्राहक बन्नौं

आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ४२७९४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com
anandakutivihar@ntc.net.np

गताङ्कमा

बौद्ध प्रवचन समाज Society for Buddhist Discourses

1423, Kamal Pokhari
Kathmandu, Nepal
Tel.: +977-1-4410392
Mailing Address:
G.P.O. Box No. 438, Kathmandu, Nepal
E-mail: rajkarnikarg@yahoo.com

शान्तिका नायक तथागत बुद्धको जन्म, सम्बोधिज्ञान लाभ तथा महापरिनिर्वाण दिवस
ब. स. २५५५ को उपलक्ष्यमा सबैलाई हार्दिक शुभकामना ।

२५५५ औं बुद्धजयन्तीको उपलक्ष्यमा स्थापित

महामना बुद्ध नेपालको मात्र नभई विश्वकै महापुरुष हुनुहुन्छ, श्रद्धायुक्त व्यक्तित्व हुनुहुन्छ तथा यस धरतीका शान्ति नायक हुनुहुन्छ । त्यस्ता महामना बुद्धलाई हामी नेपालीले हाम्रो भूमिमा जन्म भएको पाउनु हाम्रो अहोभाग्य हो । आज विश्वमा हाम्रो देश नेपालको पहिचान गराउनु छ भने बुद्धको जन्मस्थल रूपमा गराउने गरिन्छ । यस्ता महिमामय भगवान् बुद्धको चरण कमलमा सादर वन्दना गर्दछौं ।

घनश्याम राजकर्णिकार

अध्यक्ष

बौद्ध प्रवचन समाज

समाजका अर्क पदाधिकारीहरू: उपाध्यक्ष - श्री देव रञ्जित, महासचिव - श्री प्रकाशमान शाक्य, कोषाध्यक्ष - श्री विद्याबहादुर वज्राचार्य, सदस्यहरू: श्री मदनसेन वज्राचार्य, श्री रत्नसुन्दर शाक्य, श्रीमती शान्ता राजकर्णिकार

ठेगाना: १४२३, कमलपोखरी, काठमाडौं । पत्राचार ठेगाना: जि.पि.ओ. बक्स नं.४३८, काठमाडौं ।

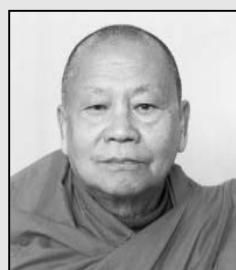
इमेल: rajkarnikarg@yahoo.com, फोन नं. : ४४७०३९२

कर्मफल बारे बुद्धको विचार

कर्मफलले धार्मिक क्षेत्रमा महत्वपूर्ण ठाउँ लिएको र चर्चा पनि भइरहन्छ । यो विवादास्पद विषय हो । त्यसैले गौतम बुद्धले भन्नुभएको थियो- कम्मविपाको भिक्खवे अचिन्तनीयो अर्थात् भिक्षुहरू ! कर्मफल बारेमा चिन्तन र कल्पना नगरे हुन्छ ।

त्यसो भए पनि, मलाई राम्रो ज्ञान नभए पनि मैले अध्ययन गरेअनुसार पालिसाहित्यको आधारमा कर्मफलको बारेमा लेख्न जमर्को गर्दछु ।
यानि करोति पुरिसो तानि पस्सति अत्तनि, कल्याणकरी कल्याणं पापकरी च पापकं, यादिसं वपते वीजं तादिसं हरते फलं ।

भावार्थ- मानिसले जे पापकर्म गरे पनि त्यो पाप आफूलाई महसुस हुन्छ, परउपकार हुने राम्रो काम गर्नेले त्यसको फल राम्रो देख्छ । पापकर्म गर्नेले नराम्रो फल भोग्नुपर्नेछ । जस्तो बिउ रोपिन्छ, त्यसै फल फल्छ । जुनसुकै काम गरे पनि त्यसअनुरूप फल पाउनु स्वाभाविक हो । नराम्रो काम गर्नेले नराम्रो फल भोग्नुपर्छ । राम्रो काम गर्नेलाई राम्रो फल पाउँछ ।”

भिक्षु अश्वघोष महास्थविर

“जस्तो बिउ रोपिन्छ, त्यसै फल फल्छ । जुनसुकै काम गरे पनि त्यसअनुरूप फल पाउनु स्वाभाविक हो । नराम्रो काम गर्नेले नराम्रो फल भोग्नुपर्छ । राम्रो काम गर्नेलाई राम्रो फल पाउँछ ।”

१. उतुनियाम- चैत वैशाखमा रुख हरियालि हुन थाल्छ । रुखमा पूल फुल्छ । यो ऋतुअनुसार हुने गर्छ । (बसन्त ऋतुमा)

२. बीजनियाम- सूर्यमुखी पूल घामलाग्दा फुल्छ । असारमा धान रोप्दा तीन महिनापछि मात्र धान फल्छ । गड्हे रोपेर फल हुने होइन । काँक्रो रोपेर फर्सि फल्दैन । काँक्रो नै फल्छ ।

३. कम्मनियाम- मानिसले असल काम गरेको खण्डमा फल पनि राम्रो पाउँछ । खराब काम गरे नराम्रो फल पाउँछ । यो प्रकृति-स्वभाव धर्म हो ।

४. धम्मनियाम- भुइँचालो आउनु, बाढीपहिरो हुनु प्रकृति (स्वभाव) धर्म हो ।

५. चित्तनियाम- चित्त उत्पन्न हुन्छ, भङ्ग पनि हुन्छ । यसरी चित्त कसैले केही नगरिकन नै आफै उत्पन्न हुने गर्छ । बुद्ध भन्नुहुन्छ- चेतनाहं भिक्खवे कर्मं वदामि - मानिसको चेतना नै चित्तको स्वभावअनुसार कर्म बन्छ । काम त साधन मात्र हो । वस्तु होइन, चित्तले गरेको कल्पना र श्रद्धा नै कर्म हो । उदाहरणार्थ बुद्धकालीन एक घटना प्रस्तुत गर्नु उचित होला र सान्दर्भिक पनि होला ।

एउटी किसान महिलाले भिक्षाटन आउनुभएको बुद्धलाई पिठोको रोटी दान दिइन् । बुद्धले आशीर्वाद दिनुहुँदै भन्नुभयो- ठूलो लाभ होस्, निरोगी र सुखी होस् । यो कुरा सुनिसकेपछि महिलाको श्रीमान् बुद्ध समक्ष पुगी सोध्यो- भगवान्, जाबो पिठोको रोटी दान दिईमा कसरी ठूलो लाभ प्राप्त हुन्छ ?

बुद्धले जवाफ दिनुभयो- सानो बिउबाट ठूलो रुख उग्रिन्छ । सानो वस्तुको कुरो होइन । चेतना र श्रद्धाको कुरा हो ।

कर्मफल चार प्रकारका छन्:-

१. **दिदूठ धम्म वेदनीयकम्म-** आफूले गरेको कर्मको फल यही जीवनमा अँखाले देखिने गरी फल भोग्न पाउने कर्म । कोकालिक शिकारीले निर्दोष भिक्षुको ज्यान लिन प्रयत्न गरेकोले आफै शिकारी कुकुरको टोकाइबाट मृत्यु भयो ।

२. **उपपञ्ज वेदनीयकम्म-** अर्को जन्ममा फल पाउने कर्म ।

३. **अपरापरिय वेदनीयकम्म-** जन्मदेखि जहिले पनि फल भोग्न सक्ने कर्म, बाजेले गरेको कर्म नाति नातिनीले भोग्न सक्ने कर्म हुन्छ ।

४. **अहोसिकम्म-** पञ्च महापापबाहेक अरु कर्मको फल भोग्नु नपर्ने कर्म । उदाहरण अंगुलिमालले १९ जना मानिसको हत्या गरे पनि फल भोग्नु परेन । यही जीवनमा अहत् (निर्दोष व्यक्ति) भई जीवन मुक्ति पाउनुभयो ।

मिश्यादृष्टि धारणा:-

१. मानिसले जुनसुकै सुखदुःख भोग गर्नु पर्छ, रोगी हुनु आदि सबै पूर्वजन्मको कर्मफल भनी विश्वास गर्नु ।

२. जति पनि सुखदुःख आदि घटना भइरहेका हुन्छन् ती सबै ईश्वरको कृपाले हो भनी विश्वास गर्नु ।

३. जुनसुकै सुखदुःखको अनुभव भइरहेको छ ती सबै विनाहेतु र कारणले भइरहेको छ भनी विश्वास गर्नु ।

उपर्युक्त तीन सिद्धान्त र विश्वासलाई बुद्धले मान्यता दिनुभएन । बुद्धको विचारसित मेल खाँदैन ।

(अंगुत्तरनिकाय)

कर्मसम्बन्धी मलाई राम्रो ज्ञान नभए पनि लेख्न मन लागेकोले लेख्ने । केही गल्ती छ भने क्षमा चाहन्छु ।

स्वाँया पुनिह्या भिन्तुना !

तथागत शास्ताया जन्म, बोधिज्ञान प्राप्त व
महापरिनिर्वाण दिवस बु. सं. २५५५ क्वःगु स्वाँया
पुनिह्या लसताय् सकल नेपाःमिपिन्त भिन्तुना !

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

हवनाल्लँ, पाको, न्यूरोड, काठमाडौं ।

फोन: ४२३१०३६, ४२२२०६५, फ्याक्स : ४२१६१६७

तैशाख पूर्णिमा

भगवान् बुद्धको तीन घटनाहरू जुटेको पावन दिवस तैशाख पूर्णिमा । भगवान्तको जन्मजयन्ती, बोधि ज्ञान प्राप्त गरेको दिन- बोधिजयन्ती र परिनिर्वाण जयन्ती । जयन्ती भनेको विजय हो । विजय- जीत वास्तवमा बोधिको हो । बोधि जयन्तीमा जन्मजयन्ती र परिनिर्वाण जयन्तीको मूल अर्थ समेटिएको छ ।

सम्यक् सम्बोधि उत्पन्न भएकोले नै मारमाथि विजय प्राप्त भयो । पाप माथिको विजय, अधर्ममाथिको विजय, समस्त बन्धनहरू माथिको विजय प्राप्त भयो । यो यस्तो विजय हो जस्ते जन्म र मृत्युको जयन्तीलाई सफल र सार्थक बनायो । सम्यक् सम्बोधिको कारणले नै यो जन्म अन्तिम जन्म बन्यो, यो मृत्यु अन्तिम मृत्यु बन्यो **अथ अन्तिमा जाति नित्यदानि** पुनर्भवेति । यही अन्तिम जन्म हो । अब पुनर्जन्म हुनेछैन । पुनर्जन्म हुँदैन भने पुनर्मृत्यु पनि हुने छैन । यो जन्म र मृत्यु दुैमाथि विजय प्राप्त गरेको दिन हो ।

यस महापुरुषको यो महान विजय अन्य धेरै मानिसहरूका लागि विजयको कारण बन्न गयो । धेरैको मंगल-कल्याणको कारण बन्न गयो, स्वस्ति-मुक्तिको साधन बन्न गयो । धेरै कष्टहरूको सामना गरेर यस महामानवले हराईसकेको मुक्तिदायिनी धर्म गंगालाई फेरि खोजी निकाल्नुभयो । उहाँले केवल आफ्नो मुक्ति मात्र गर्नु भएन अच्य अनेक मानिसहरूको मुक्तिको लागि पनि मार्ग प्रसस्त गर्नुभयो । अत्यन्त करुणापूर्ण हृदयले आफ्नो जीवनभर मानिसहरूलाई यो विद्या बाँडिरहनुभयो । मानिसहरूका लागि अमृतको ढोका खोलिदिनुभयो । यस प्रकार करीब पच्चीसय वर्ष पूर्व जुन धर्मगंगा बग्यो, त्यो एक पीढीबाट अर्को पीढी हुँदै हुँदै करोडौ मानिसहरूको कल्याणको कारण बन्न पुग्यो र कही न कही परम परिशुद्ध रूपमा यसको प्रवाह लगातार चलिरह्यो । केही समयको लागि यो हरायो पनि, बीचमा केही अबुफ मानिसहरूद्वारा यस पद्धतिमा मिसावट गरेर यस मार्गलाई दूषित गन्यो र विकृत पनि भयो । तर एउटा मसिनो धारा सुरुदेखि शताब्दी औसम्म शुद्ध रूपमा कायम भईरह्यो । यसरी कायम रहेकोले नै आज हामीलाई प्राप्त भएको छ । हाम्रो कल्याणको, हाम्रो मंगलको, हाम्रो

◀ सत्यनारायण गोयन्का

“आजको यस पावन दिवसमा एकातिर श्रद्धा र कृतज्ञतालाई बलवान बनाउँ, जसबाट धर्म हरा-भरा बनिरहोस् अर्कोतिर विवेक जगाई राख्यौ । श्रद्धा र कृतज्ञतालाई अन्धो बन्न नदिउँ । जसबाट धर्म साम्प्रदायिकताको खाडलमा खसेर डुब्न नपाऊन् ।”

स्वस्तिमुक्तिको कारण बनेको छ ।

विपश्यी साधक यस शुद्ध धर्मगंगामा डुब्लुल्की लगाएको छ भने अवश्य पनि त्यस महापुरुषको प्रति असीम श्रद्धा र कृतज्ञताको भावले भरपुर हुन्छ । श्रद्धा र कृतज्ञताको अविभाज्य अंग हो । श्रद्धा बीज हो, जसको कारणले नै बोधिको श्रुजना हुन्छ र धर्मको फल दिन्छ । कृतज्ञता ज्ञानरूपी औषधि हो, जसको कारणले धर्म बलवान हुन्छ । यदि श्रद्धा र कृतज्ञता रहेन भने धर्मको बिरुवा मुर्खाउने छ । श्रद्धा र कृतज्ञता जाग्नु धर्म जाग्नु हो । समझदार साधक सजग रहन्छ र आफ्नो विवेक हराउँदैन । श्रद्धालाई अस्थ-श्रद्धा हुन दिँदैन । कृतज्ञतालाई अस्थ कृतज्ञता बन्न दिदैन । तब नै धर्म बलवान हुन्छ, फलदायी हुन्छ ।

अन्यथा जब श्रद्धा अन्धश्रद्धा बन्दछ, कृतज्ञता अस्थकृतज्ञता बन्दछ, धर्म हराउँदै जान्छ, सम्प्रदाय बलवान हुनथाल्छ । सम्प्रदाय बलवान बन्यो भने मानव धर्मलाई पनि साम्प्रदायिक आँखाले नै हेर्न थाल्छ । धर्मको यथाभूत शुद्ध स्वरूपलाई हेर्न नै पाउँदैन । सम्प्रदाय बलवान भयो भने, कुनै प्रत्यक्ष अनुभव नभईकन नै कुनै ऐउटा दार्शनिक मान्यता भूत भै टाउकोमा चढ्न थाल्छ र धर्मलाई पनि त्यस मान्यताको रंगीन चश्मा लगाएर हेर्न थाल्छ । अतः धर्मको यथाभूत शुद्ध स्वरूपलाई देख्न नै पाउँदैन । सम्प्रदाय बलवान हुनजान्छ र निष्ठाण कर्मकाण्ड प्रधान हुनथाल्छ, खडि प्रधान हुनजान्छ । धर्मधारण गर्न गैण हुनजान्छ ।

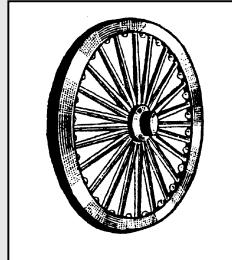
त्यसैले साधकहरू ! आज, आजको यस पावन दिवसमा एकातिर श्रद्धा र कृतज्ञतालाई बलवान बनाउँ, जसबाट धर्म हरा-भरा बनिरहोस् अर्कोतिर विवेक जगाई राख्यौ । श्रद्धा र कृतज्ञतालाई अन्धो बन्न नदिउँ । जसबाट धर्म साम्प्रदायिकताको खाडलमा खसेर डुब्न नपाऊन् । श्रद्धा र कृतज्ञतालाई निर्मल बनाइराख्यौ, जसबाट बोधि पुष्ट होउन्, अज्ञान क्षीण होउन्, विद्याको प्रकाश प्रज्वलित होस् र अविद्याको अस्थकार हटोस् । यसैमा हाम्रो मङ्गल छ, साँच्चयको कल्याण निहित छ, स्वस्तिमुक्ति समाएको छ ।

यथार्थ तथ्यांकका लागि सजगता आवश्यकता

आज हरेक व्यक्ति सजग र सतर्क हुन खोजिरहेको छ । परिवर्तित युग र समय सापेक्ष मान्छे पनि त्यही परिवर्तनलाई आत्मसात् गर्दै आफ्नो जीवन रथलाई अगाडि बढाइरहेको छ । आफ्नो हकअधिकार र अस्तित्व रक्षार्थ लागिपरेको छ मान्छे । समयले सिकाएको कुरा पनि यही हो । राष्ट्रिय जनगणना-२०६८ नजिकान्दै छ जुन हरेक १० वर्षमा लिइने गरिन्छ । मान्छेको टाउका मात्र गन्तु होइन घर-घरमा गई व्यक्तिको नितान्त व्यक्तिगत विवरण उतारेर यथार्थ विवरण प्रस्तुत गर्नु जनगणना हो, जसले व्यक्तिका विभिन्न पाठोहरूलाई समेटेको हुन्छ । नेपाल बहुजातीय, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक भएको राष्ट्र हो । परिणामस्वरूप सबै, जातजाति, भाषाभाषी, धर्म, संस्कृति, वर्ग, समुदाय र क्षेत्रका मान्छेले आफ्नो जातीय, धार्मिक, भाषिक तथा सांस्कृतिक अधिकार र अस्तित्व रक्षार्थ जुटिरहेका छन् । यसप्रकारको प्रयास हुनु, कदम चालिनु अत्यावश्यक छ । विगतमा तत्कालीन शासक वर्गबाट असमान तथा विभेदपूर्ण व्यवहार गरिदा यस प्रकारका आवाजहरू उठनु, प्रयासहरू हुनु स्वाभाविक पनि हुन् । कसैले कसैको अधिकार र अस्तित्वमाथि हनन् र विभेदपूर्ण व्यवहार गर्नका लागि छुट दिइएको छैन । आफ्नो व्यक्तिगत अस्तित्व र पहिचानको खातिर आवाज उठाउन पाउनु हरेक नागरिकको कर्तव्य तथा दायित्व हो ।

अन्तरिम संविधानमा नेपाल विविध जातजाति, भाषाभाषी, धर्म-संस्कृति भएको धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र घोषणा भइसकेको सन्दर्भमा हिन्दू राष्ट्र घोषणा होस् भद्दै इयाली पिटनुमा कुनै सार्थकता छैन । यहाँ सबै कुरामा विविधता छ, त्यसकारण त्यो कुरालाई आत्मसात् गरेर एकले अर्काको अस्तित्व स्वीकार गरेर सम्मान र गौरवपूर्वक आपसी सहिष्णुता र सद्भावलाई कायम राख्नुपर्छ । जसले

✓ भिक्षु वजिरज्ञाण, बुद्धविहार
“विगतका जनगणनामा पनि यस्तै गल्तीहरूले सही तथ्याङ्क आउन नसकेकोमा दुईमत छैन । यसकारण, यस्ता गल्तीहरू हुन नदिनका निमित्त सम्बन्धित सरोकारवाला पक्षहरू समयमै क्रियाशील भई सचेतना फैलाउन आवश्यक छ ।”

गर्दा हामी सबैले सुख-शान्तिको अनुभूत गर्न सक्दछौं । यहाँनेर उठाउन खोजेको कुरा के भने, विगतका जनगणनामा राज्यपक्ष वा तथ्याङ्क संकलकहरूबाट यथार्थ तथ्याङ्क र विवरण नआउँदा आज विभिन्न जातजाति, धर्मावलम्बीहरूले आफ्नो यथार्थ तथ्याङ्क र विवरणको माग गर्दै विभिन्न कार्यक्रम तथा अभियान सञ्चालन गरेर अब हुने जनगणनामा त्यस्ता प्रकारका कमीकमजोरीहरू नदोहेरिउन् भन्नका खातिर सजग र सतर्क भइरहेका छन् । यस्ता प्रकारका कार्यहरू हुनु हरेक सचेत र सजग नागरिकको कर्तव्य हुन आर्है । जहाँसम्म धर्मको कुरा छ, नेपालका अधिकांश आदिवासी जनजाति बौद्ध धर्मावलम्बी हुन् र विस्तारै अन्य अबौद्ध

जनजातिहरूमा पनि चेतना अंकुरित हुन लागिरहेको छ । परिणामतः भावी जनगणनामा बौद्धहरूको संख्या बृद्धि हुने निश्चित छ तर अर्कै समुदाय वा क्षेत्रका तथ्याङ्क संकलक अथवा अरूको अस्तित्व स्वीकार गर्न नसक्ने व्यक्तिहरूले तथ्याङ्क तथा विवरण लिंदा यथार्थ तथ्याङ्क आउनेमा ढुक्का हुन नसक्ने अवस्था देखिन्छ । शिक्षित र सचेत नागरिकले त होशियारीसाथ सही तथ्याङ्क आफै भर्न लगाएर यथार्थता आउला तर कतिपय अशिक्षित तथा थाहा नभएका नागरिकहरूको तथ्याङ्क लिंदा तथ्याङ्क संकलकले नै मनोमानी ढङ्गले विवरण भरिदिने सम्भावना हुन्छ । जस्तो की-जातीय पहिचान जनाउने थर तथा धर्म लेख्नुपर्ने ठाउँमा तथ्याङ्क संकलकले आफूले जुन धर्म मान्दछ र आफू जुन जातिको हो त्यही लेख्नसक्छ । विगतका जनगणनामा पनि यस्तै गल्तीहरूले सही तथ्याङ्क आउन नसकेकोमा दुईमत छैन । यसकारण, यस्ता गल्तीहरू हुन नदिनका निमित्त सम्बन्धित सरोकारवाला पक्षहरू समयमै क्रियाशील भई सचेतना फैलाउन आवश्यक छ ।

हालै चितवन नारायणगढमा लुम्बिनी विकास कोषका कार्यकारिणी सदस्य भिषु कोण्डन्यद्वारा समुद्धाटित नेपाल मगर बौद्ध सेवा समाजको तेस्रो राष्ट्रिय सम्मेलनले पनि विशेषतः राष्ट्रिय जनगणनालाई नै मूख्य प्राथमिकता दिई जनजाति तथा बौद्धहरूको यथार्थ तथ्याङ्कका लागि सबै सचेत र सजग हुनुपर्नेमा जोड दिएको छ । केन्द्रीय मगर बौद्ध समाजले सार्वजनिक अपिल जारी गर्दै, जनगणना लिंदा, मातृभाषाको महलमा 'मगर', धर्मको महलमा 'बौद्ध', नाम, थर पछाडि 'मगर' लेखन्ताहाउने तथा फाराम भर्दा पेन्सिलले नभई कलमले नै भर्न भराउन लगाउनेजस्ता कुराहरूमा जोड दिएको छ । अन्य जनजातीय संगठनहरूले पनि यस्ता कुराहरूमा अवश्य ध्यान दिएको हुनुपर्छ । पोखरास्थित धर्मशीला बुद्ध विहारमा सम्पन्न एक कार्यक्रममा बौद्ध उपासिका संघले बौद्धहरू तथा बौद्ध संघसंस्थाहरू आउँदो जनगणनामा सही तथ्याङ्क लेखाउन खट्नुपर्ने लगायतका ५ बुँदै पोखरा घोषणा-पत्र जारी गरिसेकको छ । त्यस्तैगरी, धर्मादय सभाले पनि विगतका कमीकमजोरीहरूलाई मध्यनजर गर्दै वास्तविक सत्य तथ्य तथ्याङ्कका लागि सार्वजनिक अपिलसहित नमूना जनगणना फाराम बनाई वितरण गरिराखेको छ जसले गर्दा जनजाति तथा बौद्धहरूका लागि अभि स्पष्ट र सहज भएको छ । यसरी यी यस्ता क्रियाकलापहरू हुनु सराहनीय पक्ष

मान्नुपर्छ । साथसाथै अन्य पक्षहरूबाट भइराखेका प्रयासहरूलाई पनि नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन । यस्ता प्रयासहरू निरन्तर जारी राख्नुपर्छ र जिम्मेवार निकायलाई भक्तिकर्याइ रहनुपर्छ ।

बुद्धजन्मभूमि नेपालका आदिवासी जनजातिहरू बौद्ध भए पनि व्यक्तिगत र साम्प्रदायिक स्वार्थ सिद्धका निमित्त धर्म र संस्कृतिको नाममा तत्कालीन शासक वर्गले राजनीति गर्दा जनजाति तथा बौद्धहरूको विगतका जनगणनामा यथार्थ तथ्याङ्क नआएको यथार्थ हो । सबै धर्म, समुदाय, जातजाति, वर्ग, लिङ्गलाई समान व्यवहार गर्ने बौद्धहरूलाई अन्य धर्म, समुदाय र क्षेत्रका मान्छेले विभेदपूर्ण व्यवहार गर्दा, बौद्धजनहरू सशक्ति हुनुपर्ने स्वभाविक हो । यसर्थ, यी कमीकमजोरीहरूलाई न्यूनिकरण गर्नका लागि २०६८ को राष्ट्रिय जनगणनामा जनजाति तथा बौद्धहरूको संख्या कम छैन भनी प्रमाणीत गर्न तथा भगवान बुद्धप्रति सच्चा श्रद्धा र गौरव व्यक्त गर्नका लागि बौद्ध संघसंस्थाहरू, बौद्धहरू, सरोकारवाला पक्षहरू, बुद्धिजीवि तथा सचेत र शिक्षित नागरिकहरू क्रियाशील भई खट्नुपर्ने आजको तड्कारो आवश्यकता हो । समयमै सचेतता र सजगता अपनाउन सकेनौ भने अबका जनगणनामा बौद्ध तथा जनजातीहरूको संख्या भन्न-भन्न घट्दै जाने कुरा निश्चित छ ।

दर्ता नं. २०४६/०६५-०६६

एक होइन सबै जाबल बनौं ।

बुद्धको जन्म, सम्बोधिलाभ तथा महापरिनिर्वाण भएको त्रिसंयोग दिवसको उपलक्ष्यमा हार्दिक शुभकामना ।

मुद्दती वचतमा
१३ प्रतिशत व्याज

दैनिक वचतमा
६.५ प्रतिशत व्याज

बलम्बु व्यापार सहकारी संस्था लि.

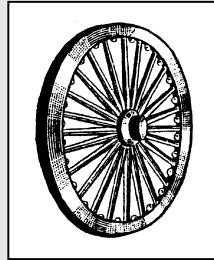
बलम्बु, काठमाडौं

बलम्बु-६, काठमाडौं, फोन नं. ४३१४८४४,
ईमेल: bmc_coperative@yahoo.com

आगामी जनगणना र बौद्धहरूको दायित्व

अन्य देशहरूमा फरक फरक अवधिमा आ-आफ्नो सुविधा र सम्पन्नताको आधारमा राष्ट्रिय जनगणना हुन्छ । नेपालमा १०-१० वर्षमा जनगणना लिने गरिन्छ । नेपाल सरकारले आगामी राष्ट्रिय जनगणना २०६८ सालको जेठ महिनाको प्रारम्भबाट सुरु गरेर असारमा समाप्त गर्ने कार्यक्रम प्रकाशन गरेको छ । जाति, भाषा, शिक्षा, आदि विभिन्न तथ्याङ्क संकलन गरेर प्रस्तुत गर्ने लक्ष राखेको छ । त्यस्ता तथ्याङ्कहरूमा देशमा कुन कुन धर्म मान्नेहरू के कति छ भनी तथ्याङ्क निकाले पनि एउटा प्रमुख कार्यको रूपमा तोकेको छ । तर यस पालिको जनगणना धर्मसम्बन्धी तथ्याङ्क लिंदा, पहिलेजस्तै नेपालमा भएका धर्महरूको फरक फरक कोलम नराखेर केवल एउटा कोलम अवलम्बन गरेको धर्मको नाम भनेर त्यस कोलममा लेख्नुपर्ने वा लेखाउनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । तदनुसार, त्यस कोलममा धर्मको नाम आफै इच्छा-पहिचानअनुसार लेख्ने-लेखाउने स्वतन्त्रता दिएको छ । पहिलेको जनगणनामा जस्तै गणकहरूले भ्रममा पार्न, गलत कोठा (कोलम) मा चिन्ह लगाउनेजस्तो संभावनालाई कम गरेको छ ।

जनगणना देशको विकासको लागी गरिन्छ । यस सन्दर्भमा धर्म एउटा ऐच्छिक भावना, आस्था, विश्वास भएकोले र राष्ट्र-राज्य वा देशको सिमानामाथि रहेर सर्वव्यापी हुने स्वभाव भएको हुनाले, अर्थात् नेपाल मात्र होइन अन्य देशहरूमा पनि बौद्ध, हिन्दू, जैन, इसाई, मुस्लिम कुनै पनि देशले देखाउनु पर्ने आवश्यकता थिएन । त्यसमाथि कुनै पनि अलौकिक धर्म नअपनाउने, तर सबै धर्मलाई आदर गर्ने, मानव धर्म वा कर्तव्यादी जनसंख्या पनि विश्वमा बढ़दै गएको अवस्थामा धार्मिक तथ्याङ्क लिनुपर्ने आवश्यकता नै थिएन । त्यसमाथि नेपाल धर्मनिरपेक्ष राज्य भएकोले, राज्य कुनै एक धर्मसँग आवद्ध नभएको वा कुनै एक धर्मको पक्ष नलिने, तर सबै धर्मलाई समान रूपले आदर गर्नुको साथै चाहे थोरै जनसंख्याले मान्ने धर्म होस् वा धेरैले मान्ने धर्म होस् सबै धर्मावलम्बीहरूमा धार्मिक सहिष्णुता विकास गर्ने, एक अर्काको दबावमा नपार्ने गरी, आ-आफ्नो धर्मको पालन गर्ने, रक्षा गर्ने अधिकार

डा. गोहेन्द्रमान उदास, पोखरेली
“वोन धर्म मान्ने हरु
पद्मसंभवलाई गुरु मान्दछन् । पद्मसंभव
बुद्धधर्म प्रचारप्रसार गर्न तिब्बत पुगेका
थिए । अतः उहाँहरूले वोन शब्द छोड्न
नचाहेमा बौद्ध वोन लेखेमा उपयुक्त हुने
देखिन्छ । त्यस्तैगरी मुन्धुमहरूले बौद्ध
मुन्धुम, बौद्ध किराँत भनेर लेखेमा कही
आपत्ति नपर्ना ।”

स्वतन्त्रता भौतिक अधिकारको रूपमा दिइसको पछि, फेरी कुन धर्म मान्ने कति जनसंख्या नेपालमा छ ? भनेर तथ्याङ्क संकलन गर्ने कुराको मतलबै थिएन । धर्मनिरपेक्ष राज्यमा यस्तो तथ्याङ्क त्यहाँको धार्मिक संघसंस्थाहरूले गर्ने हो । त्यो पनि तिनीहरूको लागी मात्रै । तर किन हो कुन्नी, नेपाल सरकारले धार्मिक तथ्याङ्क पनि लिने घोषणा गरे पछि प्रत्येक धर्मालम्बीहरूले आ-आफ्नो धार्मिक नामअनुसार धर्मको खाली कोठामा धर्मको नाम लेख्न र लेखाउनु पन्यो । तर लेखन नचाहने मानवतावादीहरूले नलेखेवा लेख्न नचाहेको पनि हुन्छ । तर अबुभ र पूर्वग्रही गणकहरूले कोठामा कुनै धर्मको नाम लेख्न्ना कि भनेर सतर्क वा चानाखो हुनै पर्छ ।

तथ्याङ्क संकलनको यस्तो वातावरणमा बौद्धहरूले आफ्नो इतिहास, पहिचान, मौलिक धर्म संस्कृति परिचय आदि देखाउनका लागी जागरूक र सतर्क रहनु आवश्यक छ । निश्चित छ, मुस्लिम र ईसाई धर्मालम्बीहरूले अरुको वहकाउमा र ललाइफकाइमा नपरी आफै धर्मको नाम लेखन र लेखाउन लगाउनेछन् । तर बौद्ध, जैन, शिख, मुन्धुम, बोन र अन्य प्राकृत धर्म मान्नेहरू नेपाली नागरिकहरूले भने आफुलाई हिन्दू लेखाउने भ्रममा पर्ने ढुलो संभावना छ । किनभने यिनीहरूलाई करिव ६-७ सय वर्ष अधिदेखि, त्यस बेलाको राज्यसत्ताले नै तिनीहरू हिन्दू हौं भनी उनीहरूको नागरिकतामा र अन्य सरकारी कागजपत्रमा कर्मचारीहरूले लेखाउने गर्दै आइरहेछ र सामाजिक संस्कार-संस्कृतिमा पनि उनीहरूलाई हिन्दू संस्कार-संस्कृति र देवीदेवता मान्नुपर्ने वातावरणमा परेको छ । यो कुरा प्रायः नेपालका आदिवासीहरूमा हावी भएको छ । विगत ३० वर्षको पञ्चायती शासनले नेपाललाई हिन्दू अधिराज्य घोषित गरेर, साम, दाम, दण्ड, भेद नीति प्रयोग गरेर अनपढदेखि शिक्षित र गरिबदेखि धनी आदिवासी नेपालीहरूलाई हामी हिन्दू हौं भन्ने बानीव्यहोरा, संस्कार संस्कृतिमा अभ्यस्त परेको छ । त्यसैले गर्दा उनीहरूका शाखासन्तानले आदिवासी र बुद्धधर्मको इतिहास तथा गौतम बुद्धले प्रतिपादन गरेको सामाजिक समानतामा आधारित,

वैज्ञानिक, यथार्थ र मानवतावादी बुद्धदर्शन र यसको गौरव गरिमा बिसेर हिन्दू लेखन लेखाउने गरेका छन् । उदाहरणका लागि २००९ सालदेखि २०५८ सालमा लिइएको तथ्याङ्कहरूलाई देखाउन सकिन्छ ।

माथिको तथ्याङ्क तालिकाले खुला समाज र बौद्धिक चिन्तन गर्ने काल रहँदा बुद्धधर्मालभीहरूको संख्या खास गरेर आदिवासी बौद्धहरूको संख्या बढेको देखिन्छ भने संकुचित एक तन्त्रीय हिन्दू धार्मिक राज्य कालमा बौद्धहरूको संख्या घटेको देखिन्छ ।

गणना त्र्य	बौद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	थपघट संख्या	थपघट प्रतिशत	कैफियत
२०९	७,०७,१०४	८.८	?	?	खुला समाज बहुदलिय जनतान्त्रिक काल
२१८	८,७०,९९९	९.३	+१,६३,८८७	२३.२	
२२८	८,६६,४४१	७.२	-४५८०	-०.५	निर्दलीय एकतान्त्रिक पञ्चायती काल
२३८	७,९९,०८१	५.३	-६७३३०	-७.८	
२४८	१४,३९,१४२	७.८	+६,४०,०६१	+८.१	खुला समाज बहुदलीय जनतान्त्रिक वा लोकतान्त्रिक काल
२५८	२४,४२,५२०	१०.७	+१७,३५,४९६	+६९.१	

यसैको आधारमा नेपालमा ८० प्रतिशत हिन्दू छ । त्यसकारण नेपाललाई फेरी हिन्दू राष्ट्र (राज्य) घोषित गर्नुपर्छ भनी राप्रा नेपालजस्ता राजनीतिक पार्टी र हिन्दूस्तानसँग आवद्ध रहेका हिन्दू धार्मिक संघ-संस्थाहरू जस्तै शिवसेना, हिन्दू महासंघ आदि हिन्दू संगठनहरूले प्रतिगमनकारी एकलो र एकसुरे आवाज उठाइरहेछन् । सायद धार्मिक तथ्याङ्क संकलन गर्नुको अर्थ छलकपट गरी हिन्दूहरूको जनसंख्या फेरी पनि बढी देखाउन र नेपाललाई पञ्चायती कालमा जस्तै हिन्दू राजासहितको हिन्दू राष्ट्र घोषित गर्नु हो की भन्ने चाल देखिन्छ । नेपालमा फेरी धार्मिक हिन्दू राजतन्त्र भयो भने, हिन्दू राज्य घोषित भयो भने आदिवासी र अन्य नागरिकहरू सामाजिक भेदभाव, वर्ण व्यवस्था, लैङ्गिक विभेद समेत भएको राज्य सत्ता अन्तरगत पहिले जस्तै अभिजात वर्गको दास भएर बस्नु पर्ने स्थिति आउने छ । त्यसैले सबै नेपाली नागरिकहरू प्रायः यहाँका आदिवासीहरूले आफूलाई चिन्नु पन्यो, बुद्धधर्म र आदिवासीको सम्बन्ध, बुद्धदर्शनको गरिमा र गौरवलाई अनुभूति गर्नु पन्यो । यसै सन्दर्भमा अनुसन्धानमा आधारित दुईचार कुरा प्रस्तुत गर्ने प्रयास गरेको छु ।

सबभन्दा पहिले मझेल मूलका सम्पूर्ण आदिवासी समाज, जसमा नेपाल जनजाति उत्थान प्रतिष्ठानमार्फत नेपाल सरकारले ५८ जातिलाई मान्यता दिएको छ । ती आदिवासी र तीबाहेक विविध कारणवस प्रकाशमा आउन नपाएका वा नसकेका अन्य आदिवासीहरू पनि पर्न आउँछन् । तिनीहरूलाई तिनीहरूको

इतिहास र मौलिक स्वरूपलाई संभाउनु बोध गराउनु पहिलो चरणमा पर्न आउँछ । यस सन्दर्भमा धर्म-संस्कृतिको कुरा गर्दा के सत्यतथ्य देखिन्छ भने नेपालका यी आदिवासी जनजातिहरूले सबभन्दा पहिले अपनाएको दर्शन युक्त धर्म बुद्धधर्म देखिन्छ । यद्यपि हिन्दू धर्मभन्दा पहिले विभिन्न सकारात्मक र नकारात्मक चरण विकास गरेर हिन्दूस्तानमा प्रचार भएको भएपनि, नेपालमा भने बुद्धधर्म पछि मात्र हिन्दूधर्म प्रवेश गरेको प्रमाण नेपालको इतिहासमा पाइन्छ । उदाहरणको रूपमा प्रस्तुत गर्नु पर्दा सबभन्दा पुरानो बौद्ध धार्मिक स्थल स्वयम्भू चैत्य, सबभन्दा पुरानो हिन्दू धार्मिक स्थल चौंगुनारायण मन्दिरभन्दा कम्तिमा पनि पाँचसय वर्ष पुरानो वा अधिको देखिन्छ । काठमाडौं उपत्यका बाहिरिको कुरा गर्नु पर्दा मगरातको मगर राज्य, तमुवानको तमुराज्य, खम्बुवानको खम्बुराज्य, खसानको खस राज्य (आर्य मूलको होइन) आदि विभिन्न आदिवासी राज्यहरूलाई साम-दाम-दण्ड-भेद नीति प्रयोग गरेर आगन्तुक आर्यमूलका राजपुत क्षेत्री राजाहरूले १३३ौ १४८ौ शताब्दिमा विस्थापित गरेर २२से २४से राज्यहरू स्थापित गरेपछि मात्र त्यहाँ हिन्दू धर्मको प्रवेश र प्रचार भएको पाइन्छ । पूर्वी नेपालमा त २०० वर्ष अधिदेखि मात्र शाह राजा र राणा प्रधानमन्त्रीहरूको राज्यकाल-शासनकालमा मात्र हिन्दू धर्मको प्रवेश र प्रचार भएको देखिन्छ । यसको प्रमाण धरानको बुद्धसुब्बा (प्रचलनमा बुढा सुब्बा), सुर्खेतको काँके विहार, काठमाडौंको बुद्ध निलकण्ठ

(प्रचलनमा बुद्धानिलकण्ठ) आदि नाम र संस्कारबाट नेपालमा बुद्धधर्म हिन्दू धर्मभन्दा पहिले प्रचार-प्रसार भएको हो भन्न शंका गर्नु पर्दैन । तर यहाँको आदिवासीहरूलाई हिन्दू राजा, शासकहरूले हिन्दू धर्म मान्न दबाव दिएकोले नेपालमा हिन्दूहरूको संख्या जनगणनामा धेरै देखिएको हो । यस्तो विडम्बनापूर्ण नजीर २०८८ को जनगणनामा बुद्धधर्मावलम्बी भोटे र थामि जातिमा बुद्धधर्म मान्नेको संख्या क्रमशः १८.८५ र ११.२२ प्रतिशतले घट्न गएको देखिन्छ भने २०५८ को जनगणनामा ३७.९ र ५५.७ प्रतिशत थामीहरूले आफूलाई हिन्दू लेखाएको वा लेखिएको पाइन्छ । वास्तवमा ती दुबै जाति मौलिक अवस्थादेखि नै पूर्णतया बौद्ध हुन् ।

अहिलेको परिस्थिति फरक छ । नेपाल र नेपाली जनता विश्वको सम्बन्धमा धेरै नजिक आइसकेको छ । विश्वको राजनितिक र सामाजिक मञ्चमा आफ्नो परिचय, इतिहास र अस्तित्वलाई चिनाएर सहअस्तित्वको वातावरणमा बस्ने युग आउँदा पनि पुरानै दासत्वमा बसिरहनु हाम्रो पछौटेपन बाहेक अरू केहि देखिदैन । बुद्धधर्म र दर्शनको विरुद्ध वर्ण व्यवस्था-जातभातको संस्कार-संस्कृति, छुवाछुत, लैङ्गिक भेदभाव आदि सामाजिक विसङ्गति सोचविचार लादेर, आदिवासी समाजमा फूट ल्याएर, राज्य सत्तामा पुग्ने टूलाठालु आदिवासीलाई दास र अन्य सर्वसाधरणलाई जन्तु बनाएको इतिहासलाई बुझेर आफू र आफ्ना आदिवासी समाजलाई मुक्ति दिलाउनु आजका आदिवासीहरूको पहिलो कर्तव्य भएको छ । त्यसकारण आफ्नो भविष्यका कर्णधार सन्ततिहरूलाई पनि मुक्ति दिलाउने इतिहास आजैबाट सुरु गर्नुपर्ने जिम्भेवारी आदिवासीहरूमा आएको छ ।

अब आदिवासीहरू बौद्ध हुनाको गौरव र गरिमाको कुरा गरौ । बुद्धधर्ममा प्रवर्तक सिद्धार्थ गौतम बुद्धको जन्म हाम्रो नेपालको लुम्बिनीमा भएको हो । देश र जनताको नाताले पनि गौतम बुद्ध हाम्रो पुर्खा हो । हामी नेपालीका लागि योभन्दा टूलो प्रतिष्ठा र इज्जत अरू के हुनसक्छ? दोस्रो कुरा अन्य धर्महरूले आफ्नो हैकम जमाउन शान्ति र स्वर्गको नाममा पटकपटक हत्याहिसा र आतङ्क मच्चाएको इतिहास छ । तर बुद्धधर्मको इतिहासमा यस्तो कहिन्त्यै भएन । कतै पनि हत्याहिसा र आतङ्कको घटना घटेको छैन । जहिले पनि शाश्वत शान्ति अर्थात् सबैको लागि सधैंको लागि शान्ति फिजाउन खोजेको इतिहास छ । राजा र राज्यको स्तरमा अशोकमाथिको यो परिवर्तन र व्यक्तिको स्तरमा अंडुलीमाल माथिको परिवर्तन टूला उदाहरणहरू हुन् । बुद्धधर्ममा यस्तै इतिहास भएकोले शान्तिको आवश्यकता भएको वर्तमान विश्व वातावरणको आधारमा बुद्धपूर्णिमाको दिनलाई संयुक्त राष्ट्रसंघले शान्ति दिवसको रूपमा विश्वभरी मनाउने घोषणा गरेको छ ।

यो अन्तर्राष्ट्रिय मानसम्मान अन्य कुनै धर्मले पाएको छैन । यो प्रतिष्ठापूर्ण अवस्था बुद्ध जन्मेको देशमा बस्ने बुद्धधर्मावलम्बी आदिवासी र शान्तिप्रेमी सबै नेपालीको लागि अद्वितीय गौरव र गरिमा हो । यो कुरालाई बोध गर्न सकेनौ भने अनुभूति गर्न सकेनौ भने हामीजस्ता बुद्ध अरू कोही देखिने छैन ।

नेपालीहरू जन्मजात बुद्धधर्मावलम्बी हुन् भन्ने कुरा माथिका हरफहरूले देखाउँछ । तैपनि बत्तिमुनि अँध्यारो भनेजस्तै केही आदिवासी मगर समाजले हामी वोन हाँ मात्र भन्दछन्, खम्बुवान-लिम्बुवान समाजले किरौत धर्मावलम्बी हाँ भन्दछन् । फेरी कोहिले प्राकृत धर्मावलम्बी हाँ भन्दछन् । प्राकृत धर्मको अर्थ प्रकृतिलाई पूजा गर्ने वा आदर गर्ने वा मान्ने हुन् । प्राकृत धर्म मान्छेको इतिहासका आदिम अवस्थामा सुरु भएको देखिन्छ । रुख, नदी, वर्षा आदि प्राकृतिक अस्तित्वलाई देवी देवतावा ईश्वरको कल्पना गरेर अनेक किसिमले पूजा गर्न जसमा बलिपूजा र हिसात्मक प्रदर्शन पनि गर्ने परंपरा हुन्छन् । आजभोलि पनि प्रकृतिलाई पूजा गर्ने अफ्रिकाका अविकसित आदिवासीहरूमा देवी देवतालाई खुशी पार्ने भनेर एकले अर्कोलाई रक्ताम्य गरेर पिट्ने र पिटाई खाने पर्वहरू मनाउँछन् । यस्तो पूजा र पर्वहरूको पछाडि आधारहीन अलौकिक संस्कार मात्र हुन्छन्, वास्तविक जीवन र जगतको दर्शन हुँदैन । यो तथ्यलाई प्रकृतिपूजकहरूले विश्लेषण गरेर बुझ्नु आवश्यक छ । वैज्ञानिक दृष्टिले र शाश्वत शान्तिको दृष्टिले जीवन र जगतको अर्थ रहस्य तथा गौरवलाई बोध गराउने, सम्भाजने बुझाउने दर्शनयुक्त बुद्धधर्मलाई आदिवासीहरूले दर्शनयुक्त आफ्नो मौलिकधर्म भनेर बोध गरेर पुनर्जागरण भएर आगामी जनगणनामा धर्मको कोलम वा कोठामा बौद्ध भनी लेख्न र लेखाउन लाउनु पर्छ ।

वोन धर्म मान्नेहरू पद्मसंभवलाई गुरु मान्दछन् । पद्मसंभव बुद्धधर्म प्रचारप्रसार गर्न तिब्बत पुगेका थिए । अतः उहाँहरूले वोन शब्द छोड्न नचाहेमा बौद्ध वोन लेखेमा उपयुक्त हुने देखिन्छ । त्यस्तैगरी मुन्ध्यमहरूले बौद्ध मुन्धुम, बौद्ध किरौत भनेर लेखेमा केही आपत्ति नपर्ना । यसले गर्दा वोनमा, मुन्धुममा, किरौत दर्शन आवद्ध हुन आउँछ । जसले गर्दा धर्मका मूल्यमान्यता-गौरव-गरिमा बढ्छ । अभ मलाई त बुद्धको गौरव-गरिमा र बुद्ध जन्मेको देशको बासिन्दा नागरिक हाँ भन्ने जो सुकैले पनि हिन्दूहरूले पनि बौद्ध हिन्दू भनेमा अनुचित हुँदैन होला भन्ने लाग्छ । मौलिक रूपले पहिले बुद्धधर्ममा दीक्षित भएका भियतनामीहरू मध्ये कोहिले क्रिश्चियन धर्म लिएको भएपनि आफूलाई बौद्ध क्रिश्चियन र चर्चलाई बौद्ध चर्च भन्दछन् भन्ने कुरा एउटा लेखमा पढेको छु । यो पनि अभिव्यक्ति र आस्थाको एउटा नमूना हो ।

२०६८ जनगणना र बौद्ध सतर्कता

भूमिका

नेपालमा सरकारले हरेक दश वर्षमा जनगणना लिने गरेको छ। सो जनगणनामा दश वर्षमा देशको जनसंख्या कति पुग्यो, कुन दरमा बढ्यो या घट्यो, जन्मदर र मृत्युदर कति छ? बालक, युवा र बृद्धको संख्या र अनुपात कति छ? नेपाली परिवारको औसत सदस्य संख्या कति छ? यी तथ्याकहरूको क्षेत्र, जिल्ला र गाउँमा वितरणको चित्र कस्तो छ? भन्ने सूचना लिने गर्नुको साथै केही परिवारको आर्थिक सामाजिक सूचना पनि संकलन लिइन्छ। २०३८ सम्मको तथ्याकमा मातृभाषा बोल्नेको संख्या र धर्म मान्नेको संख्या लिइन्थ्यो भने २०४६ को जनआन्दोलन पश्चात जनजाति आन्दोलन तिब्र गतिमा बढेपछि २०४८ को जनगणनामा जातिको संख्या पनि लिइयो। कठिपय दलित र जनजातिको संख्या बाहुन क्षेत्रीमा गणना गरियो भन्ने गुनासो आएकोले २०५८ मा जातिको साथै थरको संख्या पनि संकलन गरिदै छ।

नेपालको जनगणनामा सही तथ्याक लिनुको सत्ता तोडमोड गरेर मिथ्याक प्रस्तुत गरिन्छ भन्ने गुनासो रहिआएको छ। यो गुनासो मुख्यतः जाति, भाषा र धर्मको महलमा बढि उठ्ने गरेको छ। नेपालमा जाति, भाषा र धर्मलाई लिएर धेरै अन्तरविरोध छ। आदिवासी जनजाति, दलित, मुस्लीम, ईशाइ र अन्य राजनैतिक पार्टीहरूले नेपाललाई धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र बनाउन २०४७ सालमा संविधान बनाउने ताकादेखि

डा. केशवमान शाक्य

“२०४६ को जनआन्दोलनबाट प्रजातन्त्र पुनर्स्थापना भएपछि २०४८ जनगणनामा २०३८ को तुलनामा बौद्ध जनसंख्या ८६.१ प्रतिशत बढ्न गयो। २०४८ पछिको दशकमा ६९.७ प्रतिशत बढ्यो। समग्रमा २००९ देखि २०५८ को पाँच दशकमा बौद्ध जनसंख्या ७ लाखबाट भण्डै २५ लाख भई ३.४ गुणाले बढ्यो।”

आन्दोलन गर्दै आइरहेका छन् भने शासनमा पुग्ने बाहुनवादीहरूले हिन्दू राज्य बनाउँदै आइरहेको थियो र अन्तरिम संविधानले नेपाललाई धर्मनिरपेक्ष बनाए पनि नयाँ संविधानमा फेरि पनि षड्यन्त्र गरेर हिन्दू राज्य बनाउला भन्ने आशंका रहेको छ। धर्मनिरपेक्ष भइहाले पनि बौद्धहरूको संख्या अति कम देखाएर राज्यले दिनुपर्न उचित स्थानबाट बंचित गरिदेला भन्ने चिन्ता पनि छ। यही सरोकार मातृभाषाको सवालमा पनि उठेको छ।

जनगणनाको राजनैतिक, सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक महत्व धेरै छ। देशको शासन, प्रशासन र विकासको नीति निर्माण र व्यवस्थापनामा जनगणनाको उपयोग गरिन्छ। यहि २०६८ जेठ महिनामा जनगणना लिइदै छ। हामी आदिवासी जनजातिहरूको चासो भनेको जाति, भाषा र धर्मको तथ्याक

सही रूपमा संकलन होस् भन्ने हो ता कि शासन, प्रशासन र विकासमा हाम्रो पहुङ्च न्यायोचित हिसाबले पुगोस्। यसको लागि आदिवासी जनजातिहरू सजग र सतर्क हुनु पर्दछ भने सरकारको तथ्याक लिने प्रकृयामा निगरानि पुऱ्याउनु हाम्रो दायित्व हुनआउँदछ।

जाति, भाषा र धर्मको तथ्याक

तालिका १ मा २०३८, २०४८ र २०५८ को जनगणनामा आदिवासी जनजाति, खश (नेपाली) भाषालाई मातृभाषा मान्ने, बुद्धधर्म मान्नेको संख्या दिइएको छ। आदिवासी जनजातिको संख्या २०३८ सम्म लिने गरको थिएन। २०४८ र २०५८ को

तालिका १: आदिवासी जनजाति, मातृभाषा र बौद्धहरूको प्रतिशत

विषय	२०३८	२०४८	२०५८
आदिवासी जनजाति		३५.५	३७.२
खश (नेपाली) मातृभाषा	५८.४०	५०.३२	४८.६
बुद्धधर्म	५.३२	७.७६	१०.७४

बीचमा आदिवासी जनजातिको संख्या १.७ प्रतिशतले बढेको देखियो । खशलाई मातृभाषा मान्नेको संख्या २०३८ बाट २०४८ आइपुग्दा ८.०८ प्रतिशतले घट्यो भने २०४८ बाट २०५८ आइपुग्दा १.७२ प्रतिशतले अभ घट्यो । खशलाई मातृभाषा मान्नेको संख्या २०३८ र २०५८ को बीचमा भण्डे १० प्रतिशतले घट्यो । बौद्धहस्तको संख्या २०३८ र २०४८ को बीचमा २.४४ प्रतिशतले बढ्यो भने २०४८ र २०५८ बीचमा भण्डे ४ प्रतिशतले बढ्यो । बुद्धधर्म मान्नेको संख्या २०३८ र २०५८ को बीचमा ५.४२ प्रतिशतले बढ्यो । यो २० वर्षमा बुद्धधर्म मान्नेको संख्या दोब्बर बढेको देखियो । यसो हुनुको प्रमुख कारण आदिवासी जनजातिमा २०४६ जनआन्दोलनपछि जाति, भाषा र धर्मको आफ्नो अधिकार बारे चेतना बढ्नु र जनगणनाको बेला सकृय हुनु हो ।

२०४८ र २०५८ को जनगणनामा २४ वटा प्रमुख आदिवासी जनजातिहस्तको बुद्धधर्मको तथ्यांक दिइएको छ । यसमा भोटे र थामी जातिमा बुद्धधर्म मान्नेको संख्या १८.८५ र १९.३२ प्रतिशतले घट्न गएको छ । २०५८ मा ३७.९ प्रतिशत भोटेले र ५५.७ प्रतिशत थामीले आफूलाई हिन्दू लेखाएका छन् । राइ, लिम्बु र सुनुवारहस्तले किरात धर्म लेखाउन थालेकाले बुद्धधर्म लेखाउनेको संख्या घट्नु स्वाभाविक हो । २०५८ मा ८८.६ प्रतिशत बोटे र ९९.३ प्रतिशत दनुवारले आफूलाई हिन्दू लेखाएका छन् ।

अरु १८ वटा आदिवासी जनजातिहस्ता भने बुद्धधर्म मान्नेको संख्या बढेको छ । जनसंख्या र प्रतिशतले बुद्धधर्म मान्नेको संख्या बढनेमा मगर र गुरुङले राम्रो प्रगति गरेको मान्नु पर्दछ । ठूलो जनसंख्या भएको मगरले २०४८ मा १.६६ प्रतिशतले मात्र बुद्धधर्म लेखाएको थियो भने २०५८ मा २४.५ प्रतिशत पुन्याउनु त अचम्कै प्रगति मान्नु पर्दछ । त्यस्तै ठूलो जनसंख्या भएको थारूले २०५८ मा १.९ प्रतिशतले मात्र भएपनि बुद्धधर्म लेखाउनु उत्साहजनक नै मान्नु पर्दछ । २०५८ मा १०.३ र १२.८ प्रतिशतले बुद्धधर्म लेखाउने तामाङ्ग र शेर्पामा पनि ३.३ र ४.९ प्रतिशतले बृद्धि हुनु यी जातिमा बुद्धधर्म मजबूत छ भन्ने सूचक हो । ठूलो जनसंख्या भएको नेवारमा भने १५.३ प्रतिशतले मात्र बुद्धधर्म लेखाउनु चिन्ताको विषय मान्नु पर्दछ ।

तामाङ्ग, मगर, गुरुङ, नेवार, शेर्पा, भोटे, थकाली, छनत्याल, जिरेल, लेप्चा, योल्मोहस्तको जनसंख्याले बौद्ध जनसंख्याको १४ प्रतिशत ओगट्द छ । तर यी जातिको कुल जनसंख्याको ४६ प्रतिशतले मात्र बौद्ध लेखाएको छ । तामाङ्ग

सबैभन्ता बढी बौद्ध जनसंख्या भएको जाति हो । नेपाल मगर संघ र थारू कल्याणकारी सभाले आफूहरू बौद्ध भएको घोषणा गरिसकेका छन् । नेवारमा हिन्दू मानिने श्रेष्ठ थरका धर्मोदयका उपाध्यक्ष हुनुभएका दिवंगत भक्तिदास श्रेष्ठले ९० प्रतिशत नेवारहरू बौद्ध हुन् भन्नुभएको कुरालाई मनन गर्ने हो भने नेपालको कुल जनसंख्याको ३० प्रतिशतभन्दा बढी ओगट्ने आदिवासी जनजातिहरू बौद्ध हुनआउँदछन् । नेपालको कुल जनसंख्याको १८ प्रतिशत ओगटेको खशक्षेत्रीको इतिहासले खशराज्य बौद्ध धर्मका अनुयायी रहेको हिसाबले बौद्धहस्तको जनसंख्या बढ्ने संभावना स्पष्ट छ । भारतमा दलितहरू डा. अच्छेडकरको आवानमा बौद्ध भएको घटनालाई नेपालका दलितले पनि अनुसरण गर्ने हो भने अरु १२ प्रतिशत जनसंख्या पनि बौद्ध हुने संभावना नकार्नुहुन्न । यी सबै संभावनालाई साकार पार्न सकेमा नेपालको जनसंख्याको ६० प्रतिशत बौद्ध हुनेछन् । यसमा कोइरी जस्ता केही मधेशी जाति पनि थपिन सक्छ ।

डा. हर्क गुरुङ (सन् २००४) को एउटा कार्यपत्रमा उल्लेख तालिका ३ अनुसारको तथ्यांक र विश्लेषणको पनि यहाँ उल्लेख गर्नु सान्दर्भिक हुनेछ । नेपालमा धर्मसम्बन्धी जनगणना प्रथम पटक २००९ सालिर लिइयो र कुल ८२ लाख जनसंख्यामा ८८ प्रतिशत बौद्ध देखियो । २०१९ मा जनगणना लिंदा बौद्धहस्तको जनसंख्या २३ प्रतिशतले बढ्यो । त्यसपछि २०१९ बाट २०३८ को दुई दशकमा बौद्ध जनसंख्या ८.३ प्रतिशत घट्यो र देशको कुल जनसंख्याको ५.३ प्रतिशत मात्र बौद्ध रहे । पंचायत शासनको एकाधिकारवादी धार्मिक नीतिको कारणले बौद्धहस्तको संख्या घट्न गएको थियो । २०४६ को जनआन्दोलनबाट प्रजातन्त्र पुनर्स्थापना भएपछि २०४८ जनगणनामा २०३८ को तुलनामा बौद्ध जनसंख्या ८६.१ प्रतिशत बढ्न गयो । २०४८ पछिको दशकमा ६९.७ प्रतिशत बढ्यो । समग्रमा २००९ देखि २०५८ को पाँच दशकमा बौद्ध जनसंख्या ७ लाखबाट भण्डे २५ लाख भई ३.४ गुणाले बढ्यो ।

मातृभाषाको तथ्यांकमा पनि मगरको राम्रो प्रगति देखियो । नेवार र भोटेशेर्पाले केही प्रगति गरेको देखियो भने थारू, तामाङ्ग, गुरुङ र लिम्बुमा मातृभाषा बोल्नेको संख्यामा हास आएको देखिन्छ । मगर, गुरुङ र नेवारको ठूलै जनसंख्याले मातृभाषा नबोलेको देखियो । यी जातिमा आफ्नो थात थलो छोडेर नेपाल भरी बसाई सरेकाले पनि मातृभाषा बिसिंदै गएको हुनुपर्दछ ।

तालिका ३: २००८ देखि २०५८ सम्मको बौद्ध जनसंख्या

जनगणना वर्ष	बौद्ध जनसंख्या	कुल जनसंख्याको प्रतिशत	थपघट संख्या	थपघट प्रतिशत
२००९	७०७,९०४	८.८		
२०१८	८७०,९९९	९.३	+ १६३,८८७	+ २३.२
२०२८	८६६,४९९	७.५	- ४,५८०	- ०.५
२०३८	७९९,०८९	५.३	- ६७,३३०	- ७.८
२०४८	१,४३९,१४२	७.८	+ ६४०,०६१	+ ८०.१
२०५८	२,४४२,५२०	१०.७	+ १,००३,३७८	+ ६९.७
२००९ देखि २०५८			+ १,७३५,४९६	+ २४५.४

राजनैतिक पक्ष

नेपालमा १० वर्षको माओवादी जनयुद्ध र दोश्रो जनआन्दोलनपछि धर्मनिरपेक्ष अन्तरिम संविधान जारी छ । संविधान सभाको निर्वाचन भइ संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको संविधान पनि लेखिए छ । संविधान सभाभित्र जातिय राज्यहरू भएको संघीय राज्य संरचना, समानुपातिक समावेशी लोकतन्त्र, जातिय राजनैतिक अग्राधिकार, जातिय स्वशासन र स्वायत्तता, जातिय आत्मनिर्णयको अधिकारजस्ता जातिय राजनैतिक विषयवस्तुमा व्यापक बहस हुँदैछ । माओवादी, नेपाली काँग्रेस र एमालेजस्ता दूला पार्टीहरूमा जातिय भातृसंगठनहरू विस्तार भएका छन् भने मधेशी, जनजाति र दलित पार्टीहरूलाई पनि धेरै वा थोरै संख्यामा सभासदहरू जिताएर पठाएका छन् । मधेश, लिम्बुवान, खम्बुवान, नेपाल मण्डल, तामालिङ्ग, मगराँत, तमुवान, थरूहट, शेर्पा, भोटे र खशान राज्यहरूको माग हुनुको साथै संविधान सभाको एउटा उपसमितिले माओवादी र एमालेको मतले ती प्रदेशहरूको प्रस्तावलाई पास पनि गरिसकेका छन् भने नेपाली काँग्रेसले जातिय राज्यको विरोध पनि गरिराखेका छन् । यो परिप्रेक्षमा जातिको संख्या र उनीहरूको बसोबास क्षेत्रले दूलो राजनैतिक मूल्य कायम गरेको छ । दूलो संख्या भएको जातिलाई स्वायत्त प्रदेश दिने प्रस्ताव आएको छ भने सानो संख्या भएका जातिलाई विशेष स्वायत्त क्षेत्रको संरचना निर्माण गर्ने प्रस्ताव आएको छ ।

समानुपातिक समावेशी लोकतन्त्रको सिध्दान्तको आधारमा शासन चलाउँदा जुन जातिको जति संख्या छ सोही अनुपातमा सांसद संख्या चुनिने व्यवस्था संविधान सभाको निर्वाचनमा प्रयोग भइसकेको छ । नयाँ संविधानमा केन्द्र, प्रदेश र तल्लो निकायको चुनावमा पनि समानुपातिक प्रतिनिधित्व विद्यमान रहने छ । जातिय राजनैतिक अग्राधिकारको लागि जातिय प्रदेशमा सोही जातिको मुख्यमंत्रीको प्रावधान पनि विषय समितिले पारित गरेका छन् । जातिय विशेष स्वायत्त

क्षेत्रमा पनि सोही जातिको प्रमुख हुनेछन् । नेपालमा कस्तो संघीय संरचना खडा हुन्छ र जातिय पक्षले कति स्थान पाउँछ त्यही अनुसारको जातिय राजनीति पनि विकास हुन्छ ।

सामाजिक पक्ष

नेपाली जनताको सामाजिक विकासमा जातियताको भूमिका महत्वपूर्ण हुँदै आइरहेको छ । नेपालमा शाह, राणा र पंचायत शासनमा हिन्दू राज्य, ब्राह्मणवादी सामाजिक व्यवस्थाले गर्दा आदिवासी जनजातिले आफ्ना सामाजिक संगठनहरूलाई अगाडि बढाउन सकेको थिएन । नेपाल भाषा मंका: खल:, नेपाल मगर संघ, थारू कल्याणकारी सभा, तमु बौद्ध सेवा समिति, नेपाल तामाङ्ग घेदुङ्ग, नेपाल शेर्पा चिछोग जस्ता केही जातिय संगठनहरू अर्धभूमिगत शैलीमा मात्र कार्यरत थिए । २०४७ मा धर्मनिरपेक्षता आन्दोलनमा यी संगठनहरूका साथै अन्य जनजातिहरू सङ्कमा ओर्लेका थिए र संविधानमा धर्मनिरपेक्षता लेखाउन नसके पनि धर्मनिरपेक्षता र जातिय अधिकारको लागि संघर्ष गर्न यी संगठनहरू मिलेर नेपाल जनजाति महासंघ खडा भयो । हाल नेपाल आदिवासी जनजाति उत्थान प्रतिष्ठानमार्फत नेपालमा सरकारले ५९ वटा आदिवासी जनजातिहरूलाई मान्यता दिएको छ । जनजातिहरूको जातिय संगठनहरूको भूमिका बढाउँदै जानुको साथै सामाजिक विकासमा दूलो प्रभाव पर्दै गएको छ ।

जनजातिहरूले गरेको प्रगतिबाट प्रेरित भएर दलित, खश क्षेत्री, बाहुन र मधेशीहरूले पनि जातिय संगठनहरू बनाएर आन्दोलन गर्न थालेका छन् । नेपालमा माथिल्लो जात र सानो जातमा विभाजित ठाडो समाज आज आएर समतामूलक जातिय सामाजिक संरचना निर्माण हुँदैगएको छ । नेपालमा अब जातको पहिचान हराएर जातिमा परिणत हुँदैछ । खश क्षेत्रीले आफूलाई क्षेत्री जात भन्नुको सद्वा खश आदिवासी जनजातिमा सूचित गर्न आन्दोलन गरिरहेका छन् । यो विकासले नेपालको सामाजिक स्पान्तरण हुँदैछ भने हजारौ वर्षदेखिको सामन्तवाद विघटन भएर स्वतन्त्रता र समानतामा आधारित समाज निर्माण हुँदैगएको छ । जनगणनामा लिइने

जातिको संख्याले ती जातिय संगठनका सदस्यहरूको बारेमा सूचनाहरू प्राप्त गर्नेछ । २०५८ को जनगणनामा १०२ जातजातिहरू देखापरेको थियो । २०६८ को जनगणनामा यी जातिय पहिचानको संख्या बढ्ने छ ।

शिक्षालाई सामाजिक विकासको एउटा सूचक मान्न सकिन्छ । केही जातजातिको साक्षरता र शैक्षिक स्तरको तथ्यांक दिइएको छ । शिक्षा क्षेत्रमा बाहुन सबैभन्दा अगाडि र मुशहर सबैभन्दा पछि परेको छ ।

आर्थिक पक्ष

कुनै पनि जातिको आर्थिक विकासको स्तर थाहपाउने केही सूचकहरू औसत प्रतिव्यक्ति आम्दानी, उपभोग, जग्गा स्वामित्व र गरीबी रेखामुनिको प्रतिशत हो । प्रतिव्यक्ति आम्दानीमा नेवारको सबैभन्दा बढी रु. ३०,०५८ छ भने सबैभन्दा कम मुशहरको रु ६४५८ छ । प्रतिव्यक्ति उपभोग पनि नेवारको सबैभन्दा बढी रु. ३८,४३१ छ भने सबैभन्दा कम मुशहरको रु. ७,२६६ छ । गरीबी रेखामुनि बाहुनहरू १० प्रतिशत मात्र छ भने तामाङ्गहरू ६१ प्रतिशत छ । पारिवारिक जग्गा स्वामित्व यादवको सबैभन्दा बढी १.४१ हेक्टर छ भने सबैभन्दा कम मुशहरको ०.३३ हेक्टर मात्र छ ।

साँस्कृतिक पक्ष

हरेक जातिले आफ्नै सांस्कृति विकास गरेको हुन्छ । सयौं वर्षको कृया-प्रतिकृयाबाट साँस्कृतिक सम्पदाको स्थमा स्थापित भएको हुन्छ । युनेस्कोको परिभाषामा स्मारक, भवन समूह र क्षेत्र भौतिक (त्वलनष्टभि) साँस्कृतिक सम्पदा हुन । सन् १९७५ को एउटा प्रतिवेदनमा काठमाडौं उपत्यकामा मात्र ८८८ वटा मन्दिर, चैत्य, स्तूप, बाहा:, सिखरा, आगमघर, पोखरी, दुग्धधारा र दरवारहरूको तस्वीरसहितको अभिलेख छ । नेपालभर विभिन्न जातजातिले निर्माण गरेका यस्ता भौतिक साँस्कृतिक सम्पदाहरू हजारौं संख्यामा छन् । हरेक जातिका लोकसंस्कृतिमा पर्ने भाषा, कला, सीप र संस्कारहरू अभौतिक (क्षलतबलनष्टभि) साँस्कृतिक सम्पदा हुन् ।

संस्कृतिमा आदिवासीहरू धेरै धनी छन् । तर नेपाललाई हिन्दू अधिराज्य बनाएर हिन्दू संस्कृति र सम्पदालाई मात्र सरकारी मान्यता र संरक्षण दिईआइरहेका छन् । आदिवासी जनजातिको संस्कृति र सम्पदालाई बन्देज गर्ने र मास्ने सरकारी प्रकृया चल्दै आइरहेको थियो र नेपाल बहुसाँस्कृतिक, बहुभाषिक, बहुधार्मिक र धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र भइसकेपछि पनि सरकारी रबैयामा परिवर्तन आएको छैन । सरकारले हिन्दू चाडबाडमा मात्र सरकारी बिदा दिने, दशै मनाउन एक महिनाको थप तलब र पेशकी दिने, हिन्दू जात्रामा सरकारी कोष र बजेट दिने जस्ता भेदभावपूर्ण नीति अपनाउँदै आइरहेका छन् । सेना, प्रहरी, स्कूल कलेज, अस्पताल जस्ता सरकारी

हातामा हिन्दू मन्दिर बनाएर सरकारी कोषबाट पूजापाठ चलाएर अरुको धर्म र संस्कृतिप्रति भेदभाव गरिरहेको छ । हाल नेपाल सम्बत, ल्होसार, बुधजयन्तीजस्ता दिवसहरूलाई सम्बन्धित जातजातिले सार्वजनिक स्थमा मनाएर आआफ्ना साँस्कृतिक उपस्थिति प्रदर्शन गर्दैछन् ।

सरकारले लुम्बिनी विकास कोष र गुम्बा विकास समितिलाई दिने बजेट र कार्यक्रम अति न्यून छ । गुम्बा विकास समितिमा १८०४ गुम्बाहरू दर्ता भएको छ, तर २०६७ मा यसले रु. २,४२,००,००० मात्र बजेट पायो । काठमाडौं उपत्यकामा नेवार वज्रयानी बाहाहरू ५०० भन्दा बढी छन् र २०० जति थेरवादी विहारहरू छन्, तर यसको संरक्षण र विकास गर्ने कुनै सरकारी निकाय छैन । नेवारका पुर्खाहरूले राखेका गुठीका हजारौं रोपनी जग्गा हडपेर राणाहरूले दरवार बनाए भने पंचायत कालमा कलेज विश्वविद्यालय, सरकारी कार्यालय र विकास कार्यको नाउँमा जग्गा अधिकरण गरे ।

सरकारी निकायमा जाति, भाषा, धर्मको पक्ष

सरकारी निकायमा खासगरी शिक्षा र संचारमा बाहुनक्षेत्री जाति, खश भाषा र हिन्दूधर्मलाई मात्र स्थान दिइएको छ । शिक्षा र संचारको माध्यम खश भाषा र विषय हिन्दूधर्म मात्र भएको छ । मातृभाषाको पढाई र शिक्षाको माध्यम अरु भाषामा हुन सकेको छैन । संचारजगतमा त खश भाषाको एकाधिकार नै छ । साथै नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान, संस्कृत विश्वविद्यालयजस्ता सरकारी अनुस्थान एकतर्फि खश र संस्कृत भाषाको पृष्ठपोषण गर्ने सरकारी निकायहरू हुन् । त्यस्तै हिन्दू मठमन्दिरको लागि सरकारी कोषको व्यवस्था गरेको छ ।

मंत्रालय, विभाग, जिल्ला, गाउँस्तरका प्रशासन, प्रहरी, सेना, प्राविधिक सरकारी जागिरमा बाहुन क्षेत्रीको एकाधिकार बन्न गएको छ । शिक्षक नियुक्ति, छात्रवृत्ति वितरणमा पनि बाहुन क्षेत्रीकै हालीमुहाली छ । सरकारको विकास परियोजनामा पनि बाहुन क्षेत्रीले नै प्राथमिकता पाइरहेको देखिन्छ ।

नेपालको विकासमा पर्यटनले ठूलो स्थान ओगटेको छ । पर्यटनको विकासमा आदिवासी जनजातिले संरक्षण गरिराखेका प्राकृतिक र साँस्कृतिक सम्पदाहरूको अहम भूमिका छ । तर सरकारले ती आदिवासी जनजातिलाई उचितस्थान दिएको छैन । सरकारले ती आदिवासी जनजातिको जनशक्ति विकास गरी उनीहरूलाई सशक्तिकरण गर्नुको साथै ती क्षेत्रको एकीकृत विकास गर्नमा सरकारले प्राथमिकता दिनुपर्देछ । लुम्बिनी विकास कोषलाई यथेष्ट बजेट र स्वायत्त अधिकार दिएर र गैर बौद्धहरूको हस्तक्षेपबाट मुक्त गरेर सरकार जिम्मेवार बनोस । लुम्बिनी विकास कोषले कपिलवस्तु, रूपन्देही

र नवलपरासीमा छरिएर रहेका ऐतिहासिक र पुरातात्त्विक स्थलहरूलाई समेटेर बृहद् विकास योजना संचालन गर्नु पर्दछ । यसको लागि बौद्धहरूले आफ्नो जनसंख्या बढाएर दबाव सिर्जना गर्नुको साथै जिम्मेवारी लिन पनि अघि सर्नु पर्दछ ।

लुभिनी बौद्ध विश्वविद्यालयलाई बुध्वदर्शन अध्ययन गर्न थलोमा मात्र सीमित नगरी आदिवासी जनजातिको भाषा र संस्कृतिको अध्ययन र अनुसन्धान गर्ने संस्थानको स्थमा पनि विकास गर्नु पर्दछ । गुम्बा विकास समितिलाई लामाको गुम्बा, नेवारको बाहा र थेरवादी विहारको संरक्षण र विकास गर्ने प्रभावकारी सरकारी निकायको स्थमा विकास गर्नुछ । गुम्बा शिक्षा, बाहाको शिक्षा र थेरवादको परियति शिक्षालाई पनि स्तरीयकरण गरी विश्वविद्यालयको प्रमाणपत्र दिलाउनुमा पनि लाग्नु पर्नेछ । आदिवासी जनजाति बारे नीति निर्माण गर्न र आयोजना निर्माण गर्न आदिवासी जनजाति आयोग पनि आवश्यक पर्दछ ।

जनगणनामा सतर्कता

विगत दुई दशकभित्र नेपालमा ठूलठूला राजनैतिक परिवर्तनहरू भएका छन् । राजतन्त्रको विदाई भएर लोकतन्त्र र गणतन्त्र स्थापित भएका छन् । हिन्दू राज्यको ठाउँमा धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र भएको छ । केन्द्रीकृत एकात्मकबाट संघातक शासन प्रणाली आउँदैछ र राज्यपुनर्सर्वनामा जातीय पहिचानले स्थान पाएको छ । आदिवासी जनजातिको आन्दोलनले उपलब्धिहरू हासिल गर्दैआइरहेको छ । जातिहरूमा आफुभित्र सामूहिकताको भावना सुन्दर हुनगएको छ र सामूहिक हकहितको लागि अग्रसर हुने प्रवृत्ति विकास भएको छ । हरेक जातिभित्र आफ्नो संस्कृति, भाषा, भेषभूषा, सोच, मूल्यमान्यता, व्यवहार शैलीको पहिचानप्रति गौरवान्वित हुने र व्यक्तिवादी चिन्तन घट्दै गइरहेको छ भने आपसि सहयोग र सद्भावमा वृद्धि भई समाजमा ऐक्यवद्धता र विश्वास बढन गएको छ । यी सकारात्मक पक्षहरूको जगेन्ना गर्न आउँदो जनगणनामा हामीले सतर्कता अपनाउनु पर्दछ ।

जाति, थर, भातृभाषा र धर्मको महलमा सही तथ्यांक लेख्यो लेखेन ध्यानदिनु पर्दछ । लेख्दा नीलो मसीको कलमले लेख्यो वा सीसाकलमले लेख्यो निगरानी गर्नु पर्दछ । सीसाकलमले लेख्न नहुने र नीलो मसीको बलपेनले लेख्नुपर्ने छ । आदिवासी जनजातिले निम्न सतर्कता अपनाउनु आवश्यक छ ।

१. स्थानीयस्तरमा आदिवासी जनजातिहरू संगठित भई जनगणना आउनु अगावै र जनगणना भईरहँदा बैठक बसी जनचेतनाको तयारी र निरीक्षण गर्न समिति निर्माण गर्ने ।

२. आदिवासी जनजातिको गाउँघरमा गएर जनगणनामा

सही तथ्यांक लिन लगाउन प्रचार प्रसार गर्ने ।

३. गणकहरूको नियुक्तिमा बाहुन क्षेत्रीबाहेक स्थानीय आदिवासी जनजाति शिक्षक र युवा विद्यार्थीहरू पनि नियुक्ति गराउन दबाव दिने ।

४. गणकहरूलाई स्थानीय आदिवासी जनजातिहरू संगठित भएर सही तथ्यांक लिन सतर्क र प्रोत्साहित गर्ने ।

५. तथ्यांक संकलन गर्न बेलामा स्थानीय आदिवासी जनजातिहरूले पनि निगरानी गर्नु पर्ने । नचाहिंदा प्रश्नहरू जस्तो “नेपाली भाषा बोल्नु हुन्छ ?” भनेर सोध्ने र बोल्नु भनेमा मातृभाषा नेपाली लेखिदिने । “हिन्दू देउताको पूजा गर्नु हुन्छ ?” भनेर सोध्ने र गर्नु भनेमा धर्म हिन्दू लेखिदिने । यस्तो बेकाइदा नगरोस् र सही तथ्यांक नलेख्ने, भेट्यो भने रोक्ने र कारवाही गर्ने ।

आदिवासी जनजातिहरूले मातृभाषा नेपाली र धर्म हिन्दू लेखाउँदा बाहुन क्षेत्रीलाई मात्र फाइदा पुग्दछ भने आफ्नो भाषा र धर्मलाई नोक्सान पुग्दछ । यही सतर्कता अपनाउनु आजको आवश्यकता हो ।

(पोखरारिथित युवा बौद्ध संघ, धर्मोदय सभा र बौद्ध अर्धो सदनद्वारा आयोजित गोष्ठीमा २०६७ चैत्र २६ गतेका दिन प्रस्तुत गरिएको कार्यपत्र हो-सं.)

**ब. सं. २५५५ औं बुद्ध-पूर्णिमाको
उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण नेपालीहरूलाई
हार्दिक शुभकामना !**

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।

फोन नं.: ०१-२२९२२३०, ९७२९४०२९०५ / ३२०५४४

E-mail: vmtautoparts@wlink.com.np

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि इत्यादि
गाडिका पार्ट्सहरूको लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

विदुषी भृकुटी र भिक्षुणी संघमित्राको प्रभाव

कलिङ्ग विजयपछि पनि सप्राट अशोकलाई मानसिक शान्ति भएन। उनले महास्थविर मोगलिपुत्रको चरणमा वन्दना गर्दै भने "भन्ते, धर्मको उत्तराधिकारी हुने शौभाग्य मलाई कसरी प्राप्त हुन्छ ? तिमीलाई त्यो शौभाग्य मिल्ने छैन।" किनभने उनले कलिङ्ग युद्धमा एकलाख मानिसहरूको ज्यान लिएका थिए। त्यसैले उनले महास्थविरसित साधे- "किन भन्ते ?" महास्थविरले भने- त्यसका लागि एउटै उपाय छ, तिमीले आफ्ना प्रिय छोरी र छोरालाई बुद्धशासनमा प्रव्रजित हुने आज्ञा दियो भने मात्र त्यो सम्भव छ। छोरा महेन्द्र र छोरी संघमित्रा रानी विदिशा पट्टीका सन्तान थिए। यिनीहरू दुबैजना सप्राटका अतिप्रिय थिए। रानी विदिशा विदिशानगर लावण्यवतीकी बौद्धकुलकी श्रेष्ठी कन्या थिइन्। सप्राट अशोक उज्जैन युद्धमा गइरहेका बेला बाटोमा पर्ने विदिशानगरमा देवी विदिशालाई चैत्यपूजामा गइरहेकी देखेपछि उनको रूप सौन्दर्यबाट प्रभावित भई सप्राट अशोकले विदिशालाई पनि उज्जैनसाथै लिएर गएका थिए। राजकुमार महेन्द्र र राजकुमारी संघमित्राको पनि त्यही उज्जैनमा नै जन्म भएको थियो।

सप्राट अशोकले आफ्ना दुबै सन्तानलाई राम्रो शिक्षादीक्षाको प्रवच्छ गरेका थिए। जवान भएपछि संघमित्राको विवाह पनि भयो। उनी सानैदेखि राम्रो शीलस्वभावले भरिपूर्ण थिइन्। आफ्ना पिता सप्राट अशोकको आज्ञा पाएर बुद्धशासनलाई चिरस्थायी बनाउन संघमित्राले प्रव्रजित हुने निश्चय गरिन्। उनको अन्तस्करणको धार्मिक-भावना र पिताको मनलाई शान्ति प्रदान गर्न उनले राजकीय वैभव सुखसयलाई त्यागेर भिक्षुणी भइन्। त्यसअधि नै महेन्द्र महास्थविर लङ्गा गई धर्मप्रचारमा तलिन

केशरी बज्जाचार्य

"संघमित्राले भिक्षुणी जीवन बिताएर दक्षिण लड्डामा बुद्धधर्मको प्रचार गरेर उच्च महानता हासिल गरिन्। त्यसैगरी भृकुटीले पनि उत्तरी तिब्बतमा नरेश सङ्घचन्गम्पोसित वैबाहिक सम्बन्ध गाँसेर बुद्धधर्मलाई जनजनमा स्थापित गर्ने कार्यमा आफ्नो तर्फबाट योगदान गरिन्।"

थिए। यिनीहरू दुबै दाजुबहिनीले भिक्षुभिक्षुणी जीवन बिताएर हालको श्रीलंकामा बुद्धशासनलाई जनजनमा फैलाए। श्रीलंकाका तत्कालीन नरेश देवान पियतिष्ठले अत्यन्त श्रद्धाकासाथ बुद्धशासनलाई ग्रहण गर्नुका साथै अनेकौं विहारहरू निर्माण गरेर जनजनमा धार्मिक भावना पनि स्थापित गरे। ऐटी आदर्श महिलाको जीवनसँग सम्बन्धित माथिको यो ऐतिहासिक प्रसङ्गले आजको नारी समाजमा प्रभाव पार्नसक्ने गुणको विशेषतालाई यहाँ संक्षेपमा विश्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ। छोरा छोरीले आफ्ना जन्मदाता आमाबाबुको आदर्श चाहनालाई बुझेर कर्मपथमा लाग्न सकेमा आफ्नो र

जगतको हित हुने रहेछ भन्नु ज्वलन्त दृष्टान्त संघमित्राको जीवनीबाट पाउन सकिन्छ। त्यस्तै मानिसले जतिसुकै राजकीय भौतिक सुखसयल भोग गरे तापनि त्यो अमर

नेपाल बैंक लिमिटेड
NEPAL BANK LIMITED
SINCE 1937 AD
वैदिक वाला बैंक

हिजोका दिनहरूमा
अरुको भरपर्नु
पूर्यो अब त म
आफै NBL ATM
वाल पेसा
गिर्दगल सक्छु।

धर्मपर्व, काठमाडौं पोस्ट बक्स ३५ काठमाडौं
फोन नं. ९७७-१-४२४०३४९
ईमेल card@nbl.com.np
वेबसाईट www.nepalbank.com.np

NBL ATM
नेपाल बैंक लिमिटेड
NEPAL BANK LIMITED
SINCE 1937 AD
वैदिक वाला बैंक

हुँदैन । उसले गरेका लोकहितका कार्य नै संसारमा अमर हुन्छ भन्ने शिक्षा पनि पाइन्छ । संसारको सृष्टिकालदेखि आजसम्म कैयौं मानिसहरूले अनेक प्रकारका सुखसयल उपभोग गरे होलान् । त्यसलाई केही थोरैले मात्र तिलाऊलि दिएर संसारमा अद्वितीय दृष्टान्त दिएर गएका छन् । यस्ता महान् नारीहरूमा संघमित्राले जीवनको कसौटीमा अद्वितीय दृष्टान्त दिएर गएका छन् ।

त्यसै राजकीय सुखसयल नत्यागिकन पनि आफ्ना आमाबाबुको र देशको हितका खातिर नौडाङ्डापारी विकट भंज्याङ्गहरू पार गरेर भाषाभेषभूषाको कठिनाई विपरीत पनि अर्का देशका नरेशसित पवित्र विवाह बन्धनमा बँधिएर हरिततारा भनी जगत प्रख्यात हुने अर्का नेपाली चेली भृकुटीको जीवन-गाथा पनि उत्तिकै प्रेरणादायी छ । सयौं वर्षपछि पनि उनलाई नेपाल र तिब्बतका जनता उत्तिकै श्रद्धा गर्दछन् । पवित्र गुम्बाभित्र बुद्ध, बोधिसत्त्व र महान् गुरुहरूको प्रतिमाको लहरमा उनको प्रतिमा स्थापित गरेर उनीप्रति श्रद्धा र सम्मान देखाउने तिब्बती जनता वास्तवमा श्रद्धावान छन् । यसले समाजमा पारेको प्रभाव इतिहास प्रसिद्ध छ । संघमित्राले भिक्षुणी जीवन बिताएर दक्षिण लङ्गामा बुद्धधर्मको प्रचार गरेर उच्च महानता हासिल गरिन् । त्यसैगरी भृकुटीले पनि उत्तरी तिब्बतमा नरेश सङ्घचन्गम्पोसित वैवाहिक सम्बन्ध गाँसेर बुद्धधर्मलाई जनजनमा स्थापित गर्ने कार्यमा आफ्नो तर्फबाट योगदान गरिन् । भृकुटी स्वयम् विदुषी थिइन् । उनले बुद्धधर्म-दर्शन त्यतिबेलाका प्रख्यात भारतीय बौद्धगुरु कुमारजीवलाई नेपाल आएको मौकापारी आफ्ना पिता अंशुवर्माको सहयोगले राजा सङ्घचन्गम्पोसित आग्रहगरी तिब्बतमा धर्म-प्रचार गर्नका लागि आमन्त्रणा गर्न लगाइन् । यसपछि अन्य विद्वान बौद्धगुरुहरूको पनि तिब्बतमा धर्मप्रचार गर्ने क्रम चलिरहयो । भृकुटी एउटा त्यस्ती नारी हुन् जसले नेपाल र तिब्बतको मैत्री सम्बन्धमा सेतुको काम गरिन् । उनी एउटी सामान्य नारी अथवा रानीको रूपमा मात्र परिचित नभएर मैत्री, सद्भावना र धर्मदूतको परिचायक बनेकी छिन् । उनले नेपालबाट दाइजोको रूपमा लगेका ताराका चारवटा सुन्दर कलात्मक मूर्तिहरू आज पनि तिब्बतको दोश्रो ठूलो शहर सिगात्थेमा सङ्घचन्गम्पो राजा र भृकुटीको मूर्तिसँगै नेपालतर्फ अभिमुख गरेर राखिएको देख्न सकिन्छ ।

उनकै समयमा नेपाल र तिब्बतसितको व्यापारले गति पाएको हो । अहिले चीनको स्वशासित क्षेत्रको रूपमा आधुनिक विकासतर्फ लम्किरहेको तिब्बत र नेपालको व्यापारले नयाँ रूप लिइसकेको छ । पहिले दुई देशबीच

वस्तुविनिमय (Barter System) को आधारमा हुने व्यापारले नयाँ परिस्थितिअनुसार व्यापार गर्न थालेको पनि धेरै भइसक्यो । चीनसितको नेपालको व्यापार घाटालाई क म गर्न नेपाल सरकारले भन्सार छूटको आग्रह चीनसित गरिरहेको छ । त्यस्तै बौद्धतीर्थयात्रीहरूको सुविधालाई ध्यानमा राखेर धार्मिक पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न ल्हासाबाट लुम्बिनीसम्मको रेलमार्ग निर्माणमा विचार गर्न नेपाल सरकारले चीनसित आग्रह गरिसकेको छ । तिब्बत र नेपाल सिमाना जोडिएको भए पनि भौगोलिक विकटता थियो । अब त्यो विकटता क्रमशः समाप्त भइरहेको छ । काठमाडौंबाट भृकुटीको जमानामा महिनौं दिन बिताएर ल्हासा पुगिन्थ्यो । अब पक्की सडक यातायातको विकासले गर्दा दुई तीन दिनमा नै काठमाडौंबाट कोदारी राजमार्ग हुँदै ल्हासा पुग्नसकिने भइसकेको छ । ल्हासालाई चीनको राजधानी बेइजिङ्बाट रेलमार्गले जोडिसकेएको छ । वाणिज्य व्यापारमा आजको जुन अवस्था छ, प्रथम चरणमा त्यो भृकुटीले स्थापना गरेको विकसित रूप हो । एउटी सबल सक्षम नारीले दुई देशबीच सम्बन्ध विकास गर्न कतिसम्म गर्न सक्दारहेछन् भन्ने कुरा भृकुटी ज्वलन्त दृष्टान्त बनेकी छन् । उनीप्रति नेपाल र तिब्बती जनता समान रूपमा गौरव गर्दछन् ।

संघमिता र भृकुटीको जीवनगाथा नारी जातिका लागि मात्र नभई पुरै देशका लागि गौरव बनेको छ । यसरी बुद्धधर्म-दर्शनमा निपुण दुई आदर्श नारीको जीवन-गाथालाई लिपिबद्ध गर्दै जाने हो भने भविष्यका अन्य नारीहरूलाई पनि ठूलो प्रेरणा अवश्य मिले छ । इतिहास त्यसै बन्दैन, मानिसकै मेहनत परिश्रमले मात्र बन्दछ । युद्धको इतिहास मानवजातिको कलङ्ग हो भने धर्म-दर्शनको इतिहास मानव जीवनको लागि सुखदायक छ । भृकुटीको सङ्घचन्गम्पोसित विवाह हुनुअधिको एक घटना प्रसङ्गलाई हेर्दा उत्तरी छिमेकी मुलुकबाट राज्यसिमा विस्तार गर्दै आएका तत्कालीन भोट देशका युवराज सङ्घचन्गम्पोले भृकुटीको रूप, सौन्दर्य र गुणको प्रशंसा गर्दै विवाह प्रस्ताव महासामन्त अंशुवर्मासमक्ष पठाएका थिए । भृकुटीसित विवाह हुन नसकेमा भोटका फौज त्याएर नेपालमध्ये आक्रमण गर्नेजस्ता धक्कीभरिएको प्रस्तावको वास्तविक मर्मलाई आत्मसात गरी महासान्त अंशुवर्माले छोरीको विवाह सङ्घचन्गम्पोसित गरिदिनाले मुलुकको हित हुने सकारात्मक सन्देशलाई बुझे । यही कारण नेपालको सम्बन्ध छिमेकीसित राष्ट्रो कायम भएको हो । यद्यपि सङ्घचन्गम्पोको शासनकालपछि नेपालमा जहानियाँ

शासनकालमा भोटसित कुटीभज्ज्याडमा अर्को युद्ध नभएको होइन । तथापि त्यसको औचित्यले इतिहासमा त्यति महत्व पाएको देखिँदैन । त्यो युद्धपछि उत्तरीसीमा निर्धारण चाहिँ भएको देखिन्छ ।

भृकुटीले जनमानसमा धार्मिक भावनाको विकासगर्न जुन किसिमले बुद्धधर्मदर्शनको छाप पार्न विद्वान् गुरुबाट धर्मदेशना गर्ने गराउने व्यवस्था गरिन् त्यो उच्चकोटीको थियो । तत्कालीन समयमा मानिसहरूमा विद्यमान जुन किसिमको अवैज्ञानिक धार्मिक अन्धविश्वास थियो त्यसलाई बुद्धको उपदेश परिवर्तन ल्याउनमा सफल भयो । परापूर्वकालदेखि मानिसहरूमा रहेको अन्धविश्वास र अज्ञानताको जडलाई उखेल्नु कुनै सामान्य कुरा थिएन । इतिहासका विभिन्न कालखण्डमा धर्मका लागि आपसमा लडाइँ भैझगडा समेत हुनेगरेका छन् । मानिसको मनमा परेको धार्मिक भावनाको छापलाई परिवर्तन गर्नु कुनै सामान्य कुरा पनि होइन । तर बुद्धधर्म त्यस्तो धर्म हो जसले उनीहरूको भावनामा कुनै चोट नपुऱ्याइकन पनि हृदय परिवर्तन गर्नसक्ने क्षमता राख्दछ । यो बुद्धधर्मदर्शनको महानता हो ।

त्यसैले भृकुटी र संघमिताको जीवनगाथा बुद्धधर्मदर्शनको प्रचार कार्यमा स्वर्णाक्षरले लेखिएका छन् । तर एउटा विडम्बना पनि आजकल लेखिएको छ । भृकुटीले तिब्बतमा फैलाएको स्वर्ण अक्षरले लेखिएको प्रज्ञापारमिता ग्रन्थको पूजा हुनेगरेको छ । तर त्यसभित्र के कुरा लेखिएको छ भन्ने कुरा व्याबहारिक ज्ञान धैरै कम मानिसहरूलाई मात्र छ । अबका पुस्ताले ग्रन्थको पूजा मात्र होइन त्यस पवित्र ग्रन्थभित्र रहेको ज्ञानको अध्ययन गरी व्यवहारमा लागु गर्न जस्तरी छ । भृकुटीले प्रज्ञापारमिताग्रन्थ भित्रको सारतत्त्व जनमानसमा नफैलाएको भए र प्रज्ञापारमिताग्रन्थको बाहिरी आवरणको पुजा होइन । ग्रन्थको अन्तस्करणको मर्मको अध्ययन गर्न सिक्नु परेको छ । विहारभित्र यस्ता पवित्रग्रन्थ चोरी हुने डरले सातवटा ताला लगाएर राखिने प्रबृत्ती देखिएको छ । यस्ता प्राचीन पवित्रग्रन्थ कथम्कदाचित चोरी गर्न सफल भएमा विदेशमा लगेर बहुमूल्य रकम पाउने दुष्कल्पना रहेको देखिन्छ । जुन बुद्धले चोरी गर्नु पापकर्म हो भन्ने उपदेश दिएका छन्, त्यही बुद्धको स्वर्णाक्षरले लेखिएको धर्मग्रन्थ चोरी हुनबाट बचाउनु पर्ने कस्तो विडम्बना ? सायद यस्ता पवित्रग्रन्थलाई विहारमा सातवटा ताला मारेर राख्नु पनि भूल नै हो ।

शान्तिका प्रतीक तथागत बुद्धको जन्म, सम्बोधिज्ञान लाभ तथा महापरिनिर्वाण दिवस बु. सं. २५५५ को उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण नेपालीजनलाई हार्दिक शुभकामना ।

संस्थाद्वारा निर्धारित व्याजदर

निक्षेपतर्फ

व्याजदर	ब्याजदर
१. बचत खाता	९%
२. मुद्रती खाता	एकमुष्ट
६ महिना	९.५०%
१ वर्ष	९२%
२ वर्ष	९२.५०%
३ वर्ष	९३%
३ वर्षभन्दा बढी अवधिको लागि आपसी समझदारीमा व्याजदर तय गरिनेछ ।	९४%
२ वर्षभन्दा बढी अवधिको लागि रु. २ लाखभन्दा बढी रकम राखेमा मासिक रूपमा ९३% का दरले ब्याज प्रदान गरिनेछ ।	

३. दोब्बर भुक्तानी योजना

यस योजनाअन्तर्गत ५ वर्षे मुद्रतीमा साँवाको एकमुष्ट दोब्बर भुक्तानी गरिनेछ । यसमा लाग्ने ब्याज कर संस्थाले ब्याहोरिदिने छ ।

४. ज्येष्ठ नागरिक पेन्सन योजना

यस योजनामा सरिक हुनेलाई प्रत्येक महिना तोकिएको निर्धारित रकम प्रदान गरिनेछ, साथै दशै खर्चको रूपमा एक महिना बराबरको थप रकम समेत प्रदान गरिनेछ र यसमा लाग्ने ब्याज कर संस्थाले ब्याहोरिदिने छ ।

ऋणतर्फ व्याजदर

१. विभिन्न कर्जा ९९%

२. व्यवस्थापन शुल्क ३%

(भुक्तानी न्यादभित्र चुक्ता गरेमा १% फिर्ता हुने)

३. मुद्रती रसिद थितोमा प्रदान गरेको व्याजदरमा २% थप ब्याज दिइनेछ ।

राजधानी बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

बागबजार, काठमाडौं ३१, फोन : ०१-४२९९२५२

समाजमा मनोगत भ्रष्टाचार हावी

समाजमा व्याप्त भय, चरम आर्थिक अस्तव्यस्तता, नैतिक खडेरी, राजनीतिक, प्रशासनिक, न्यायिक अराजकता आदि इत्यादिको चर्चापरिचर्चा बारे पत्रपत्रिका लगायत संचारका विभिन्न माध्यमहरूबाट प्रचारप्रसार हुने गरेको छ। यी यावत क्षे त्रका विविध समस्याहरूको निराकरणभन्दा अझ थपिए गइरहेको छ र समाजको अवस्था दिनप्रतिदिन थप भयावह र अस्तव्यस्ततातार्फ लम्किंदै जानुबाहेक अरू केही हुन सक्दैन।

आजको समाजभन्दा भोलिको समाज भन् भयावह हुनुको अर्थ व्यक्तिगत जीवनमा अहिलेको भन्दा थप समस्याहरू आउनु, मानव जीवनको नैसर्गिक बाँचे आधार भन् भन् कठीन हुँदै जानु, रोजगारीका समस्या विकराल हुनु, आधारभूत आवश्यकताहरूको अभाव चुलिंदै जानु र समाजमा लूट, डकैतीमा व्यापक बृद्धि हुँदै जानुसिवाय अरू के नै हुनसक्छ?

आज देशमा आर्थिक भ्रष्टाचार, आर्थिक अराजकताको खबरहरू पढ्न-सुन्न पाउँछौं तर भ्रष्टाचारका अन्य रूपहरू जस्तै नीतिगत भ्रष्टाचार, कार्यक्रम बाँडफाडमा हुने भ्रष्टाचार, बजेट निर्माणमा भ्रष्टाचार, कार्यक्रम कार्यान्वयनमा हुने भ्रष्टाचार, अनुत्पादक कार्यमा समयको बर्वादीरुपी समयगत भ्रष्टाचार, गलत शिक्षा, गलत सूचनाको माध्यमद्वारा हुने शिक्षा र सूचनातार्फको भ्रष्टाचार तथा अन्य गलत कार्य, प्रवृत्तिलाई भ्रष्टाचारको रूपमा हेर्न सकेको छ वा छैन? आज समाजमा व्याप्त अशिक्षा, कुरीति, अराजकतामा यी र यस्ता भ्रष्टाचारहरू बारे पुनर्मूल्याङ्कन, पुनर्विचारको जरूरी छ वा छैन?

आज समाजको अवस्था जे जस्तो छ, कसैको लागि राम्रो (?), कसैको लागि नराम्रो (?) भएपनि यसको मूल कारकतत्व भनेको व्यक्तिको कर्म हुन् भन्नेमा विवाद छैन। व्यक्तिहरूको कर्म, आ-आफ्नो स्वार्थ (व्यक्तिगत, समूहगत, दलगत) अनुरूपको कार्य वा अझ भनौ भने माथि उल्लेखित विविध प्रकारको भ्रष्टाचारलाई आजको समाजको जिम्मेवार

शिशिल चित्रकार

“समाजमा परिसकेको विकृतिले स्वयं आपूर्व ध्वस्त हुनबाट कतिन्जेलसम्म बच्न सकिन्छ? यस्तो कार्यकारणको सिद्धान्तको मूल जिम्मेवार भन्नु मनोगत भ्रष्टाचार हो कि होइन?”

तत्वको रूपमा लिन सकिन्छ र आजको अवस्था यसकै प्रतिविम्ब हो। यी विविध प्रकारको भ्रष्टाचार— नीतिगत भ्रष्टाचार, कार्यक्रम निर्माणमा भ्रष्टाचार, कार्यान्वयनमा भ्रष्टाचार, शिक्षा, संस्कृतिजन्य भ्रष्टाचारको मूलतत्व मनोगत भ्रष्टाचार नै हो भन्ने अनजान रहनु हो। केही दिनअघि बसमा ९१ लाख र हारको फिर्ताको जुन सनसनी समाचार प्रकाशित भयो (हाल यो घटनाको छानविन भझरहेको) यसले हाम्रो समाजको मनोगत भ्रष्टाचारको अवस्था अझ प्रष्ट गरेको छैन र ? यी घटनामा मूख्यपात्रको मात्र यसमा जिम्मा छ कि संचारमाध्यम र अझ समाजको समेत यसमा के कस्तो जिम्मेवारी छ ? आज समाजको जुनसुकै क्षेत्रमा सनसनीखोज खबर, स्टन्टबाजीको

जमानाको बाहुल्यतामा सही खबर, सत्यको आवश्यकता नभएको हो ? आज भूठ, गलत सूचनाको माध्यमबाट समाज तथाकथित ठूलाबडा हुने होडकै निरन्तरताको रूपमा यो घटनालाई लिन सकिन्छ कि सकिदैन ? वा विगत केही दशकदेखि नेपाललगायत विश्व समाजमा जुन रूपमा संचार र सूचनाको प्रवाहमा प्रतिस्पर्धात्मक अवस्था आएको छ, त्यसको उपायको रूपमा गलत, भूठ सूचनाको बाहुल्यता भएको रूपमा यसलाई लिने कि नलिने ? नेपाली समाजमा केही दशकदेखि राज्यको चौथो अङ्को रूपमा रहेको संचारको भूमिकाले यदि भूठ र गलत सूचनाको खेति गरिरहेका थिए भने त्यसले समाज, व्यक्तिगत मनोगत अवधारणामा पारेको नकारात्मक प्रभाव, परिणामको रूप नै आजको समाजको भयावह अवस्थालाई लिन सकिन्छ कि सकिदैन ? वा समाजमा परिसकेको विकृति विसंगतिको मूल्यमा कुनै संचारमाध्यमले के कुनै मूल्यबाट चुकाउन सक्छ ? वा समाजमा परिसकेको विकृतिले स्वयं आपूर्व ध्वस्त हुनबाट कतिन्जेलसम्म बच्न सकिन्छ ? यस्तो कार्यकारणको सिद्धान्तको मूल जिम्मेवार भन्नु मनोगत भ्रष्टाचार हो कि होइन ?

आज मनोगत भ्रष्टाचारको कारणले नै गलत कार्य गर्न, विविध प्रकारको भ्रष्टाचारको माध्यमबाट सम्पति जम्मा

गर्ने होडबाजी, गलत कार्यद्वारा सम्पति जम्मा गर्ने होडबाजीले गर्दा, कार्यालय र देशको सार्वभौमसत्ता नै पेवामा राखी, व्यक्तिगत स्वार्थसिद्धि गर्ने अभिप्रायले गर्ने कार्यले समाज वा देशलाई भड्खालोम नपुऱ्याए अरु के नै हुनसकछ ? तसर्थ आज समाजमा व्याप्त भय, अराजकताको मूल जड व्यक्तिगत-मनोगत ब्रष्टाचार नै हो भन्न सकिन्छ ।

आज मनोगत ब्रष्टाचारको कारणले, लगानीको प्रतिफल खोजनीति गर्ने परम्परा नहुनु, सूचना सम्प्रेषणको जिम्मेवारी बोध नहुनु, गलत सूचना, तथ्याङ्कले समाजमा पारेको प्रभावको मूल्याङ्कन नहुनु, दण्डसजायको व्यवस्थाको साटो अराजकताको बाहुल्यता हुनु आदि इत्यादि अवस्था तथा समाजका व्यक्तिहरूमा गलत होडबाजी र गलत संस्कृतिको पृष्ठपोषणजस्तो दौडबाजी नै आजको समाजको परिचय हो कि होइन ? यदि गलत होडबाजी, गलत संस्कृतिको पृष्ठपोषक नभएको भए आजको समाजको अवस्था भयावह नहुनु पर्न वा आज समाजको अवस्था भयावह छ भन्नु नै गलत हुनु पर्न । अतः आज समाजको बहुसंख्यक व्यक्तिहरू गलत होडबाजी, गलत बाटोतिर गझरहेको प्रमाणित हुँदैन र ? यस सन्दर्भमा धम्पदमा उल्लेख्य निम्न गाथाहरू स्मरण गर्नु उपयुक्त हुन्छ-अस्सद्वो अकलञ्जु च-सन्धिच्छेदो च यो नरो । हतावकासो वन्ता सो-स वे उत्तमपोरिसो ॥ (३७)

अर्थात्: अन्धविश्वासरहित, निर्वाणका ज्ञानी, जन्म-मरणरहित भएर सबै तुष्णा त्याग गरिसकेको व्यक्तिलाई उत्तम पुरुष भनिन्छ ।

अभूतवादी निरयं उपेति, यो चापि कत्वा न करोमीति चाह
उभोपि ते पेच्च समा भवन्ति, निहीनकम्मा मनुजा परत्थ ॥

अर्थात्: असत्यवादी नर्कमा जान्छ, गरेर पनि गरेको छैन भन्ने पनि नर्कमा जान्छ, यी दुबै प्रकारका नीच कार्य गर्ने मानिसहरू मृत्युपछि समान हुन्छ । (३०६)

आज समाजमा व्याप्त भय, कुरीति, विसंगतिको मूल जड यस्तै व्यक्तिवादी अन्धोपन, उल्टोबाटो हिड्ने, भएनभएको प्रचारप्रसार, भाषणबाजी, गलत प्रतिवेदन, नीच पुरुष भइ पनि उत्तम पुरुषको हौवा दिने (?), गलत कृयाकलापलाई स्वीकार गर्नुको साटो ढाकछोप गर्दै गलतमाथि गलत गर्दै जाने, गलत कार्यक्रम आदि हो कि होइन ? यी सबैको कारकतत्त्व व्यक्तिगत मनोगत ब्रष्टाचारलाई लिन सकिन्छ कि सकिंदैन ?

व्यक्तिगत मनोगत प्रवृत्तिमा परिवर्तन, मनोगत ब्रष्टाचारको निर्मलीकरण बिना समाजका अन्य क्षेत्रहरूमा दक्ष, कुशलता बृद्धि हुन सक्दैन । अतः व्यक्तिगत मनोगत ब्रष्टाचार हटाउन बु. सं. २५५५ ले कारकतत्त्व बन्न सक्नु र नेपाल तथा विश्वमा शान्ति समृद्धि ल्याउन सक्नु भनी मङ्गलमय कामना गर्दछु । सबैको मङ्गल होस् ।

शान्तिका प्रतीक तथागत बुद्धको जन्म, सम्बोधिज्ञान लाभ तथा महापरिनिर्वाण दिवस बु. सं. २५५५ को उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण नेपालीजनलाई हार्दिक शुभकामना ।

सुनौलो कीर्तिपुर बघत तथा ऋष्ण सहकारी संस्था लि.

नगाउँ दोबाटो, नयाँ बजार, कीर्तिपुर

समस्याउपर कसरी विजय पाउने ?

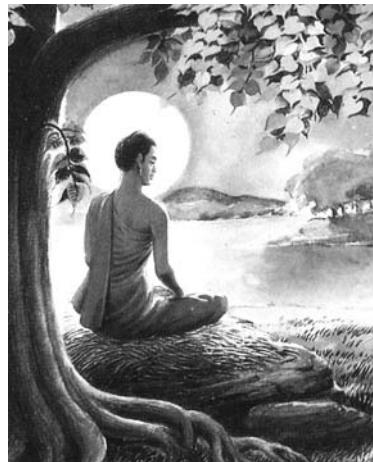
के. श्री . धम्मानन्द महास्थविर
अनु. दोलेन्द्ररत्न शाक्य

१. चिन्ता र भय

चिन्ता र दुःख हातेमालो गर्दै जाने दुई अभिन्न जुम्ल्याहा हुन् । यस संसारमा तिनीहरूको सहास्तित्व छ । यदि तपाईं चिन्तित हुनुभयो भने अवश्य पनि तपाईं दुःखीत पनि हुनुहुन्छ । तपाईं दुःखीत हुनुहुन्छ भने अवश्य पनि तपाईं चिन्तित पनि हुनुहुन्छ । तपाईंले त वास्तविकतासित सामना गर्नुपर्दछ । हामी त उनीहरूदेखि पलायन हुन सक्दैनौ तर ती दुई जुम्ल्याहालाई हामीउपर विजय पाउन दिनुहुँदैन । बरु हामीले यिनीहरूउपर विजय हासिल गर्नुपर्दछ । हामीले प्रयास गरेमा अवश्य पनि त्यसो गर्न सक्दछौ बरु हामी दृढ निश्चयता र धैर्यताको खाँचो पर्दछ । ठीक प्रकारले समझदारितालाई अपनायौं र आफ्नो विवेक बुद्धिलाई सतर्कताका साथ प्रयोग गर्न सक्यो भने हामीले आफ्ना भावनात्मक उछाललाई रोकन सक्दछौं र चिन्ता र दुःखका बादललाई पन्छाउन सक्दछौं ।

फेरि हाम्रा चिन्ताहरू हामी आफैले उज्जाएका हौं । हाम्रा मनमा विकसित वस्तुप्रतिको मिथ्याधारणा, स्व-सितको भूठा सम्बन्ध र कुण्ठित विचारका उपज हुन् त यदि हामीले कुनै कुरा पनि नित्य छैनन् र हाम्रा स्व-सितको सम्बन्धमा कुनै दम छैन, यी त सिर्फ हाम्रा अप्रशिक्षित मनका कारण मात्र उज्जाएका हुन् भनी सत्य तथ्य ज्ञान हामीमा भइदिएको भए, चिन्ता कोसौ टाढा हुन्थ्यो । अतः स्व-लाई बिर्सिदिन र मानवताको सेवामा समर्पित हुन आफूलाई प्रशिक्षण दिनैपर्दछ । सच्चासुख र शान्ति पाउने अनेक बाटाहरूमध्ये यो एउटा प्रमुख साधनको रूपमा प्रस्तुत हुनसक्दछ ।

मानिसका धेरै चाहना र आकांक्षाहरू, भय र चिन्ताहरू हुन सक्दछन् तर तिनलाई कसरी शान्त गर्ने भन्ने बारे तिनीहरूमा ज्ञान छैन र तिनलाई आत्मसात गर्न समेत लजाउँछन् । तर ती अकुशल भावात्मक पुञ्जहरू अतिसय बलवान हुन्छन् । हामीले तिनलाई जितिसुकै थुनिराखन प्रयास गरे तापनि तिनीहरू शारीरिक रोगव्याधि भई असाध्य रोगका रूपमा प्रकटित हुन बल गर्दछन् । यी सबैलाई उचित प्रकारको ध्यान भावना वा मनको उचित तालिमद्वारा निमित्यान्न

पार्न सक्दछौ किनभने अप्रशिक्षित मन नै यस्ता दुस्मनहरूको अखडा हो ।

जब तपाईंलाई चिन्ताले सताउँछ, सम्पर्कमा आएका जो कोहीलाई पनि आफ्ना मलीन मुहार नदेखाउनुहोस् । तपाईंले आफ्नो चिन्ता उससित मात्र जाहेर गर्नुपर्दछ जसले तपाईंलाई साँच्चै नै मदत पुऱ्याउन सक्दछ । जितिसुकै चिन्ताले सताइए तापनि यदि तपाईंले मुस्कानले भरिएको प्रफुल्ल मुहार कायम गर्न सक्नुभएमा भन्नु नै के छ र ! फेरि प्रयास गर्दै लगेमा यसो गर्नु वा हुन दिनु असम्भव कुरा पनि होइन । धेरै किशोर कोहीरहरू आफ्ना प्रेमी प्रेमीकासँगको बिछोडलाई लिएर चिन्तित हुन्छन् । कहिलकाही त निरास भएर, दिक्क भएर अनि व्यथित भएर आत्महत्या गर्न पनि खोज्छन् । फेरि कोही पागलखानामा आफूलाई भर्ती भएको पाउँछन् । यस्ता कैयन् विक्षित युवाहरू दुःखीत जीवन बिताउन वाध्य भएका हुन्छन् । यी सबै घटना परिघटनाहरू जीवनको सच्चा प्रकृतिप्रति अनभिज्ञ रहेका कारणले घटित हुन पुग्दछन् । जीवनमा मिलन र विछोड अपरिहार्य हुन्छ । जीवनको मोडमा अधिवा पछि वा बीचमा पनि यस्ता घटनाहरू घट्न सक्दछन् । तर घटना घट्न सक्छन् भन्ने जानेर पनि हामी केही गर्न सक्दैनौ । तर यस्तो घटना घट्दा तिनको कारण के हो र कहाँनिर छ पत्ता लगाउन कोसिस गर्नुपर्दछ । तर पनि यदि विछोड नियन्त्रणभन्दा बाहिर छ भने त्यसलाई स्वीकार गर्नुपर्दछ र जीवनको सच्चा प्रकृति नै यही हो भनेर जानी त्यसलाई सहन गर्ने शक्ति आफूमा विकसित गर्नुपर्दछ । फेरि त्यो रिक्त स्थान पूर्ति गर्न अर्को नयाँ साथी पाउन पनि कठिन विषयको रूपमा हुँदैन । बुद्ध भन्नुहुन्छ- “भय र त्रास भनेको मूर्खमा मात्र पैदा हुन्छ, प्रज्ञावानमा होइन ।”

भय वा त्रास भनेको मनको अवस्थाबाहेक अरु केही होइन । मनको अवस्था नियन्त्रण वा निर्देशन गर्न सकिने विषय हो । मनको अवस्था नियन्त्रण वा निर्देशन गर्न सकिने विषय हो । विचारको नकारात्मक पक्षले भय उज्जाउन सक्दछ भने सकारात्मक पक्षले आसा र विश्वास पैदा गर्न सक्दछ ।

सबै कुरामा चुनाव त हामीमै निर्भर गर्दछ । प्रत्येक मानिसले आफ्नो मनलाई नियन्त्रण गर्न सक्ने क्षमता बोकेको हुन्छ । प्रकृतिले मानिसलाई मनको नियन्त्रण गर्न सक्ने क्षमताले सम्पन्न बनाइदिएको छ । यो तथ्यलाई अन्य तथ्यहरूको साथमा राखी भन्नुपर्दा मानिसले जे जति काम कुरा गर्दछ विचारको माध्यमद्वारा प्रकट हुन्छन् र यस तथ्यले मानिसलाई भयमाथि प्रभुत्व पाउने आधारतिर अग्रसर गराउँछ ।

एकपल्ट एकजना प्रसिद्ध एनाटोमिष्टसँग एकजना विद्यार्थीले भयको उपचार के हो भनेर सोधेका थिए । उत्तरमा उनले भनेका थिए, “कसैको लागि केही न केही गर्दैहनु हो ।” त्यो विद्यार्थी हो उत्तर सुनेर हक्क न बक्क भयो र अभ प्रष्ट पार्न अनुरोध गर्दा उनले भने, “याद गर, तिग्रो मनमा दुई भिन्नाभिन्नै वा विपरित विचार त्यसैबेला एकचोटी उभिजैन ।”

एउटा विचार श्रृंखलालाई नजिक आउनै दिदैन । उदाहरणको लागि, यदि तपाईंको मनले कसैलाई केही गरिदिने कुशल चेतनालाई स्थान दिइराखेको छ भने तपाईंको मनमा भयले ठाउँ पाउनै सक्दैन । भनाई पनि छ- “उमेरले भन्दा चाँडो चिन्ताले रगत सुकाइदिन्छ ।”

भय, चिन्ता र दुःख आत्म-भावको पोषणका स्वाभाविक स्रोत हुन् । तर लगातारको चिन्ता र भय मानिसका अपराजित शत्रु हुन् । यिनीहरूले सामान्य शारीरिक क्रियाकलापलाई पनि पंगु बनाइरहेका हुन्छन् ।

यदि तपाईंमा अन्य जनहरूलाई कसरी प्रशन्न पार्न भन्ने कलाको ज्ञान भइदिएको भए, तपाईं सदैव राम्रो मूढमा हुनुहुन्थ्यो । यसको कारण के भने तपाईंको मनले चिन्ता र भयलाई प्रवेश गर्ने मौका नदिनु हो ।

२. प्रकृतिको बुलन्द आवाज

यस आधुनिक संसारमा भौतिकता पछिको भागदौडको कारणले मानिसलाई प्रकृतिको बुलन्द आवाज सुन्ने सम्पुर्सित छैन । भविष्यमा पाइने सुख सुविधामा आसक्त भएर मानसिक क्रियाकलापहरूद्वारा उनको मन यति जकडिएको हुन्छ कि उनले शरीरको आधारभूत आवश्यकतालाई पनि नजरअन्दाज गरिरहेको हुन्छ र वर्तमान क्षणको मूल्य र मान्यतलाई समेत विर्सिरहेको हुन्छ । आजका मानिसको यस्तो प्रकारको अप्राकृतिक व्यवहारले उनमा विश्वप्रतिको, जीवन जगतप्रतिको र जीवनको सार्थकताप्रतिको मिथ्याधारणालाई ठाउँ दिइराखेका हुन्छन् । यही नै सम्पूर्ण भय, त्रास र असुरक्षाको जननी बन्न पुग्दछन् । यदि वास्तवमा सच्चा सुख र शान्ति नै चाहने हो भने आफ्नो स्वतन्त्रताको रक्षा गर्दा अरुको स्वतन्त्रतालाई खल्लाउनु हुँदैन । अरुलाई दुःख

दिई वा ठगी गरी आफ्नो सुख कायम राख्न खोज्नु सरासर गलत बाटो अपनाउनु हो ।

एकबाजी अमेरिकाको प्रसिद्ध राष्ट्रपति अब्राहम लिंकनले भनेका थिए, “तिमीले केही मानिसहरूलाई सँधैभरि धोखा दिन सक्दैछौ, र सबै मानिसहरूलाई केही समयसम्म मात्र, तर तिमीले सबैलाई सँधैभरि धोखा दिन सक्दैनौ ।”

यदि कुनै मानिस निर्दयी र दुष्ट भएमा ऊ प्रकृति र विश्व विधानको विरुद्ध जीवन बँचिरहेको हुन्छ । यसरी उसले मन, वचन र कर्मद्वारा सारा वातावरणलाई नै प्रदृष्टि गरिरहेको हुन्छ । यस्तो अकुशल विचार र कर्मको फलस्वरूप प्रकृतिले मानिसले चाहे अनुसारको जीवन बँच दिनमा सहयोग गर्न सकिरहेकी हुँदिनन् बरु मानिसले विभिन्न प्रकारको समस्या र दुर्घटनाको सामना गरिरहनुपर्ने हुन्छ ।

यसको विपरीत यदि मानिस प्रकृतिको नियमअन्तर्गत रही जीवनलाई सम्यक्पूर्वक बँच्दछ भने उसले आफ्नो पुण्यपारमिताको बलले र मैत्रीको प्रक्षेपणद्वारा सुख र शान्तिको परिणाम ल्याई सम्पूर्ण वातावरणलाई नै स्वच्छ र शान्त बनाउन सक्दै ।

तपाईं आजको व्यस्त संसारमा एकजना सदा व्यस्त रहने व्यक्ति हुनुहोला तर यति कुरा त तपाईंले बुझैपर्ने हुन्छ की कुनै असल र ज्ञानवर्द्धक पुस्तक पढ्न तपाईंले केही न केही फुर्सत त निकाल्नै पर्ने हुन्छ । यस प्रकारको बानीले तपाईंलाई धेरै मात्रामा राहत दिन सक्दै र आफ्ना चिन्ता र दुःखलाई बिर्सनमा र मनलाई सबल पानमा ढूलो मदत पुऱ्याउन सक्दै । फेरि तपाईंले यो कुरा पनि स्मरणमा राख्नुपर्दछ कि तपाईंको साथमा धर्म छ । धर्म तपाईंको कल्याणको लागि हो । अतः धर्मको साथ निभाउनु र प्रत्येक दिन धर्मकार्य सम्पादन गर्नमा केही समय बिताउनु तपाईंको दायित्व हो ।

३. मानसिक स्वास्थ्य र अपराधिक भावना

स्वास्थ्यको सम्बन्धमा, क्षयरोग वा क्यान्सर आजको जमानामा त्यति चिन्ता लिनुपर्ने रोग होइन । क्षयरोग त आज नियन्त्रणमा आइसकेको छ र क्यान्सरको प्रभावकारी औषधि पनि निकट भविष्यमा पत्ता लाग्ने प्रचुर सम्भाव्यता रहेको छ । वास्तवमा, सबैभन्दा मौजुदा र बढ्दो चिन्ताको विषय त विभिन्न प्रकारका मानसिक अशान्ति र अन्यौलताका रोगहरू हुन् । हामी मानसिक रोगीहरूको लागि भनेर धेरै अस्पतालहरू र संघ संस्थाहरू खोल्न बाध्य भएका छौं । धेरैले त अस्पतालको सेवा पनि पाउन सकेका छैनन् जुन उनीहरूका लागि अनिवार्य छ ।

प्रश्न सोधिन सकदछ, मासिक रोगको साथमा आपराधिक तत्वहरूको चर्चा यहाँ किन गरिएको होला । प्राइडको अनुसन्धानबाट ऐटा प्रत्यक्ष नितिजा के निस्केको थियो भने अपराधीहरू र आपराधिक मनोभावना भएकाहरू पनि मानसिक रोगी नै हुन् । यिनीहरूलाई सजायको भन्दा उपचारको नितान्त दरकार पर्दछ । यही उदार भावना प्रगतिशील सामाजिक सुधारका लागि आधार बनिदिएको छ । यसले सुधारको आवश्यकतालाई औल्याउँछ न कि बदलाको नियतलाई ।

४. वरिपरिकालाई जान्नुहोस् र चिन्नुहोस्

हामी अन्य मानिसहरू कसरी बाँचिरहेका छन् भन्ने कुरामा बेखबर छौं । हामी आफ्नोभन्दा अन्यको जीवन र सम्पन्नता विपन्नताका सामाजिक स्तरलाई जान्न सक्दैनौं । यदि हामी स्वस्थ छौं भने अस्वस्थता भनेको कस्तो हुन्छ भनेर अनि यदि हामी अपाङ्ग छौं भने सपाङ्गता वा शारीरिक उर्जा भनेको के हो भनेर महसुस गर्न सकिरहेका हुँदैनौं ।

अनुभव शून्यताले असहिष्णुतालाई जम दिन्छ किनभने सहिष्णुता भनेको सम्यक् बुझाइबाट मात्र उत्पत्ति हुन्छ । अनि अनुभव नै नभइक्कन सम्यक् बुझाइको पनि सम्भाव्यता रहेदैन । त्यसैले हामीलाई जीवनको विभिन्न पक्षहरूको विस्तृत अनुभव बढुल्नु राम्रो कुरा सावित हुन आउँछ । यसको निमित्त शौक र शानको लागि नभई अनुभव बढुल्ने उद्देश्यका लागि यात्रा अति उपयोगी विषय हुन आउँछ ।

५. मानिसको दुःख वा अशान्ति

बुद्ध भन्नुहुन्छ कि गलत कुराको चाहनाबाट मानिसमा दुःख वा अशान्तिको प्रादुर्भाव हुन्छ । गलत कुरा यिनै हुन्पैसाले सुख किन्न खोज्नु, शक्तिद्वारा अरुलाई थिचोमिचो गर्नु र सर्वोपरि कुरा त के भने मृत्युपछि पनि अटूटस्यमा जन्म लिई गर्न लालसा जगाउनु । यी कुराको लालसाले मानिसलाई स्वार्थी बनाइदिन्छ किनभने यसबाट आफ्नोबारेमा मात्र सोच्नु आफ्नो लागि मात्र वस्तुको उपभोग गर्न र यसबाट अन्यलाई के कस्तो प्रभाव पर्न जान्छ भन्ने बारेमा नसोच्ने प्रवृत्ति हावी हुने हुन्छ । गरे जति इच्छा त कसैको पनि पूर्ण हुँदैन, यसबाट उनीहरू बेचैन र असन्तुष्ट रहन्छन् । बेचैनीलाई हटाउने ऐटा मात्र उपाय भनेको त्यो बेचैनी त्याइदिने इच्छालाई नै तिलाऊजली दिनु हो । यो काम गर्न कठिन अवश्य हो तर जब यस कार्यमा सफलता पाउँदैजान्छ, पूर्णता र शान्तितिर अग्रसर हुँदैजान सकिने हुन्छ ।

वास्तविक रूपमा हामीले सुख भोग गर्न जानेका छैनौं बरु हामी पो सुखको सिकार भइरहेका छौं । ती सुख भनाउँदोलाई पाउने उपक्रममा हामीले आफ्ना ऊर्जाहरू विनासितिमा खर्चिरहेका हुन्छौं । यसरी हामी यस भौतिक संसारमा सुखको अन्वेषण गर्न प्रयासमा सुख पाउनुभन्दा बेसी दुःखै पाइरहेका हुन्छौं । ...क्रमशः

३५

बुद्ध शिक्षा

(चतुरार्थ सत्य र आर्य अष्टागिक
मार्गको ज्ञान)

देवेन्द्रराज शाक्य

कल्पौकल्पको परोपकार अनि बुटवल

दुःखेजनहरूलाई दुःखबाट मुक्त गर्न
बोधिज्ञान प्राप्त गरी बुद्ध बन्यौ
जनजनमा पहिलो सन्देश दियौ ।

दुःख छ, दुःखको कारण
सकिन्छ दुःख मुक्त गर्न
उपाय छ दुःख मुक्तिको
यही चारसत्यको ज्ञान दिलायौ ।

दुःखबाट मुक्त हुन
यथार्थ ज्ञान राख्ने, वृढ विश्वयी बन्ने
मिठो बोली बोल्ने, राम्रो काम गर्ने
शिक्षा दियौ कसैलाई हानी नगर्ने ।

मन शुद्ध राख्ने, राग द्वेष विहिन होस्
राख्ने अनि मनलाई एकाग्रता गर्ने
यही आठ मार्ग देखायौ ।

भवसागरबाट पार लगाउन
अहिंसाको पाठ पढाउन
भातृत्व र शान्तिको सन्देश छर्न
तिमी यस धरतीमा आयौ ।

पथ प्रदर्शक हौ तिमी
मार्ग निर्देशक हौ तिमी
महामानव हौ तिमी ।
शान्तिका प्रतीक बुद्ध हौ तिमी ॥

समीक्षा : कुशीनगरको संक्षिप्त इतिहास

“कुशीनगरको संक्षिप्त इतिहास” नेपाली

पाठकसामु प्रकाशन हुनु आफैमा धर्मगौरव एवं साहित्यिक गर्वको विषय भएको छ । त्रिपिटकअन्तर्गत दीघनिकायको महावर्गको तेस्रो सूत्र हो- “महापरिनिर्वाण-सूत” अर्थात् महापरिनिर्वाण-सूत, जुन सूत्र सम्बन्धित: दीघनिकायको सबैभन्दा बडी महत्वले भरिएको सूत्रमा परिभाषित गरिन्छ । यसभित्र बुद्धजीवनीसम्बन्धी अन्तिम विवरण, धर्मको सारभूत तत्त्व, बुद्धको अनुपस्थितिसँगै धर्म तथा संघको गतिशीलता के, कसरी अगाडि बढे भन्ने विवरणात्मक शैलीमा प्रस्तुत ऐतिहासिक धार्मिक दस्तावेज हो- महापरिनिर्वाण-सूत ।

भगवान् बुद्धले बुद्धत्व प्राप्त गरिसके पश्चात् ४५ वर्षसम्म अनवरत रूपमा धर्म-दर्शन प्रचार-प्रसार (संचार) गरेको अन्तिम वर्ष (४८३ ई.पू. तिर) का बारे पूर्ण विवरण समेटिएको, बुद्धको जीवनको अन्तिम घडी (महापरिनिर्वाण शय्या) बडो मार्मिक ढङ्गले मुटु बिझ्ने (मर्मस्पर्शी) तवरको कास्पणिक दृश्य-यथार्थ चित्रण उल्लेख भइराख्ने को ऐतिहासिक-साहित्यिक दर्पण हो- महापरिनिर्वाण-सूत । महापरिनिर्वाण-सूतको आधारभूमिमा टेकी आजभन्दा ६६ वर्षअगाडि भारतीय भिक्षु

धर्मरक्षितद्वारा लिखित “कुशीनगरको संक्षिप्त इतिहास” प्रकाशित भएको हो । बुद्धको अन्तिम वर्ष, महापरिनिर्वाण घटीलगायत पुस्तक प्रकाशन समयसीमासम्मका यावत उल्लेख्य घटना वृतान्तको संश्लेषित भनौं वा संक्षिप्त परिचयात्मक एवं जानकारीमूलक पुस्तक आफैमा इतिहास सिद्ध भएको छ । पालि साहित्यको माध्यमबाट बुद्धशिक्षा र तात्कालीन इतिहाससँग नजिक्याउने यस्तो महत्वपूर्ण पुस्तक साहित्यिक व्यक्तित्व केशरी वज्राचार्यको सश्रद्धायुक्त प्रयास बावजूद नेपाली भाषामा अनुवाद भई प्रकाशित हुनु हामी सबैका लागि सुखद् विषय भएको छ ।

बुद्धशिक्षासम्बन्धी जीवनोपयोगी उपदेश संग्रहित

कृष्ण जोशी

ग्रन्थहरू पालि भाषा र संस्कृत भाषागत साहित्यमा सीमित थिए भने आज आ-आफ्नै मातृभाषामा अध्ययनार्थ सुलभ हुँदैछ, गरिदेछ- यो श्रद्धालु ज्ञान-पिपासुहरूका लागि सुखकर विषय हो भन्ने मलाई अनुभूत भइरहेको छ र लेखनीमाध्यमले बारबार लेख्ने गरेको पनि छु । वस्तुतः धर्मग्रन्थका सवालमा भाषा-विवादास्पद वा कुनै करणको विषयभन्दा पाठकदीर्घा महत्वपूर्ण पक्ष हुन् ।

त्यसैगरी धार्मिक कृति लेखन र अनुवाद क्षेत्रमा भाषाको पावन्दी हुनुहुँदैन, यो यथार्थता हो । सम्भवतः यसै सोच-अभिप्रायले गर्दा नै धर्मलाई व्यापक एवं सर्वसुलभ गर्न नेपाली बौद्धजगतमा नेपाली भाषामा प्रकाशन थापिए छ, अभिवृद्धि हुँदैछ भने यसको परिणाम रचनात्मक प्रभावकारी

देखिएनुरूप नै “कुशीनगरको संक्षिप्त इतिहास” पाठकसमक्ष आइपुगेको छ । धर्म र इतिहाससम्बन्धी सर्वसाधारणले पनि बुझिने भाषामा, थोरै समयमा धेरै ज्ञान हासिल गर्न, समयको बचत गर्न सुलभ होस् भन्ने अभिप्राय विद्वत्जन, यिदुपी वा लेखक-लेखिकाहरूमा हुनुपर्ने एउटा विशेषता प्रस्तुत कृतिमा भलिकएको छ । र पनि महापरिनिर्वाण-सूत्र विषयसम्बन्धी पाठकहरूलाई अध्ययन प्रवेशपूर्व सुबोध तथा सुगम्य मार्ग खुलोस् भन्ने अभिप्रायसहित केही कुरा लेख्नै पर्छ भन्ने अन्तरहृदयको आभाषका कारण केही कुरा लेख्न्नेछु ।

सूत्रानुसार बुद्ध राजगृहस्थित गृधकूट पर्वतमा विराजमानावस्था, राजा अजातशत्रुले प्रभावशाली वज्जी (लिच्छवी) हरू माथि पुनः पुनः आक्रमण गर्दै रहँदा पनि सफलता हासिल गर्न नसकेपछि आफ्ना मन्त्री वर्षाकारलाई बुद्धसमक्ष सफलता प्राप्तिको माध्यम के होला भनी सोधनी गर्न पठाउँदा बुद्धद्वारा निर्दिष्ट सप्तअपरिहाणीय धर्म वर्तमान परिवेशमा पनि जीवन्ततुल्य महत्ता र विशेषता रहेको छ । जसलाई यसरी चित्रित गर्न सकिन्छ -

१) बराबर नित्यस्थले सम्मतिका लागि संगठित, एकत्रृत एवं समागम हुने (सन्निपात बहुल) ।

२) सधै एकत्रृत एवं संगठित भएर बस्ने ।

३) गैरकानूनी (अप्रज्ञात) काम कुरा त्याग गर्ने प्रज्ञाप्त कुरालाई निरन्तरता दिँदैजाने ।

४) आफूभन्दा ढूला व्यक्तिहरूलाई मान-सम्मान, आदर-सत्कार तथा मानमर्यादा राख्ने ।

५) परस्त्री गमनबाट टाढिने महिलाहरूलाई इच्छा विस्त्रिता जर्जरस्ती करणी नगर्ने (इच्छाविस्त्रित जर्जरस्ती) ।

६) नगरभित्र-बाहिर रहेका पूजनीय चैत्यको (स्तूप) पूजा-सत्कार गरी यथावत राखी नष्ट हुनबाट रोक्ने (धार्मिक देव-देवालय, विहार आदि सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण एवं संवर्द्धन) ।

७) अरहतहरूका लागि उचित धार्मिक रक्षा (धर्मगुरु वा अध्यात्मिक गुरुहरूका लागि उचित सम्मान) ।

उपरोक्त सातवटा बुँदालाई जबसम्म वज्जीहरूले पालना गर्दै रहने हुन्छन् त्यतिबेलासम्म उनीहरूको उत्तरोत्तर उन्नति, प्रगतिका साथे अभिवृद्धि नै भइरहने हुन्छ । जो-कसैले पनि उनीहरू माथि विजय हासिल गर्न सक्दैन भनी बुद्धले वर्षाकारलाई स्पष्टीकरण दिनुभएको थियो । यस सप्त अपरिहाणीयर्थम् आजको प्रत्येक संघ-संस्था-पार्टी, समाज, दल, सरकारी प्रशासनमा लागु गर्न सकेको खण्डमा सम्बन्धित निकाय सुचारु स्थले संगठित भई अगाडि बढ्ने, प्रगतितिर उन्मुख हुँदैजान सकिने हुन्छ ।

यसरी नै महापरिनिर्वाण-सूत्रमा उल्लेख्य अम्बपाली, वैशालीका नामूद नगरशोभिनी वा गणिका (वेश्या) हुन्, उनकै आँपको बगैचामा बुद्ध आरामको लागि सरिक हुँदा अम्बपालीले बुद्धको दर्शनभेटसँगै धर्मसम्बन्धी उपदेश सुन्निन्, एकदमै खुशी भएर आनन्दित हुन्निन् अनि प्रभावित भएर भोलिपल्ट भोजन गराउने भनी बुद्धसहित भिक्षुसंघलाई निमन्त्रणा गर्निन् । श्रद्धाले बोलाएको निमन्त्रणालाई बुद्धले मौनभावले स्विकृत जनाए । उता वैशालीका लिच्छवी (वज्जी) हरूले “अय अम्बपाली ! अल्याख सम्पति दिन्छु, यस (भोलिको) भोजन दान कार्य हामीलाई अवसर देऊ ।” भनी सुविनीतपूर्वक विन्ति चढाउँछन्, अनि “आर्यपुत्रहरू ! यदि वैशाली जनपद नै मलाई दिए पनि (स्वामित्व) म यस महान भोजन दानको अवसर छोड्न तयार छुझन ।” यसो भनी अम्बपालीले प्रत्युत्तर दिई आफ्नो शुद्ध-स्वच्छ आस्था तथा श्रद्धामा विचलन आउन नदिने कुरा स्पष्ट पार्छिन् । तत्पश्चात लिच्छवी राजकुमारहरू हातका औलाहरू टिकक बजाएर ‘अरे, हामीलाई अम्बिकाले

जितिन् । भनी ढूलो स्वरमा कराएर बुद्धसमक्ष जान्छन् । धर्मकथा सुनिसकेपछि, भोलिको भोजन निमन्त्रणा स्वीकार गर्नुहोस् । भनी विन्ति टक्न्याउँछ, तर ‘अम्बपालीको निमन्त्रणा स्वीकार भैसकेको’ भनी अम्बपालीलाई पहिल्यै वचन दिइसकेको आज्ञा हुन्छ । भोलिपल्ट अम्बपालीले भोजनोपरान्त आफ्नो स्वामित्वमा रहेको आप्रवन (आँपको बगैचा) बुद्ध प्रमुख भिक्षु संघलाई दान भनी चढाउँछिन् ।

यस्तै अर्को घटनाक्रम, वर्षात् ऋतुअगाडि आइपुग्छ, भिक्षुहरूका विनय-नियमानुसार आषाढ पूर्णिमा (गुरु पूर्णिमा) देखि लगातार तीन महिनासम्म “वर्षावास” सुरु हुन्छ, यसबेला एउटै आवास-विहारमा तीन महिनासम्म वास गर्ने भनी अधिष्ठान गरी बस्ने गरिन्छ । बुद्धले आफ्ना उपस्थापक (निजी सचिव) आनन्दलाई वर्षावासका लागि वेलुवग्राम (वेणुग्राम) तर्फ लागौ भनी आषाढ पूर्णिमा अगावै वेलुव गाउँमा प्रस्थान गर्छन् । त्यही वर्षावास बित्तैजान्छ, बीचमा बुद्धलाई ढूलो रोग-व्याधिले सताउँछ, रोगले धेरै च्यापेर मरणान्तक पीडा-वेदना (दर्द) हुन्छ । रोगले भन्न-भन्न च्याप्टैलान्छ, रोगले दुःखाई बढ्दैजाने हुन्छ । त्यतिबेला बुद्धले दृढ मनोबल (वीर्य) ले सहन्छ, धैर्य धारण गर्छ, स्मृतिसम्प्रजन्य राखी दुःखाई-दर्दलाई बिर्सेर भुलेर सहन्छ । (अधिवास), विस्तारै रोगको चाप घट्दैजान्छ । अन्तिमोपदेश दिनु अगावै बुद्धको महापरिनिर्वाण हुने पो होकि भन्ने जस्ता शंका पैदा हुन्छ । आनन्द एकदमै चिन्तित अवस्थामा पर्छ । तर बुद्ध स्वस्थ हुँदैगएको, सुस्वास्थ्यको लाभ देखी आनन्दलाई हल्लुँगोपनाको महसुस हुन्छ र “आनन्द ! भिक्षुसंघले मबाट के आशा लिएर बसेका छन् ? मैले भित्र-बाहिर केही नशुपाहकन (नरहर्नेगरी) धर्मोपदेश गरेको क्यु । तथागतको धर्म-अनुशासनमा आचार्यमुष्टि (रहस्य) छैन । मबाट केही उपदेश दिन बाँकी रहेकोलाई र ? म बुद्ध भएँ, २० वर्षमा पाइला टेक्ने समय नजिकिदै छ, आनन्द “जसरी विग्रिएर थोत्रो भैसकेको पुरानो (जीर्ण) गाडी यताउति बाँधी चल्ने हो त्यसरी नै मेरो शरीर पनि बल्ल-तल्ल मात्र चलिरहेको छ ।” भनी आफूसँगै बसेका आनन्दलाई बुद्धले एकदमै कासणिक भाकामा भन्नुहुँदै- “आनन्द ! अत्तदीपो भवो अत्त सरणा, न अनञ्जसरणा” अर्थात् आफै आफ्नो द्वीप (ज्योति) भई, आफै शरण धारण गर (स्वावलम्बी बन), अरुहरूको शरण पर्ने होइन, धर्म-शरण भएर कायानुपश्यी (शरीरलाई गहिरिएर अध्ययन गर्ने), वेदनानुपश्यी (सुख, दुःख न सुख-न दुःख), धर्मानुपश्यी (स्वभाव धर्म जान्ने) र वितानुपश्यी (मनोभाव, मनोवृत्ति) भई संयमित बनेर होश र स्मृतिलाई निरन्तरता दिँदै संसारको अनुवित लोभ तथा दौर्मनस्यलाई जितेर जीविकोपार्जन गरिरहन्जेल ती

मिक्षुहरू (व्यक्ति) अग्रज भइरहने हुन्छन्, शिक्षाकामी भइहने हुन्छन् ।

बुद्धले धर्मभण्डागारिक स्वकीय सचिवलाई सम्बोधन गर्दै- 'आनन्द ! सबै प्रियजनहरूसित बिछेडिएर जानुपर्छ, टाढिएर-बिलाएर जानुपर्छ । सदा-सर्वदा कसरी सँगै बस्न पाउँछ र ? जतिपनि उत्पन्न, जात, भूत संस्कार हुन्, ती सबै नाशवान् हुन् । हाय ! त्यो नाश नहोस् । यसो हुनु संभव छैन । तथागतको परिवर्निवाण हुन्छ, बाँचे कारणमा (अर्थले) पुनः फर्केर आजनु तथागतको लागि संभव छैन ।' भनी उपदेश गर्नुभयो । वैशालीका सबै भिक्षुहरू उपस्थानशालामा समागम भई एकत्रित हुँदा, बुद्धशासन (ब्रह्मचर्य) लाई निरन्तरता दिन, गतिशीलता प्रदान गर्न बहुजन हिताय सुखायको मूल मार्ग- (क) चार स्मृतिप्रस्थान, (ख) चार सम्यक् प्रधान, (ग) चार ऋद्धिपाद, (घ) पाँच बललाई मजबूत तवरले धारण गरेर अगाडि बढनुपर्छ, "सबै संस्कारहरू नाशवान् (न्यर्थ धर्म) हुन्, अप्रमादी (होशियार, सजग, सतरक्ता) भएर सम्पादन गर ।" भनी बुद्धले उपदेश दिनुभयो । यसरी नै आनन्द चैत्य स्थानमा भिक्षुहरूबीच चार महाप्रदेशका बारे देशनासँगै "यो धर्म हो", "यो विनय हो", "यो शास्त्रको शासन हो"- भनी जोकोहीले भनेको खण्डमा त्यसलाई आँखा चिम्लेर विश्वास नगरी, अवलम्बन नगरी प्रथमतः मूल सूत्रसँग त्रुलना गर्ने, विनय राम्ररी हेर्ने, सूत्रमा मेल खान्छ र विनयमा पनि मिल्छ भने मात्र विश्वास गर्ने, बुद्धवचन हो भनी स्वीकार गर्ने कार्य गर्नुपर्छ भनी सत्य-असत्य छुट्याउने कसौटीको रूपमा देशना हुन्छ । यसेलाई बुद्धोपदेशका चार-कसौटी (पहिचान) को रूपमा लिने गरिन्छ ।

अन्तिम अवस्था, कुसीनाराको यौटा वृक्षमुनि थकित मुद्रामा- 'आज रात्रिको अन्तिम प्रहरमा कुसीनाराको उपवर्तन वनको दुई शालवृक्षका मध्यभागमा तथागतको परिनिर्वाण हुन्छ' भनी बुद्धद्वारा उद्घोषणासँगै श्रद्धालु कुलपुत्रहरूका लागि यी चार स्थानहरू दर्शनीय हुन् संवेगनीय वा वैराग्य-दायक हुन्- "(१) जहाँ तथागतको जन्म भयो : लुम्बिनी, (२) जहाँ तथागतले बुद्धत्व-ज्ञान लाभ गर्नुभयो : बुद्धगया, (३) जहाँ तथागतले अनुत्तर धर्मचक्रप्रवर्तन गर्नुभयो : सारनाथ र (४) जहाँ तथागतले अनुपादिशेष निर्वाण धातुसहित परिनिर्वाण प्राप्त गर्ने हुन्छ : कुशीनगर" भनी व्यक्त गर्नुभएको त्यो क्षण अत्यन्त भायुकतामा परिणत हुन्छ ।

बुद्धको परिनिर्वाण हुनै लागेको समाचार थाहापाई अधिकाश भिक्षु, भिक्षुणी, उपासक उपासिकाहरू बुद्धको अन्तिम दर्शनार्थ ठेलम ठेल्ला हुनेगरी भीड जम्मा हुन्छ । सुभद्र परिव्राजक पनि आइपुग्छ । परिनिर्वाण शैय्यामा आसीन बुद्धलाई

थकाइ लागिरहेको र उहाँलाई दुःखकष्ट होला भनेर आनन्दले सुभद्रलाई दर्शनभेटका लागि रोकिदिन्छ । यो कुरा थाहा पाएर बुद्धले- 'सुभद्रलाई बाटो नछेक' भनी आज्ञा दिनुभयो । अनि सुभद्रलाई धर्मको कुरा सुनाउँछ, अन्तिमावस्थामा प्रभावित भएर सोही बेला उपसम्पदादीक्षा लिएर प्रव्रजित (भिक्षु) हुन्छ । सुभद्र नै बुद्धको अन्तिम शिष्य हुन्छ । यसपछि बुद्धले परिषद्सामू- "मैले जुन धर्म र विनय देशना गरेको क्यू प्रकाश गरिराखेको ह्यू, मेरो परिनिर्वाणपछि (अनुपस्थितिमा) त्यो धर्म र विनय नै तिमीहरूका शास्त्रा हुनेछ ।" भन्ने कुरा अधिसार्दै- 'बुद्ध, धर्म, संघ, मार्ग वा प्रतिपदामा कर्सैको केही शंका उपशंका भए सोधू' भनी आज्ञा गर्नुभयो ।

अन्तिमावस्था (मरणाशैय्या) मा पुगिसकेका बुद्धको श्रीमुखबाट अन्तिम वचनस्वरूप प्रस्फुटित- "हन्द वानि भिक्षुवे, आमन्त्यामि बो - वय धर्मा संखारा अप्यमादेन सम्पादेयाप्ति । अयं तथागतस्स पच्छिमा वाचा ।" अर्थात् हन्द (सम्बोधन) भिक्षुहरू ! अब तिमीहरूलाई आमन्त्रण गर्छ- संस्कार व्यायधर्म (नाशवान) हुन् अप्रमादी (सजग र स्मृति राखेर) भएर सम्पादन गर । यो नै तथागतको, अन्तिम वचन हो । यसरी अन्तिम वचनको प्रस्फूटनपश्चात् बुद्ध अनेक समापति ध्यानमा बस्नुहुन्छ, चतुर्थध्यानबाट समनन्तर (उठ्ने बित्तिकै) भगवान् बुद्ध परिनिर्वाण हुनुभयो, उनले महापरिनिर्वाणपत्र प्राप्त गर्नुभयो । चारैतिर शोक र ब्याकुलता, अनुयायीहरूको दिलमा चोट, आँखामा आँसुको बहाव, चारैतिर स्तब्धता, प्रकृति र प्राकृतिक सबै शोकाकुल... शब्दमा वर्णन नै गर्न नसकिने तवरको दुःखद स्थितिको श्रृजना हुन्छ । यसरी 'विश्वज्योति' निभ्छु, विलय हुन्छ ।

बुद्धको नश्वर त्यो पार्थिव शरीरलाई दाहसंस्कारका लागि मुकुटबन्धन नामक मल्लहरूका चेतिय स्थानमा पुऱ्याई दाहसंसकार कार्य सम्पन्न गरिन्छ, तर त्यसपछि बुद्धको अस्थिधातु बाँडेर लिने सवालमा अजातशत्रु, वैशालीका लिच्छवी, कपिलवस्तुका शाक्य, अल्लकप्पका बुलिय, रामग्रामका कोलिय, पावाका मल्ल र कुसीनाराका मल्ल गरी आठ समूहबीच मुठभेड श्रृजना हुनगई ठूलो विवाद खडा हुन्छ । पछि द्रोण ब्राह्मणले मध्यस्थता निभाउँछ, अस्थिधातुलाई आठ भाग गरी बाँडिन्छ, सबैले श्रद्धा र आस्थापूर्वक थूप चैत्य निर्माण गर्दछन् । द्रोणले माना-पाथीको थूप बनाउँछ (त्यो भाँडो जसबाट अस्थिधातु आठ भाग लगाइएको थियो) । अस्थिधातु पाउन पिष्ठली वनका मौर्यहरू पनि आइपुग्छन् । तर वितरण कार्य समाप्त भैसकेको हुन्छ र उनीहरूले गोल एकत्रित गरी त्यसैको थूप बनाउँछन् जसलाई अंगार चैत्य भनिन्छ र बुद्धको

महापरिनिर्वाणसंगसँगै कुशीनगर यौटा आस्थाको केन्द्रमा परिणत हुन्छ, कालान्तरमा यसै स्थल ऐतिहासिक धार्मिक तीर्थस्थलको रूपमा विकसित हुँदै गएको प्रामाणिक इतिहासले सिद्ध गरेको छ ।

वस्तुतः धर्मसंवेजनीयस्थलमध्ये एक कुशीनगर, आफैमा भाइब्रेशनयुक्त धार्मिक स्थल हो भने पालि साहित्यलाई प्रामाणिक श्रोत बनाई अन्य पुरातात्त्विक, ऐतिहासिक, भौगोलिक, राजनीतिक तथा सामाजिक इतिहासको सहयोगमा भिक्षु धर्मरक्षितले कुशीनगरको अतीत र वर्तमानलाई पाँचवटा प्रकरणसहित यौटा परिशिष्ट गरी संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गर्नुभएको पक्ष अत्यन्त साधुवादयोग्य विषय हो । वि. सं. २००० मा प्रकाशित लेटर प्रेसको अत्यन्त सूक्ष्म अक्षरको ८९ पृष्ठको “**कुशीनगर को संक्षिप्त इतिहास**” आज नेपालीमा अनुवाद भई ६४ पृष्ठमा प्रकाशित भएको छ । कुशीनगरको इतिहासमा वर्तमान अवस्था भनी पञ्चम प्रकरणमा उल्लेख्य महास्थविर चन्द्रमणि भिक्षु, जसको बुद्धशासनिक योगदान नेपालको पुनर्जागरित थेरवाद बुद्धशासनको इतिहासमा सदासर्वदा स्मरणीय रहिरहने छ ।

पूज्यपाद ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरलाई स्मरण गर्दा हामीले सुनौलो इतिहासलाई समेत स्मरण गर्नै पर्ने हुन्छ कि बुद्धको परिनिर्वाणस्थल कुशीनगरमा पुगी प्रेमबहादुर (नानीकाजी) श्रेष्ठले वि.सं. १९८५ (सन् १९२८) मा बर्माका स्थविरवादी भिक्षु ऊ. चन्द्रमणिको उपाध्यायत्वमा पूर्ण रूपमा स्थविरवादी श्रामणेर दीक्षा प्राप्त गरे । यही नै आधुनिक नेपालको इतिहासमा थेरवाद बुद्धधर्मको बिच रोप्ने र जगरस्थापनाको ऐतिहासिक घटना हो । नेपाली थेरवादकै इतिहासमा पहिलो थेरवादी श्रामणेरदीक्षा प्राप्त महाप्रज्ञाले सन् १९३१ को वैशाख पूर्णिमाका दिन उपसम्पदादीक्षा प्राप्तगरी पूर्णस्मृति थेरवादी उपसम्पदा भिक्षुत्व प्राप्त गरी उनी नेपालमा थेरवाद बुद्धधर्ममा पुनरुद्घारक भिक्षु महाप्रज्ञाको जीवनवृत्त इतिहासमा सचित हुनगर्ई आधुनिक नेपालको बुद्धधर्मको इतिहासमा स्मरणीय व्यक्तित्व भए । यसरी नै कुलमान सिं वैद्यले चन्द्रमणी महास्थविरकै उपाध्यायत्वमा वि.सं. १९८७ मा स्थविरवादी शासनमा कर्मशील-प्रज्ञानन्दको नामले श्रामणेरदीक्षा प्राप्त गर्नुभयो । यसरी नै भिक्षुहरू अमृतानन्द, धर्मालोक, सुदर्शन, वर्तमान नेपालका संघनाय बुद्धघोष महास्थविर, संघउपनायक अश्वघोष महास्थविर, आचार्य कुमार काश्यप महास्थविरलगायत पुनर्जागरण कालमा थुप्रे नेपाली सुपुत्रहरूले प्रव्रज्यादीक्षा धारण गरेका थिए ।

महाप्रज्ञा र कर्मशीलजस्ता कर्मठ थेरवादी दीक्षितहरूको आगमनपछि नेपाली नारीहरूलाई अनागारिका दीक्षा दिलाई

बुद्धधर्ममा नारीहरूलाई समेत प्रव्रजित जीवन गुजारा गर्न नयाँ बाटो तय गरिएको स्मरणीय इतिहास छ । बि.सं. १९८८ मा कर्मशीलले आफूसँगै प्रवज्याका इच्छुक उपासिकाहरूलाई कुशीनगर पुन्याई गुरु चन्द्रमणिको हातबाट स्थविरवादी बुद्धशासनमा प्रवज्या पनि प्रदान गराए । प्रवज्यापश्चात् पुण्यतारा, चैषिमि र संघतारा उपासिकाहरू रक्षणः अनागारिका रत्नपाली, धर्मपाली र संघपाली बनेका थिए ।

स्मरण रहोस् वि. सं. २००१, श्रावण १५ (30th July, 1944) का दिन चारजना भिक्षुहरू प्रज्ञानन्द, धर्मालोक, सुबोधानन्द र प्रज्ञारश्मि, चारजना श्रामणेरहरू अगगधम्म, रत्नज्योति, कुमार र प्रज्ञारस सबैलाई सिंहदरवारस्थित जुद्ध शमशेर महाराजसमक्ष विन्तिभाउ मुद्रामा उभ्याइए, अन्ततः आडम्बर मत चलाए भनी ८ जनालाई स्वदेशबाट निष्काशन गरियो । त्यतिबेला अनागारिकाहरूलाई वर्षावासपछि मात्र निर्वासनमा पठाउने भनी घोषणा गरियो । निर्वासनमा गएका ८ जना भिक्षु-श्रामणेरहरूका लागि एकजनाका लागि दुईजना सिपाही राखी शहर घुमाई चन्द्रागिरी डाँडा कटाइ दिए । यो घटना नेपालको थेरवाद बुद्धधर्मको इतिहासमा कलंकित घटनाको रूपमा परिभाषित गर्न गरिन्छ । थेरवादी भिक्षुहरूलाई स्वदेशबाट निष्काशन गरिएपछि त्यतिबेला प्राय नेपाली भिक्षु, श्रामणेर तथा अनागारिकाहरूका उपाध्याय-गुरु ऊ. चन्द्रमणि महास्थविरकै नेतृत्वमा भविष्यमा संगठित भएर अगाडि बढ्ने अभिप्रायले विशेषतः निष्काशनकै पीडाले बु.सं. २४८८ तदनुसार सन् १९४४ नोभेम्बर ३१ का दिन आर्यसंघाराम, सारनाथमा “धर्मोदय सभा” को गठन भएको थियो ।

वर्तमान कुशीनगर तथा समयको अन्तरालसँगै नेपालमा स्थापित बुद्धधर्मको बहावपाछि पुनः विषयमै केन्द्रित होअौं कि ‘कुशीनगरको संक्षिप्त इतिहास’ का अनुवादिका केशरी वज्राचार्यले यस अनुदित कृतिबाटे केही कुरा लेखिदिन विनीतपूर्वक अनुरोध गर्नुभयो, लेख्नु कर्तव्य ठानैरै यसरी केही जानकारीमूलक कुरा लेखेको हुँ । विषयवस्तुभन्दा पनि अनुदित पक्षमा केन्द्रित भई इतिहास र संस्कृतिका अध्ययनार्थीहरूलाई फलदायी हुने तवरमा अब प्रस्तुत पुस्तकमा भएगरेका केही त्रुटीहरूलाई पनि केलाउनु राम्रो होला ।

अनुदित कृति सर्सरि पल्टाउँदै गए, भाषिक सरलताले पढ्न सजिलो लागेकै थियो यद्यपि यत्रतत्र त्रुटी नभएका होइनन् । शब्दकै कुरा गर्दा राहुत, कुकुत्था, परिसच्चि, बल्बुमल्ल, सुकरमदाव, युत, सप्तप्रतिजस्ता धैरै शब्दहरू गलितरूपमा छापिएका छन् जबकि राहुल, कुकुत्था, पटिसच्चि, बन्धुलमल्ल, सुकमदव, सुत, सम्प्रति हुनुपर्ने हो । यस्तै

अनुवादिकाले पालि भाषाको शब्दलाई ख्याल नपुङ्याउँदा उद्धरण गरिएकै शब्द जस्तै कपिलवत्थुलाई कपिलवस्तु, कुसिनारालाई कुशिनार, कुसिनारानगरलाई कुशिनगर भनी उल्लेख गर्नुभएको छ । स अक्षरको ठाउँमा श को बढी प्रयोग भएको देखदा पालिभाषामा यौटै मात्र स को प्रयोग हुने तथ्यलाई ध्यान पुङ्याइको देखिएन । पुस्तकको पहिलो पृष्ठको तेश्रो अनुच्छेदमै 'दे. अ. क. म. नि. १०३' पढ्दा मलाई खट्किएजस्तो भयो र त्यसपछि मूल हिन्दी पुस्तक नै पढ्नुपर्नेतर्फ घचेटिए । व्यक्तिगत संग्रहमै खोजे र पाइयो पनि, सरर हेदा अनुवादिकाले ससाना परिच्छेदलाई एउटै अनुच्छेदमा गाभिएको देखे । लेखकले पृष्ठपिच्छे अलगअलग उल्लेख गरिएको पादटिप्पणी संख्यालाई क्रमिकरूपमा प्रस्तुत गरिएको छ भने लेखकले कतिपय कुरालाई अर्थात्तु विशेष चिन्ह प्रयोग गरी पादटिप्पणीको रूपमा उल्लेख्य कुरालाई जहाँ संकेत चिन्ह प्रयोग गरिएको छ, त्यहीं गाभिएको पनि रहेछ (पृष्ठ ४४ को ठ शीर्षकीय अभिलेखभित्र प्रतीत्यसमुत्पाद गाभिएको) ।

अनुवादिकाले अनुवादको क्रममा ध्यानकेन्द्रित गर्न नसकदा लेखकले संक्षिप्तमा 'दे' उल्लेख गरेकोलाई हुबहु 'दे' नै उल्लेख गरिदा असहजताको अनुभूति हुन्छ, जबकि त्यसलाई हेर्नुहोस् भनी उल्लेख गरिदिएको भए उत्तम हुने थियो । एकाधरूपमा मात्र हेर्नास् उल्लेख गरिएको छ भने अधिकांशतः 'दे' उल्लेख गरी हिन्दीकै जस्ताको तस्तै उल्लेख गरिएको छ (पृष्ठ ३३ को पादटिप्पणी नं. ६१ म नेपालीसँगै 'दे' उल्लेख भएको छ) । पृष्ठ १४ को हे. दी. निकाय २३ चारमहाप्रदेशको उपदेशमा पादटिप्पणी हुनुपर्ने छुट्याइकोले भ्रम पर्ने देखिन्छ । त्यसैले पादटिप्पणी २१ को २२ मा हुनुपर्ने, सेतव्यको सम्भवतः त्रुलसीपुर स्टेशन नजिकै देवी पाटन (गोडा) जिल्ला हुनुपर्नेमा हे. दी. निकाय २३ भइरहेको छ । त्यस्तै गरी 'कपिलवस्तुको नेपाल राज्यान्तर्गत, वस्तिजिल्लाको सुहरतगढ स्टेशनबाट १२ माइल उत्तर, तौलिहवा बजारपरिसर तिलौराकोट । विस्तारको लागि हेर्नुहोस्- मेरो लेख धर्मदूत वर्ष ८ अंक ४,५ ।' भनी उल्लेख हुनुपर्नेमा हे. दी. निकाय २३ नै त्रुटीपूर्ण उल्लेख भएको छ (हिन्दी पृ. २१) । यस्तै 'उक्त नदी सठियाँव से २ मील सीधे परिचम ... लाई पृष्ठ १६ मा पादटिप्पणी संख्या ३० उल्लेख गरी तस्सायेव नदियातीरे ... लेखिनु त्रुटी भएको छ, जबकि सोही पृष्ठको 'आम्रवनमा पुग्नुभयो भन्नेलाई पादटिप्पणी उल्लेख गरिनुपर्थ्यो । यसरी नै पादटिप्पणी संख्या ३० मा उल्लेख्य 'यीनी यात्रीहरूले ... एउटै अर्थ छ' लाई पादटिप्पणी संख्या ३१ मा उल्लेख गर्नुपर्ने देखिन्छ । पृ. १७ को 'आ' अन्तर्गत बुद्धस्तूपलाई पादटिप्पणी उल्लेख गरी हिन्दी कोष

लेख्नुपर्ने छुटेको र 'इ' अन्तर्गतको कुरा यौटैमा गाभी पादटिप्पणी उल्लेख गर्नु त्रुटी भएको देखिन्छ । यस्तै पादटिप्पणी नं. ३७ मा उल्लेख्य 'दे. पृ. १' पृष्ठ १८ को अन्तिम हरफको 'महातीर्थहरूको घोषणा ...' मा उल्लेख गर्नुपर्ने हो । यसरी नै पादटिप्पणी नं. ४८ मा हे. हुएन. भारत भ्र. उल्लेख हुनुपर्ने ४९ नं. मा गाभिएको छ, शालवाटिकामा पुरोलाई गलिवस पादटिप्पणी संकेत नं. १ दिइएकोमा उल्लेख्य ४९ नं. पादटिप्पणीको कुरा समेट्नुपर्ने देखिन्छ । त्यस्तै पृष्ठ २७ को पहिलो हरफमा पादटिप्पणी संकेत नं. २ को 'मल्लहरूले अट्ठकथा' पादटिप्पणी नं. ४९ मा उल्लेख गरिएको छ (स्पष्ट हुन हिन्दीको पृष्ठ ३८) । त्यस्तै पृष्ठ ३० को दोश्रो अनुच्छेदका 'सोहगौराबाट प्राप्त ताप्रपत्र...' लाई पादटिप्पणी संकेत नदिएको जस्मा यो ठाउँ गोरखपुर जिल्लामा लार रोड (O.T.R) नजिक ४ माइल उत्तरपूर्व हुनुपर्ने देखिन्छ । यस्तैगरी 'कहाँव' लाई र 'नेपालको इतिहास' लाई छुट्टाछुट्टै पादटिप्पणी संकेत दिइतापनि मूल लेखक स्वयंबाट (हिन्दी पृष्ठ ७८) पादटिप्पणी संख्या यौटा मात्र उल्लेख भएको हुँदा अस्पष्ट देखिएको छ भने नेपाली अनुवादिकाले भन् उल्लेख नै गर्नु भएन, त्यस्तै सोही ८७ नं. पादटिप्पणीको गुप्तवंशीय लेख ... पछि अर्को चार हरफ छुट्न गएको छ (हिन्दी पृष्ठ ७९) ।

अन्तमा जिन्दगीको अधुरो पाराग्राफ लेखिइरहनुभएकी "मस्मूमिको कँडा" का स्थान कवयत्री केशरी वजाचार्यको विगतमा प्रकाशित आदर्श बौद्ध महिलाहरूमा बोनस मन्त्रव्य लेखिसकेपछिको यो मेरो अर्को बोनस समीक्षात्मक लेखन हो । लेखनीरूपी मञ्चमा नाच्न बामे सर्न अभ्यासरत मजस्तो शिकारूलाई यसरी पाठकसमक्ष उभिन जुन मैत्रीपूर्ण हार्दिकता प्रदर्शन भएको छ, अवश्यमैव यो मेरो लागि धार्मिक गौरवको विषय भएको छ । जन्मजातै मोटो नाकलाई बोनस मन्त्रव्य बारे अनुवादिकाले अभ मोटो बनाइदिँदा यो लेखनीमा आफूलाई प्रस्तुत हुन सहजतामा प्रतिप्रश्न तैरिएकै जिम्मेवारीपनको अनुभूत भएको छ । अनुवाद कृति जति पढें, सन्तुष्टिकै अनुभूति प्राप्त भयो, अनुवादिकाको बुद्धशासनिक योगदानलाई मैत्रीपूर्वक साधुवाद व्यक्त गर्दछु । यसरी नै धार्मिक, साहित्यिक विधागत प्रकाशन क्षेत्रमा निरन्तर फल्नफुल्न सकोस, पठनीय स्थीकर कृतिहरू एकपछि अर्को माला उनिनेहै पाठकसमक्ष प्रस्तुत गर्द्देजान धार्मिक उत्साह अभिवृद्धि भइरहोस्, मनोगत उर्जाशक्तिसहित बाधा-अड्चन नतेर्सिउन, धर्ममय उत्साह छचलिकरहोस् भन्ने सुभाशिष व्यक्त गर्दछु । साथै प्रकाशकीय अभिभाव वहन गर्ने आचार्य भिक्षु कुमार काशयप महारथविर धार्मिक कोषको उत्तरोत्तर उन्नति, अभिवृद्धि होस् भन्ने शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

संस्मरण आलेखन

मायादेवी मन्दिरको पुनःनिर्माण

पृष्ठभूमि

सन् १९७८ मा लुम्बिनी गुरुयोजनालाई अन्तिम स्थ दिन जापानमा सम्पन्न त्रिपक्षीय (नेपाल, संयुक्त राष्ट्रसंघ, र जापानका प्रो. टांगे, Urtec बीचको बैठकमा मायादेवी मन्दिरलाई कसरी संरक्षण गर्ने भन्ने विषयमा लामो छलफल भयो । तर अपशोच, त्यसबेलासम्म मायादेवी मन्दिरमा उत्खनन भइनसकेको र मायादेवी मन्दिर के कस्तो छ भन्ने पूर्ण जानकारी नभएबाट खास यस्तै किसमले सम्भार, संरक्षण (Restoration) गर्ने भन्ने निधो गर्न सकिएन । हुन त मेरो नेतृत्वमा गएको नेपालको प्रतिनिधि मण्डलमा पुरातत्त्वविद् हुनुहुन्थ्यो, वास्तुकुलाविद् मात्र भएकोले यस्तै किसिमबाट सम्भार, संरक्षण गर्नुपर्छ भन्ने यकीनसाथ आफ्नो राय दिन सकिएन । छलफलको सिलसिलामा तत्काल अवस्थित मायादेवी मन्दिरलाई नै जिर्णद्वारा गर्ने र त्यसमाथि Nativity समेत छलझु हुने गरी सबै ठाउँबाट (चारैतर्फबाट) देखिने गरी ऐनाले छोपेर राख्ने हो कि भन्ने प्रो. टांगेबाट आफ्नो राय व्यक्त गरे । तर खास केही निर्णय हुन सकेन । वस्तुगत रूपमा मायादेवी मन्दिरको उत्खनन् कार्य गरी मन्दिरभित्र के कस्तो बनावट छ र कस्तो देखिन्छ भन्ने नै यकीनसाथ भन्ने नसकिने भएबाट सोको जानकारी हुनुपर्ने राय व्यक्त भए ।

नोट: मायादेवी मन्दिरबाट सो मन्दिर के कस्तो छ र थियो भन्ने विषयमा दुईवटा ग्रन्थमा मात्रै उल्लेख गरिएको पाइन्छ - १. दिन्यावदान २) अशोकावदान ।

यी ग्रन्थहरूमा निम्न प्रकारले उल्लेख गरिएको छ ।

सप्राट अशोकको बीसौं राज्यारोहनमा वहाँको धर्मगुरु भिक्षु उपगुप्तसँग २४९ औं बि.सं.मा भगवान् (सिद्धार्थ) बुद्धको जन्मस्थान लुम्बिनीमा दर्शनार्थ आउनुभएका थिए । सो तीर्थयात्रा हुँदा आफ्नो धर्मगुरु भिक्षु उपगुप्तको आज्ञा र स्वीकृतिअनुसार सप्राट अशोकले गरेको व्यहोरा उक्त पुस्तकहरूमा निम्न प्रकारले वर्णन गरेका छन् ।

क) सो स्थानमा एकलाख स्वर्णमुद्रा चढाई भावभक्तिपूर्वक पूजा अर्चना गरे ।

ख) सो स्थानमा एउटा चैत्य बनाए ।

लोक दर्शन बज्राचार्य

“अब नेपालीहरूले लुम्बिनीमा दर्शनार्थ आउने विभिन्न श्रद्धालु व्यक्तिहरूबाट एवं जनमानसको भावनाबाट नेपाल र नेपालीहरूलाई पहिले धिक्कार्दै गएको भावनाबाट अब मुक्त हुने परिस्थिति सिर्जना भएको छ ।”

ग) जनमानसलाई र श्रद्धालु भक्तजनहरूलाई हितार्थको लागि भगवान् (सिद्धार्थ) बुद्ध जन्मनु हुँदा पहिले पाउ टेकेको स्थानमा एउटा शीला (सम्भवतः नेपालकै चुरे पहाडको श्रृंखलामा पाइने दुङ्ग) को चिन्ह स्वस्य प्रतिष्ठापित गरे । त्यसको साथै सो सानो क्षेत्रलाई गारोले घेरेर सुरक्षित गरे । साथै-

(घ) आफ्नो तीर्थयात्राको सम्फननामा एउटा शीलास्तम्भ पनि स्थापना गरे ।

यस दृष्टान्तअनुसार- बाहिरबाट देखिने एउटै मात्र कुरो, अशोकस्तम्भ यथावत् विद्यमान छ । अन्य व्यहोराहरू उत्खनन् नगरी बाहिरबाट मन्दिरलाई हेरेको आधारमा यकीनसाथ भन्न सकिन्न र अर्को व्यहोरा यो पनि छ कि सिद्धार्थ जन्म हुँदा प्रशूति वेदना हुनुभन्दा अधि

चैत्र-बैशाखको प्रचण्ड गर्मीको समयमा मायादेवीले चीसो र तातो पानीले स्नान गरी पछि प्रशूति वेदना हुँदा सालवृक्षको हाँगा समाती सिद्धार्थ जन्माएको र सोही बेला फूल वर्षा भएको व्यहोरा पनि धर्मग्रन्थमा उल्लेख भएको पाइन्छ । सो सबैलाई प्रमाणको रूपमा फेला नपरेसम्म यकीनसाथ अठोट गर्न नसक्ने हुँदा मायादेवी मन्दिरको उत्खनन्, सम्भार, संरक्षण र त्यसको बनावटसमेत वास्तुकलाको हिसाबले अठोट गर्न नसक्ने भएको हुँदा श्री ५ को सरकार, लुम्बिनी विकास समितिले नै ती सबै उत्खनन्, सम्भार, संरक्षण गरी अठोट गर्ने कार्य लुम्बिनी विकास समितिलाई नै जिम्मा दिने निर्णय गरियो ।

तदानुसार-उत्खनन्, सम्भार, संरक्षण कार्यको थालनी भयो । त्रीपक्षीय नवगठित समितिले मायादेवी मन्दिरको पूर्व-पश्चिम, दक्षिण-उत्तर र सीधा उत्खनन् गरी मायादेवी मन्दिरको बनावट र त्यसमित्र रहेका Structure हरू एवं मायादेवी मन्दिरको पुरातात्त्विक महत्वपूर्ण वस्तुस्थितिको जानकारी लिने तरफलाई नै निर्णयअनुसार मायादेवी मन्दिरको माथिदेखि तलसम्म क्रमशः उत्खनन् गर्दै जाने निर्णयबमोजिम उत्खननको कार्य थालनी गरिए ।

नोट : मोटोमोटी तवरले निम्न देशका विभिन्न विशेषज्ञहरू र श्रद्धालुहरूले मायादेवी मन्दिरको बनावटबारे आफ्ना बास्तुकला अनुस्यको श्रद्धा तपशील बमोजिम व्यक्ति गरिएको पाइयो:-

तपशील : १) आमन्त्रित ऊ थान्तको छोरी र ज्वाई लुम्बिनी दर्शनार्थ भ्रमणमा आउनुहुँदा- पूर्वदेखि पश्चिमतर्फ अण्डरग्राउण्डमा ठूलो Tunnel खनी मुख्य मन्दिरको बीच भागमा पूजा-अर्चना गर्ने हुने Hall को रूपमा अध्ययनकक्षको जस्तो गरी कोष्ठजस्तो भिरालो स्लोप पारी बनाउने र त्यसको लागि लाग्ने खर्च वहाँहस्को परिवार र अन्यहस्काट संकलन गर्ने इच्छा व्यक्त गरी साधारणतया कोरकार गरी छलफलमा उठिएका कुराहस्को बारेमा एउटा नक्सा तयार पारी पेश गरे ।

२) हाल उत्खनन् गरी यकीन नभइसकेको र जीर्ण अवस्था र अशोभनीय रहेको मायादेवी मन्दिरलाई पुनःनिर्माण थाइलैण्डको थाई मन्दिरजस्तो बनाई Renovation गर्ने, त्यसमा लाग्ने खर्च थाइलैण्डको प्रथ्यात नामी भिक्षु कीतिबुद्ध र वहाँको अन्य व्यक्तिहस्को व्यहोर्ने गरी सम्भार, संरक्षणको लागि स्वीकृतिको निस्ति लुम्बिनी विकास समितिको मञ्जुरी भएमा गर्नको लागि एउटा नक्सा तयार गरी वहाँहस्को आफ्नो विहार लुम्बिनीमा ठूलो साइजको नक्सा प्रदर्शन गरेको देख्ने तर लुम्बिनी विकास समितिमा औपचारिकरूपमा सो नक्सा र अनुरोधपत्र आइसकेको छैन ।

३) सोसम्बन्धी विभिन्न समयमा विभिन्न किसिमको आफ्नो भनाइहरू प्रस्तुत गरी आएको पत्रहरू लुम्बिनी विकास समितिमा आई विभिन्न राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय बौद्ध सम्मेलनहस्मा चर्चा परिचर्चा पनि भए । यसैबीच जापानको सबभन्दा ठूलो संस्था-जापान बौद्ध फेडरेशन र लुम्बिनी विकास कोषसँग मायादेवी मन्दिरको उत्खनन् गर्ने सम्झौता भया ।

तदनुसार मायादेवी मन्दिरको व्यापक उत्खन् कार्य भए । जापान बौद्ध फेडरेशन र लुम्बिनी विकास कोषको पुरातत्त्वविद्हस्काट संयुक्त रूपबाट सो उत्खनन् कार्य हुँदा मन्दिरभित्र विशेष महत्वपूर्ण कुराहरू निम्न बमेजिम-अशोकावदान र दिव्यावादानमा वर्णन गरिएनुसार मिल्दोजुल्दो बनावट र अत्यन्त महत्वपूर्ण अद्वितीय प्रमाणहरू फेला परे ।

तपशील : क्रमशः- १) मायादेवी मन्दिरको ठीक बीचमा सप्राद् अशोकबाट प्रतिष्ठापित **Marker Stone** शिलाचिन्ह फेला परे ।

२) शिलाचिन्हको अगाडिसँगै ठीक माथितिर मायादेवीको नेटिभिटी शिलामूर्ति अवस्थित रहेको स्थान पाइयो ।

३) मार्कर स्टोन-शिलाचिन्ह कोष्ठको ठीक नजिक पूर्वतर्फ अर्को कोष्ठमा रुखको जरा भेटिएको छ । त्यसको चारैतर्फ नौवटा कोष्ठहरू भेटिएका छन् । सम्भवतः त्यही नौवटा कोष्ठको जग्मै चैत्य बनाइएको हुनुपर्छ ।

४) मन्दिरको मध्यभागको पूर्व-पश्चिमतर्फ अरु थप तीन तीनवटा कोष्ठहरू भेटिएको छ । तर ती कोष्ठहरू केको

लागि भन्ने कुरा थाहा हुन सकेको छैन । ती सबैलाई चारैतिरबाट घेरिएको परिक्रमापथको गारो भेटिए ।

५) मार्कर स्टोन रहेको ठीक अगाडि अर्थात् माथितिर मायादेवीको नेटिभिटी रहेबाट त्यस ठाउँको ठीक अगाडि तलको कोष्ठमा Marker Stone रहेको सकेत दिएको कुरा बुझिन आउँछ ।

६) मायादेवी मन्दिरभन्दा बाहिर चारैतिर जीर्ण अवस्थामा रहेका चैत्यहरू भेटिएका छन् । जो सर्वसाधारणले देख्दै आएका हुन् ।

७) मन्दिरसँगै पश्चिमतर्फ अशोकस्तम्भ (चुनार शिलाको) अद्यापी हाप्रोसामु खडा रहेको छ ।

८) मायादेवी मन्दिरको दक्षिणतर्फ भिक्षुहरू रहने चारवटा विहारहस्को बनावटहरू भेट्टाइएको माथि नै वर्णन गरिसकेको छ । त्यसपछि पूर्वतर्फ अभ बढी विहारहरू हुन सकिने गारोहस्को अवशेष भेटिएको छ ।

तपशील : ४) मायादेवी मन्दिर सम्भार, संरक्षणको साथै जिर्णद्वार गर्नेमा विभिन्न पहलमा राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय सम्मलेनमा चर्चा परिचर्चा निम्नबमेजिम भई निम्न डिजाइनहरू पेश भएका छन् ।

मायादेवी मन्दिरको उत्खनन् भएपछि त्यसमित्र के कस्ता अवशेषहरू रहेछ भन्ने कुरा स्पष्ट भएपछि सो सबै अवशेषहरू धाम, पानी, चोरीबाट सुरक्षित गर्ने र सम्भार, संरक्षण, संवर्द्धनको हेतुले पूर्णतया छोन्ने र भित्र भएका अवशेषहरू हेन्न सक्ने र सम्भार, संवर्द्धन गर्दा **World Culture Heritage** को Norms र UNESCO मा नामाकन दर्ता भइसकेको हुँदा त्यसको पनि Norms अनुसार बनाउने आवश्यक भएबाट राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय भेलाबाट निकै चर्चा र परिचर्चाको आधारमा डिजाइन तयार पारी छलफलको भेलामा प्रस्तुत गरेका थिए ।

क) धेरै वादविवाद र छलफलमा यकीनसाथ सबैलाई चित्तबुझ्ने डिजाइन पास नभएपछि हाललाई चारैतिर अस्थायी

काठको खम्बा गाडी जस्ताले छोपिएको र माथि खरले छाइएको अशोभनीय एवं कामचलाउ तरीकाले छोपिराखेको सेटलाई हटाई स्थायी तवरले बनाउने डिजाइन सर्वसम्मतिबाट एकमतको आधारमा पास गरी निर्णय नभएसम्म केही वर्षसम्म दिगो हुने गरी चारैतिर काठको खम्बाको सट्टामा नयाँ प्रविधिबाट जापानबाट निस्किएको बलियो खालको पालजस्तोले (जुन चाँडै जीर्ण नहुने, हेर्दा रात्रो भएकोले) चारैतिर कसेर बाहिर चारैतिरको कुनामा तत्काएर पुरानो बनावट निबिग्रने गरी अलि गहौं चैत्याकारको बनावटबाट थिचेर बीचमा चैत्याकारको बनाउने ठहर्न्याई ती भग्नावशेषहरू सबै बाहिरबाट छोप्ने, भित्र आगन्तुहस्ताई हेर्न र दर्शन गर्न पाउने गरी तन्काई छोपिराख्ने डिजाइन बनाइए । त्यसको सट्टामा नयाँ वास्तुकलायुक्त डिजाइनअनुसार मन्दिर निर्माण नहुञ्जेल आवश्यकतानुसार त्यसलाई फिकेर त्यसको सट्टामा स्थायी मन्दिर निर्माण नभएसम्म राख्ने गरी प्रख्यात जापानी विशेषज्ञले आफ्नो डिजाइन पेश गरे ।

ख) कुनै कुनै विशेषज्ञहस्ते बाहिरबाट देखिने बास्तुकलायुक्त अशोक चैत्यको आकारमा बनाउने डिजाइन पनि प्रस्तुत गरिए ।

ग) नेपालका विशेषज्ञहस्ताट स्वयम्भू महाचैत्य जस्तो, नेपाल भलिकने गरी गोलाकार स्तुपभित्र उत्खनित अवशेषहरू अटाउने गरी चारैतिर स्तुप आकारमा गोलाकार वास्तुकलायुक्त, पूर्णतया स्वयम्भू चैत्यकै डिजाइनमा नेपालीपन देखिने गरी बनाउने डिजाइन पनि पेश गरे ।

नोट : लुम्बिनीको मन्दिर नेपालको मात्रै नभई सर्वमान्य अन्तर्राष्ट्रिय किसिमको वास्तुकलायुक्त मन्दिर हुनु पर्नेमा सबैको ध्यानाकर्षण भएबाट सो डिजाइनमा पनि सर्वमान्य हुन सकेन । वादविवाद निकै चर्कदै गए ।

घ) विभिन्न पहलमा विभिन्न डिजाइनहरू तयार भएकोमा सबैको राय एकसमान नभएबाट अन्तमा आएर पुरानै डिजाइनमा बनाउने राय प्रस्तुत भए । त्यसमा धेरैजनाको मनसायार र एकै भावना बहुसंख्यक सहभागीहरू प्रायः भएकाले अन्तिमस्थमा सर्वमान्य वास्तुकलायुक्त डिजाइन नबनेसम्म त्यसैलाई मध्यनजर राखी बनाउने, तर सो बनाउँदा अस्थायी किसिमको जस्तो गरी- चाहिएको बेला त्यसलाई Dismantle गरी सर्वमान्य वास्तुकलायुक्त मन्दिर बनाउन सक्ने गरी तयार पार्ने । तर सो बनाउँदा निम्न बुँदाहस्ताई ध्यानमा राखी बनाउने भनी बहुसंख्यक सहभागीहस्तको राय रह्यो ।

नोट : १) World Culture Heritage को अनुसार UNESCO को मापदण्ड अनुस्य हुनुपर्ने, सामग्रीहरू प्रयोग गरिँदा पनि त्यसले मान्यता दिएका सामग्रीहरू मात्र प्रयोग गर्न पाउने ।

२) उत्खननबाट देखापरेका कुनै पनि प्राचीन बनावटमा कुनै किसिमले हानी नोकसानी हुन नपाउने हिसाबले वास्तुकलायुक्त डिजाइन हुनु पर्ने ।

३) जगमा प्राकृतिक माटोको रसायन तत्त्वमा कुनै आघात र कालान्तरमा गएर रासायनिक तत्त्वमा विकृति नहुने-जस्तै फलामको गारो राख्दा कालान्तरमा गएर फलामको चारैतिर माटोको रासायनिक तत्त्वमा फरक आउने र बिग्रने सम्भावनाहुने भएबाट सो राख्न नपाउने । तसर्थ काठ वा अन्य प्राकृतिक ईट, चून, सुर्की आदि UNESCO ले प्रतिपादित गरेको बस्तु मात्रै प्रयोग गर्न पाउने ।

४) बाहिरबाट हेर्दा वास्तुकलायुक्त भएर पनि बौद्ध परम्परा भलिकने हुनु पर्ने ।

५) स्थीरताको हिसाबले पनि केही वर्ष (काल) सम्म स्थीर (हुने) र हुने किसिमको डिजाइन हुनु पर्ने र सामग्री एवं बनावट हुनु पर्ने ।

६) बढी से बढी प्रचीन बुद्धकालीन र श्रद्धाभक्तियुक्त हुने किसिमको डिजाइन हुनु पर्ने ।

ती विभिन्न प्रकारका डिजाइनमध्ये केही स्वयम्भू आकारको डिजाइन सबभन्दा पछि पेश गरेको भए तापनि त्यसैलाई मान्यता दिई बनाउन खोजेकोमा विश्व सांस्कृतिक सम्पदा र UNESCO को प्रतिनिधिहरू र अधिकांश नेपाली विशेषज्ञहस्ते विरोध गरेपनि मन्त्रीले अझै अडान लिए तापनि स्वीकृति नभएपछि प्रधानमन्त्रीसमक्ष वहाँको निवासस्थानमा वहाँले सबै संलग्न विशेषज्ञहरू बोलाई छलफल गर्न थाले । प्रधानमन्त्रीको बैठक कक्षमा विभिन्न किसिमका सबै डिजाइनहरू ऋमबद्ध स्थमा लाइन राखी प्रदर्शन गरेर एक एक गरी त्यसबारे छलफलको साथै जानकारी लिइयो । तर कुनै पनि डिजाइन मान्य भएन । मन्त्रीले त पहिले आफूले रुचाएको स्वयम्भू आकारको डिजाइनलाई नै प्राथमिकता दिई आफ्नो राय प्रकट गरे । तर प्रायः धेरैजसो त्यहाँ उपस्थित सम्बन्धित विशेषज्ञहस्ते विरोध गरेपछि प्रधानमन्त्रीले यो प्राविधिक कुरा भएको र धार्मिक एवं श्रद्धाभक्तिको साथै अरु विभिन्न विचार र डिजाइनहरू पेश भएकोमा यसै होस् भनी वहाँले भन्न चाहनुभएन । तर अन्तमा वहाँको एउटा भनाइलाई अगाडि सारी आग्रह गर्नुभयो कि जुनसुकै डिजाइन भएपनि मन्दिरमा नेपालीपन भलिकने एउटा स्तुपको आकार रहोस् । चाहे त्यसको गोलाकारलाई सुनको मोलम्बा गरी राखोस् वा जस्तोसुकै होस् नेपाली स्तुपाकार त्यहाँ भलिकयोस् । आफ्नो भनाई यस प्रकार व्यक्त गरी बाँकी निर्णय त्यहाँ उपस्थित विशेषज्ञहस्ते नै गर्ने गरी उठेर जानुभयो ।

एवं प्रकारले सो मन्दिर कसरी र कुन डिजाइनमा सर्वमान्य हुने गरी बनाउने ? खर्च लागत कहाँबाट ल्याउने भन्ने विषयमा निकै नै राष्ट्रिय र अन्तर्राष्ट्रिय बैठकहस्तमा

छलफल भयो तर कुनै निर्णय हुन भने सकेन । वर्षासम्म त्यसै परे । त्यस्तै भग्नावशेषको स्पमा रहे । नेटिभेटी मूर्तिलाई एउटा टहरामा राखिए । दसौं वर्षसम्म पनि केही निर्णय गर्न नसकी अलपत्रमा परेबाट लुम्बिनीमा दर्शनार्थ आउने श्रद्धालु व्यक्तिहरू र पर्यटकहरूले श्री ५ को सरकार, लुम्बिनी विकास कोष र सम्पूर्ण बौद्धहरूलाई धेरै नै धिक्कार्दै ‘भगवान् बुद्ध जन्मेको देशमा बुद्ध जन्मेको पवित्र स्थल एउटा पनि निर्माण गर्न नसक्ने, कस्तो देश र कस्ता जनता रहेछन्’ भनी अवहेलना गरी नाना किसिमका कुराहरू निकाली गाली गर्दै जाने गर्दथे । एउटा बर्मी टोलीले त भगवान् बुद्ध हात्रो देशमा जन्मेको भए त्यस पवित्र स्थान र मायादेवी मन्दिरलाई हामीले पाएको खण्डमा बाटामा सुनको पाटा बिछ्याई जीर्णोद्धार गर्थ्यो । यस देशका जनताहरू कस्ता अभागी र दुर्भावना भएका रहेछन् । भनी धिक्कार्दै जाने रहेछ । यस्तै यस्तै हामीले सुनेर भनाइ खानुपर्ने भएको छ ।

तत्कालीन विभागीय तालुक मन्त्री शरद् सिं भण्डारीले जसरी भएपनि बनाउने भन्ने निर्णय गरेका थिए । सोही सालको अन्तिम डिसेम्बर महिनामा **JBF** जापान बौद्ध फेडरेशनले यकीनसाथ जवाफ दिइएन भने सम्झौता तोड्ने र कारवाही गर्ने भनी बडो कर्डाईकासाथ कडापत्र पठाए । तर पनि खासै केही हुन सकिएन । तत्पश्चात् श्री बलबहादुर के.सी. तालुक मन्त्री भएर आए र वहाँले ‘अब हामीले कसैको मुख ताकी, दयाको पात्र बनी बस्ने छैनौ । अब समय धेरै छैन । नेपालीहरूले नै अन्तिम अन्तर्राष्ट्रिय बैठकमा सहमति भए बमोजिम निम्न दुई कुरामा निर्णय गरिए ।

तपशील : १) पुरानै डिजाइनमा मर्मत सम्भार गरी बनाउने,

२) त्यसको लगत नेपालीले नै बनाउने,

३) Revertible जहिले जुनबेला सवैमान्य अनुितम डिजाइन स्वीकृत हुन्छ त्यहीबेला Dismantle गरी बनाउने,

४) सो अनुसारको डिजाइन र सम्भार, संरक्षणको लागि निर्माण कार्य गर्न इतिजनीयरिङ्क क्याम्पसलाई बनाउन लगाउने अठोट गरी तुर्लन्तै सहयोगको लागि रकम जुटाउने कार्य पनि लुम्बिनीमा बुद्धजयन्ती मनाएको अवसरमा आह्वान गरियो ।

तत्कालै- दुइचार जनाबाट सहयोग गर्ने वचन र सहयोग रकम पनि प्राप्त भए । एवं प्रकारले सो डिजाइन तयार भएपछि सम्बन्धित विशेषज्ञहरू, नेपालस्थित संयुक्त राष्ट्र संघको विकास कार्यक्रमका आवासीय प्रतिनिधि र युनेस्कोका प्रतिनिधि एवं अन्यलाई बोलाई इतिजनीयरिङ्क क्याम्पसबाट तयार पारिएको डिजाइन प्रस्तुत गरी अन्तिम स्पष्टि प्रस्तुत डिजाइनको लागत इष्टिमेट पनि पेश गरी सोही डिजाइन पारित गर्ने निर्णय भयो र त्यही बमोजिम गर्ने निधो गरियो ।

३८

नोट : १) सो डिजाइनको बीचमा नेटिभिटी राखेको पुरानो चारपाते छतको सद्वामा स्वयम्भूको चैत्याकारको डोम बनाउने राय त्यहाँ उपरिथित तत्कालीन प्रधानमन्त्री र अन्य सबैको भनाई भएबमोजिम सोही निर्णय भयो र तदानुसार कार्य थाली भए । यसरी १० वर्षपछि यस्तो निर्णयबाट मायादेवी मन्दिर निर्माण हुन थाले ।

२) पहिले पनि एकपटक प्रधानमन्त्री श्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाद्वारा मायादेवी मन्दिरको पूर्व-दक्षिण कुनामा जग खन्न लगाइएको थियो । सो गलत निर्णय भएको हुँदा अगाडि बढ्न सकिएन । किनकि म समेत कतिपय पुरातत्वविद्हरूको विरोध हुँदाहुँदै सो कार्य गराइएकोमा शिलान्यासको लागि खन्दा त्यहाँ मायादेवी मन्दिरको प्राचीन जगको गारोमाथि नै पर्न भएको हुँदा सो कार्य रोकियो ।

३) त्यसको अलावा फलामको ट्रसको जग राखेको खण्डमा केही कालपछि फलामे जगको कारण प्राकृतिक माटोको स्वस्य चारैतिर रासायनिक विकृति Reaction भई माटोको प्राकृतिकस्वस्य नै बिग्रने भएकोले **UNESCO** को मापदण्ड विपरीत पनि हुने भएकोले सो कार्य गर्न नहुने ठहर भई रोकिए ।

यी सबैलाई ध्यानमा राखी- अब बनिने मायादेवी मन्दिरको Foundation जग प्राकृतिक माटोभन्दा करीब_फीट तल जानुपरेको हुँदा सो जगको खम्चा फलामको सटर नराखी काठको सटर राख्ने र सो काठको सटरमाथि मात्र फलामको सटर राखी सम्पूर्ण बनावट फलामको सटरमा नटबोल्ट कसी रस्क्वर बनाउने र अरू सम्पूर्ण बाँकी काम सो फलामको सटरको बनावट **UNESCO** को Norms अनुस्य आवश्यकता अनुसार ईटाको गारो राखी निर्माण गर्ने । यसरी बनाइएका बनावटहरूको फलामे सटरहरूलाई नटबोल्ट कसेर एक धिक्का नै बनाउने तोकेपछि त्यसलाई Dismantle गरी अरू नै डिजाइनमा बनाउन परेको खण्डमा सजिलै बनाउन सक्ने होस भनी डिजाइनको तर्फुमा गरी तुर्जतै संभार, संरक्षणको साथै निर्माण गर्ने निर्णयबमोजिम कार्यको थाली भयो । साधुवाद ! मन्त्री बलबहादुर के.सी. को आँट र सबैको राय सल्लाहअनुसार १० वर्षसम्मको लामो अन्तरालपछि भएपनि हालको मायादेवी मन्दिरको निर्माण भयो ।

यो एउटा नेपाली मात्रको नभई विश्वभरिका बौद्ध र शान्तिप्रिय जनमानसको लागि ढूलो उपलब्धिको स्पमा लिइन्छ र नेपाली मात्रको गौरवको विषय र अब नेपालीहरूले लुम्बिनीमा दर्शनार्थ आउने विभिन्न श्रद्धालु व्यक्तिहरूलाई एवं जनमानसको भावनाबाट नेपाल र नेपालीहरूलाई पहिले धिक्कार्दै गएको भावनाबाट अब मुक्त हुने परिस्थिति सिर्जना भएको छ । यसबाट सन्तोषको श्वास लिई हामीले नाक ठाडो पारी गौरवसाथ शीर खडा गर्न सक्ने स्थिति श्रुजना भएको छ ।

३९

शान्तिका प्रतीक गौतम बुद्धको जन्म, सम्बोधि तथा महापरिनिर्वाण सँगालेको २५५५ औं बैशाख उत्सवमा सबैको मङ्गलमय हार्दिक शुभ-कामना गर्दछौं ।

तथानन बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

सानो भन्यांग, स्वयम्भू-१५, काठमाडौं, फोन नं. ४२८८८८८८

Email : canon_se@email.com

५ वर्षे मुद्दतीमा सावाँको दोखर भुक्तानी गर्ने ।

मुद्दती बचतमा पाइने ब्याजदर

मुद्दती अवधि	मासिक	त्रैमासिक	अर्धवार्षिक	वार्षिक
१ वर्ष	११%	११.२५%	११.७५%	१२%
२ वर्ष	११.५%	११.७५%	१२%	१२.५%
३ वर्ष	१२.५%	१२.७५%	१३%	१३.५%
४ वर्ष	१३%	१३.२५%	१३.७५%	१४%
५ वर्ष	१४%	१४.२५%	१४.७५%	१५%

सुपर सेमिझु बचत खातामा (देविक लोजदाटमा) ८% ब्याजदर

बचतमा पाइने ब्याजदर

बचत	ब्याजदर
साधारण बचत	८% (६ महिनामा भुक्तानी)
बाल बचत	१२% (५ वर्षमा भुक्तानी)
आवधिक बचत ६/१२/२४/३६ महिना	९%/१०%/११%/१२%
महिला बचत	४२ महिनासम्म रकम जम्मा गरेमा ४३ औं महिनामा ५० किस्ता भुक्तानी ।

कर्जा लगानी	ब्याजदर
ब्यापारीक/व्यक्तिगत कर्जा	१७%
कृषि कर्जा	१७%
सामूहिक जमानी कर्जा	१९%
हायर पर्चेज कर्जा	१६%
शैक्षिक/वैदेशिक रोजगार कर्जा	१७%
आवास कर्जा	१७%
मुद्दती कर्जा थप	३%

शान्तिका प्रतीक गौतम बुद्धको जन्म, सम्बोधि तथा
महापरिनिर्वाण सँगालेको २५५५ औं बैशाख उत्सवमा सबैको
मङ्गलमय हार्दिक शुभ-कामना गर्दछौं ।

बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपा

फोन ०११-६६२८४९

संस्मरण

हुँगी, पाल्पाका बुद्धविहार-यात्रा एक संस्मरण

पाल्पा जिल्लाको ६५ गा.वि.स.हरू मध्ये पूर्वी पाल्पामा पर्ने हुँगी गा.वि.स. र यसै गा.वि.स. का ९ वटा वडाहरू मध्ये वडा नं. ५ मा रहेको हुँगी बुद्ध विहार अवलोकन गर्ने धेरै समयको ईच्छा गएको फागुन महिना (२०६७) मा पूर्ण हुने आशा पलायो । पाल्पाको पूर्वी भेग हुँगी गा.वि.स. एउटा ऐतिहासिक बुद्ध विहार छ र त्यहाँ श्रद्धेय दिवंगत भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविरज्यू जानुभई महिनौ दिन धर्मदेशना र धर्मसम्बन्धी साकच्छा गर्नुभएको कुरा विहारमा उपासक उपासिककाहरू बीच हुने कुराकानी म सानो छँदा सुनेको थिएँ । वि.सं. २०६० सालतिर म स्वयं ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहारको अध्यक्ष भएपछि त्यहाँ जाने निकै प्रयास गरैँ । तर देशको द्वन्द्वकालको अवस्था, समय र परिस्थिति नमिलेका कारण जाने मौका मिलेन । एक दिन गरिमा विकास बैंक, पाल्पाका मेनेजर दयाराज अर्यालसँग सोही विहारका विषयमा मैले कुराकानी गरे । हुँगीमा बुद्ध विहार छ रे के कस्तो अवस्थामा छ र यसको संरक्षण कसले गरिरहेको छ ? तपाईं हुँगी जाँदा एकचोटी बुफ्नुहोला । एकपटक हामीहरू पनि त्यहाँ अवलोकन गर्न जाने विचार गरिरहेका छौं भनी कुरा राख्दा उहाँले एक हप्तापछि त्यस विहारका संरक्षक एवं पेशाले शिक्षक श्री दशरथदेव पन्तसँग सम्पर्क गरी कुराकानी गर्नुभएपछि म र ज्ञानमाला संघ, आनन्द विहारका उपाध्यक्ष रत्नमान वज्राचार्य उक्त विहार अवलोकन गर्न तानसेनबाट रास्ती र स्याङ्गजा गल्याडको बाटो हुँदै पाखिचौर पुगी त्यहाँ रहेको धेरै लामो भफ्नुझे पुल तरेर ४५ मिनेटको उकालो ओरालो बाटो हिँडेपछि गा.वि.स. भवन र हेत्पोष्ट पश्चात् अगाडि पुगेपछि कृष्ण सिलवालको घरअगाडि पुग्यौ ।

त्यहाँ दशरथदेव पन्तले हामीहरू आउने खबर पठाइसकेको रहेछ । उहाँसँगको भेट र कुराकानीपछि उहाँले आफ्नै घरमा हामीलाई खानाको व्यवस्था मिलाउनुभयो । केहि छिनको बसाईपछि हुँगी बुद्ध विहारमा नित्य पूजा र रेखदेख गरी आउनुभएका सान्दाई भन्ने निर बहादुर मगरलाई विहारमा आउन खबर पठाइयो र हामी अनि कृष्ण सिलवालसँगै बुद्ध विहार लाग्यौ ।

- सर्जुलाल वज्राचार्य

निर्वत्तमान अध्यक्ष, ज्ञानमाला संघ-तानसेन

रामपुर पिपलडाँडा मोटरबाटोदेखि केहि तल हुँगीको छाप भन्ने स्थानमा उक्त विहार रहेछ । विहार अत्यन्तै रमणीय स्थानमा निर्माण गरिएको रहेछ । उक्त विहार वि.सं. २०१९ सालमा अनागारिका विपस्सनाले आफै पैत्रिक सम्पत्ति दान गरेर बनाइएको रहेछ । उक्त स्थानमा बुद्धमूर्ति रहेको छुट्टै भवन (मन्दिर) छ भने अर्को भवन भिक्षु, अनागारिकाहरू आराम गर्नका लागि बनाईएको रहेछ । विहार भुई तल्ला र एक तल्लामाथि गरी दुई तलेको बनाइएको रहेछ । माथिल्लो भागमा एउटा सानो कोठा छ । मलाई लाग्छ, त्यो कोठामा पहिला विपस्सना अनागारिका बस्नुहुन्थ्यो होला । विहारको पैत्रिक सम्पत्तिमा पछि कुनै असुविधा नहोस भनी उहाँ अनागारिकाले विहारमा बस्नुहुने भिक्षु अनागारिकाका लागि धान आउने खेत ४ रोपनी, मकै तरकारी र घाँस दाउरा खराईन गरी १६/१७ रोपनी जग्गा उपलब्ध गराएको छ । उक्त जग्गा विहारको नाममा अहिलेसम्म छैन । यसको रेखदेख गर्ने नभएकोले वहाँकै नातिपनाति दशरथदेव पन्तहरूकै रेखदेखमा चलेको छ । पहिला विपस्सना अनागारिका हुँदा उक्त विहारमा नित्य बुद्धपूजा, पञ्चशील, अष्टशील, बुद्धवन्दना, विविध पूजा, आमिशपूजा, धर्मदेशना, प्रवचन कार्यहरू हुन्थ्यो भन्ने कुरा हामीले थाहा पायौ । विपस्सना अनागारिका भारतको कुशीनगरका भिक्षु उ. चन्द्रमणि महास्थविरबाट प्रव्रज्या ग्रहण गर्नुभएपछि गृहस्थ शिवकुमारी, दिहिनी बज्ये, अनागारिका विपस्सना हुनुभएको थियो । वास्तवमा उहाँ गृहस्थी छँदै काठमाडौं भ्रमणमा जाँदा गुरुमांहरूसँग सामिप्य रहन गई अनागारिकाहरूको दिनचर्या अनि भगवान् गौतम बुद्धको महाज्ञानको बाटोबाट नै मानव वर्गको कल्याण हुने दर्शनबाट प्रेरित हुनुभएको रहेछ । उहाँको प्रेरणा र लगनशीलताबाट नै हुँगीमा बुद्धधर्म जागरण आएको हो । समय समयमा भिक्षु शाक्यानन्द महास्थविर पनि त्यहाँ गई धर्मप्रवचन र धर्मसाकच्छा गर्नुहुन्थ्यो । उहाँले हुँगीमा बस्नुहुँदा त्यहाँका बासिन्दाहरूलाई धर्मदेशना, धर्मसम्बन्धी प्रचवन, विपश्यना ध्यान बारे अवबोध गराउनुहुन्थ्यो । त्यहाँका

बासिन्दाहरू अहिलेसम्म पनि भिक्षु शाक्यानन्द महारथविरको गुणस्मरण गरिरहन्छन् । अनागारिका विपस्सनाले आफ्नो शेष जीवन सोही विहारमा बिताउनुभएको थियो । हुँगीमा त्यही बेलादेखि नै बुद्धजयन्तीका दिन बिहान धार्मिक कार्यक्रम गरी हलुवा प्रसाद वितरण गर्ने तथा सानो रथमा बुद्धमूर्ति राखी रथयात्रा गरी भव्यताका साथ बुद्धजयन्ती मनाउँदै आएको कुरा थाहा भयो ।

बुद्धधर्मप्रति आस्था र प्रेरणा भएको यस ठाउँमा विपस्सना अनागारिकाको विसं. २०२८ साल भाद्र १५ गते सोही विहारमै देहावसान भएपछि उहाँसँगै बस्दै आउनुभएका अर्का अनागारिका मनावीबाट विहारको रेखदेखि हुँदै आएको थियो । विसं. २०४२ सालमा वहाँको पनि देहावसान भएपछि सो विहारको रेखदेखि विपस्सना अनागारिकाकै नातिपनाति दशरथदेव पत्तबाट भइआएको छ ।

बुद्धधर्मका लागि आफ्नो श्रीसम्पत्तिसहित सम्पूर्ण जीवन नै अर्पण गर्नुभएकी सम्भवत नेपालकै पहिलो ब्राह्मण कुलकी अनागारिका विपस्सनाबाट स्थापित यस विहारमा नेपालका अन्य भिक्षु अनागारिकाहरूको भ्रमण भएको सुनिएको छैन । यो बुद्ध विहार सुन्दरशान्त, आनन्द र रमणीयस्थलमा रहेर पनि अत्यन्तौ ओफेलमा परेको अनुभूति सो विहारको भ्रमणपश्चात् मलाई अनुभूत भयो । यस विहारमा भिक्षु अनागारिकाहरूको भ्रमण समय समयमा भई धर्मदर्शना, प्रचवन तथा धार्मिक कार्यक्रमहरू हुने हो भने

नेपालकै एक प्रसिद्ध बुद्धधर्म अनुयायीहरूको थलो हुने थियो भन्ने मलाई लागेको छ । बुद्धधर्मप्रति आस्थावान् एवं बौद्धमार्गीहरूले यस विहारको संरक्षण र संवर्द्धनका लागि एक ईटा मात्र थन्ज सकियो भने कालान्तरसम्म यस विहारबाट बुद्धधर्मको प्रकाश गाउँ गाउँमा पुन्याउन सकिनेछ भन्ने मलाई लागेको छ । यसका साथै हुँगी एक रमणीय एवं पूर्वी पाल्पाको अन्न भण्डारको रूपमा सुपरिचित गाउँमा भ्रमण गर्ने जो कोहीले पनि एकपटक यसै ठाउँमा रहेको हुँगी बुद्ध विहारको पनि अवलोकन गरी यस विहारको निर्माण र उत्थानका लागि जोश जाँगर चलाएको खण्डमा हुँगीमा बुद्धधर्म पुनर्जागरण हुने थियो र यसै विहारका संस्थापक अनागारिका विपस्सनाका लागि सच्चा श्रद्धाङ्गली हुने थियो ।

मानव कल्याणकारी, जनहितकारी, शान्ति र अहिसाका प्रतीक भगवान् गौतम बुद्धको धर्मका लागि जीवनपर्यन्त आफ्नो भौतिक श्रीसम्पत्तिका साथै जीवनै समर्पण गर्नुहुने उनै विपस्सना अनागारिकाको गुणस्मरण अनि श्रद्धाङ्गली अर्पण गर्दै सोही दिन साँझ हुँगी बुद्ध विहार अवलोकनका अविष्टरणीय अनुभूतिहरूलाई मनमा सँगाली उकाली ओराली गर्दै आफ्नो वासरथान तानसेनतर्फ फर्क्यौं ।

भवतु सब्ब मंगलम् ।

शान्तिका अप्रेनायक महामानव गौतम बुद्धको २५५५ औ जन्म, पारीनवान तथा सम्बोधि प्राप्तिको श्रीसम्योग पूर्ण दिन वैशाक पूर्णिमाको पावन अवसरमा सत्त्व प्राणीहरूमा सुख सम्वृद्धि र दिघायुको हार्दिक मंगलमय शुभ कामना व्यत्त गर्दछु ।

डिसिप्रिल बैंक लिमिटेड

DCBL Bank Limited

(नेपाल राष्ट्र बैंकबाट का वर्गको इजाजतपत्र प्राप्त संस्था)

HEAD OFFICE: KATHMANDU PLAZA, KAMILADI, KATHMANDU, NEPAL.

PH: ०१-४१६८६०५, ४१६८६०७, ४१६८६०८ FAX: ०१-४१६८६०९

EMAIL: info@dcbl.com.np, SWIFT: DCBNNPKA

www.dcbl.com.np

BRANCHES: NEW ROAD, DALLU, TEKU, CHABAHIL, KOTESHWOR, BANESHWOR, BHOTAHITY, SANEPĀ, PĀTĀN, GONGABU, BANEPĀ, POKHARA, BHAIRAWA, ITAHARI, DHARAN, BARABISE, NARAYANGHAD, KHADICHHAUR, PANCHKHĀL, NEPALGUNJ.

२५५५ औं बुद्धजयन्तीको सन्दर्भमा

त्रिपिटकले दिन खोजेको सन्देश

त्यो देश नेपाल हो, जहाँ लुम्बिनी उपवन छ, जहाँ विश्वका लागि प्रज्ञाज्ञानको प्राशपुञ्ज, नेपालपुत्र गौतम बुद्धको जन्म भयो । समस्त मानवजातिको मात्र होइन; प्राणी मात्रकै मुकितको सन्देश फैलाउने बुद्ध सधैंका लागि र सबैका लागि स्मरणीय भए । आज विश्वमा ज्ञान-विज्ञानको जे जति चरम विकास भयो, सो सबैको मूलजड उनी नेपालपुत्र बुद्ध नै हुन् ।

बुद्धको जीवनकालमा उनले खोज गरेका सत्य निर्देशनका वचन उनको महापरिनिर्वाणपछि उनका शिष्यहरूले एकै ठाउँमा संगायन गरी सङ्ग्रह गरे । फलस्वरूप, उनको उपदेश वचन, धर्म र विनयको रूपमा आरक्षित भयो । सोही धर्म र विनय आज त्रिपिटकका रूपमा अद्यापि हामीकहाँ सुरक्षित छ । त्रिपिटकअन्तर्गत सुत्तपिटक, विनयपिटक र अभिधम्मपिटक सम्पिलित छ ।

सुत्तपिटकमा बुद्ध र उनका प्रमुख शिष्य भिक्षुहरूको उपदेश सङ्ग्रहित छ । आजको विकसित सञ्चारको युगमा बुद्धकालीन घटना, व्यक्ति विशेषको विवरणदेखि तत्कालीन समाजमा बुद्धद्वारा उपदेशित कुराको जीवन्त विवरणसम्म हामीले हेन, बुझ्न र अध्ययन गर्न चाह्यौ भने सुत्तपिटक नै हाम्रा लागि साधनको मूलभण्डार बन्नेछ । सुत्तपिटक बुद्धकालीन ताजा अभिलेख हो, समाचारपत्र हो । बुद्धकालीन ज्ञानसम्बन्धी सुस्चित गराउने प्रत्यक्ष अवसर सुत्तपिटकबाट प्राप्त हुन्छ । भाग्यवश सुत्तपिटकमा नेपालपुत्र बुद्धबाटे जीवन्त अभिलेख यथावत् सुरक्षित छ । बुद्धकालीन व्यक्ति र परिवेशका कुरा ऐतिहासिक कुराजस्तो लागे पनि अझै पनि ज्यूका ज्यूँ कैयौं थरीथरी जातजातका नेपाली समाजमा जीवन्त रूपमा अद्यापि भेटिन्छ । मानवीय समाजको कुरो गर्ने हो भने सुत्तनिपाटको अर्थकथा परमत्थजोतिकामा एकै ठाउँमा आचार्य बुद्धघोषले भन्नुभएको छ- बुद्धको वाणीका गुण मानव-मनलाई आफूतिर खिच्ने खालका छन् । यो कुरो सदा सत्य छ र सदा यस्तै

दृष्ट बहादुर वज्राचार्य

“बुद्धको मौलिक शिक्षाको भण्डारका रूपमा रहेको त्रिपिटकमा भएका कुरा हाम्रो पहुँचबेगर हामीले सच्चा रूपमा बुद्धशिक्षा पाउन सम्भव छैन । आज बुद्धशिक्षा बुद्धको सन्देशवाहकका रूपमा रहेका सम्बन्धित क्षेत्रबाट क्षितिसम्म सटिकरूपमा मनन गरी व्यवहारमा त्याइरहेका छन्, यो समीक्षा गर्नुपर्ने बेला आएको बुझिन्छ ।”

भइरहने छ पनि । अमृतसित भिजेको, अमृततिर लैजाने खालको र अमृत नै अन्तिम लक्ष्य भएको बुद्धवाणी मानवजातिका लागि आर्कर्षणशीलतातिर प्रसन्नता प्रदान गर्नेमा अद्वितीय नै छ । अतः धर्म, दर्शन, साहित्य, जीवन, इतिहास, प्राचीन भूगोल आदि सबै कुराले सुत्तपिटकको अध्ययन अत्यन्त महत्त्वपूर्ण छ ।

विनयपिटक-बुद्ध शासनमा संविधानसरहका नियमहरू भगवान् बुद्धबाट प्रज्ञप्त भएका हुन् । “यं मया सावकानं सिक्खापदं पञ्चतं तं मम सावका जीवित हेतु पिनातिकमन्ति ।” जुन शिक्षापद सदाचार नियमहरू मैले आफ्ना शिष्यहरूका निमित्त प्रज्ञप्त गरेको छु, उनीहरूले आफ्ना जीउज्ज्यानका लागि पनि कहिल्यै उल्लंघन गर्ने छैनन् । सबै खालका पाप नगर्नु, कुशल धर्मको सम्पादन गर्नु र आफ्नो चित्तलाई विशुद्ध पार्नु नै बुद्धका समस्त सन्देश हो, जो सुकैका लागि लागू हुने मननीय कुरो हो । आज बुद्धबाट प्रतिपादित शिक्षापदका नियमहरू हामीकहाँ पालन गर्नमा सम्बन्धित क्षेत्रमा केही शिथिलता देखिनु र बेवास्ता गर्ने परिस्थितिको सृजना हुनु दुःखको कुरो हो ।

अभिधम्मपिटक - विशिष्ट रूपमा एउटा पुद्गल भन्नाले स-साना सूक्ष्म प्राणीदेखि मानिस, देव, ब्रह्मादि भई जन्मनुपर्ने अस्तित्वमा रहेका सबै खालका प्राणीहरू पर्दछन् । प्रत्येक पुद्गलको वित्त, चैतसिक, रूप र निर्वाण-यी चार परमार्थ धर्मबाटे विशेष प्रकारले गम्भीरतापूर्वक अध्ययनमा लाग्नुपर्दछ । एक सेकेण्डको पनि लाखौं अंशको पलभित्र प्रत्येक पुद्गलको मन अथाह महासागररूपी पानी प्रवाहित भएकै चित्त चैतसिक धर्महरूको मिश्रण हुनाले कहिले कुशल, कहिले अकुशल, कहिले कस्तो कहिले कस्तो भई परिवर्तन भइरहने कुरा बुझ्ने विषयवस्तु नै अभिधम्मपिटक हो । प्राणीको मनलाई चित्त, चैतसिक कुराबाट प्रभावित हुने कुराको विश्लेषण, संश्लेषण गरी विशेष प्रकारले जान्नुपर्ने परमार्थ धर्मका कुराहरू हामी यसमा पाउँछौं । यस्ता सूक्ष्म वास्तविकका

धर्मका कुरा नजान्नाले धर्मको नाउँमा अन्धभक्त भइरहेको पाइन्छ । सजिलैसित व्यावसायिक रूपमा धर्मको नाउँबाट आउने बजारिया धर्मगुरुबाट गुमराह भई रुमलिरहनुपर्न अवस्थाको सृजना हुन्छ । धर्ममा स्वावलम्बी बन्नका लागि अभिधम्पिटकको अध्ययन परम आवश्यक हुन्छ । परन्तु, हाम्रा लागि आजसम्म अभिधम्पिटकका कुरा नेपाली समाजमा उपलब्ध नभएकोले वजिचत हुनु परेको छ ।

यस्ता बुद्धको मौलिक शिक्षाको भण्डारका रूपमा रहेको त्रिपिटकमा भएका कुरा हाम्रो पहुँचबेगर हामीले सच्चा रूपमा बुद्धशिक्षा पाउन सम्भव छैन । आज बुद्धशिक्षा बुद्धको सन्देशवाहकका रूपमा रहेका सम्बन्धित क्षेत्रबाट कतिसम्म सटिकरूपमा मनन गरी व्यवहारमा ल्याइरहेका छन्, यो समीक्षा गर्नुपर्न बेला आएको बुझिन्छ ।

सज्जेपमा, त्रिपिटकले दिन खोजेको सन्देश सामान्यतया निम्न लिखित देखिन्छ :-

१. बुद्धको ज्ञान प्रत्यक्षरूपमा जीवन्तरूपमा आफ्नो जीवनमा लागू गर्न चाहनेहरूका लागि त्रिपिटक धर्मभण्डार नै हो ।

२. दानपूर्ण कुशलकार्यमा अलमलिरहने तपसिलका कुरा हुन् भन्ने जानी संसार चक्रबाट मुक्त हुने मूल शिक्षा त्रिपिटकको अध्ययनबाट थाहा हुन्छ ।

३. बुद्धबाट प्रतिपादित आदिकल्याण हुने मध्यकल्याण हुने र अन्तकल्याण हुने धर्म र हाल नेपालमा प्रचलनमा रहेको

कुरामा कति अन्तर आइसकेको छ त्यस्तो विभेदको पहिचान गरी कसरी बुद्धको शिक्षातिर लाग्ने हो, सो कुरा त्रिपिटकबाट बुझ्न सकिन्छ ।

४. धर्म एउटा आधुनिक विज्ञानजरस्तै संश्लेषण विश्लेषण गरी विभज्यवादको रूपमा प्रत्यक्ष अनुभव गर्न सकिने कुरा हो । प्रतिक्षण आफ्नो चित्रको अवस्थासित सुपरिचित भई बसी रहनका लागि परियति, पटिपत्ति र पटिकेघका कुरा त्रिपिटकबाट बुझ्न सकेमा आफ्नो मालिक आफै हुँ भनेर घोषणा गर्न सक्ने शिक्षा त्रिपिटकबाट पाउन सकिन्छ ।

५. च्याउर्फै उप्रिएका तथाकथित धर्म र तिनका धर्मगुरु एवं त्यस्ताका अनुयायीहरूको उक्साइमा लाग्नुबाट रक्षित र सचेत हुने ज्ञान यसबाट पाउँछौं भन्ने वास्तविक सद्वर्मको पहुँचको कुरामा नलाग्नाले अमूल्य जीवनबाट दुख्य रूपमा ठगिनुबाट बचाउ गर्न सक्ने शिक्षा त्रिपिटकबाट पाउन सकिन्छ ।

६. वास्तविक धर्म आफैले सुस्पष्ट गर्न सकेमा 'आफू जन्मनुपर्ने कारण अब ममा छैन' सम्भ भन्न सकेमा नै अन्तिम लक्ष्यमा पुग्न सकिन्छ । यति नभए पनि कमसेकम मानव जन्मभन्दा तल्लो स्तरको जन्म लिनुपर्ने अज्ञानताको अवस्थाबाट मुक्त हुने शिक्षा त्रिपिटकबाट प्राप्त हुन्छ ।

यस्तो महत्वपूर्ण ज्ञान हाम्रै नेपालका पुत्र शाक्यमुनि बुद्धले दिनुभएको कुरा नबुझी बस्नु हाम्रा लागि लज्जाजनक विषय हो भन्ने कुरातिर पाठकवर्गले ध्यान दिनु पर्नेछ । अस्तु ।

ऋमिक वचत गर्ने बानी बसालौ
बोट नमासी मिठो फल खाओ

रजिस्टर्ड नं. ९००/०६२-६३

इन्द्रेणी वचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

गुरुजुधारा, काठमाण्डौ
फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स: ४३१०४५८
ईमेल: indrenico_operative@yahoo.com

इन्द्रेणी सहकारीको रेमिट सेवा

संसारको जुनसुकै ठाउँबाट पठाएको रकम
सप्ततारा इन्टरनेशनल प्रा.लि.

मार्फत

इन्द्रेणी सहकारी गुरुजुधारामा तुरन्तै पाइन्छ ।
सम्पर्क फोन नं. ४३१५३४४, फ्याक्स: ४३१०४५८

दशपारमिता-१३

शील पारमिता

वंगु ल्या: पाखे कथहं

पलख लिपा विरह लंका: खरखं
छुं भति खँ जुल । हानं महासत्त्व
राजकुमारं धुंतयृत ला नकूगु खँ थुइवं
अभ छको सकलें हवाँय् हवाँय् खल ।
धैर्यवान् पि गुलि गुलिंसिनं जक धन्य
धन्य महासत्त्व राजकुमार गुजाम्ह दयावान
धका: धाल ।

उखे लाय्कुली राजकुमारपिनि
मां सत्यवती रानीया थःगु शरीरय् चंगु
दुरुपा निपां कुतुंवन, थःगु म्हुतुइ चंगु
वा हाया वन, थःगु छेय् लहिनातयापि
बखुंत स्वम्हं पाखाया सिथय् म्हिता
चंबलय् अकस्मातं छम्ह सतंचा वया:
छम्ह बखुं दाया यन, म्ह छम्हं मुलुं
सुयाथे कष्ट जुल धका: म्हनाच्वन ।
थुकथं म्हनाच्वंगु व राजकुमारपि स्वम्हं
लिहां मवःनिगुलिं धन्दा कयाच्चंबलय् मा:वंपि मन्त्री, शैन्य व
सिपाहीतसे निर्ह राजकुमारपि जक लिहां वःगु खन ।
सुनानं महासत्त्व राजकुमारया विषयय् छुं धाये फुगु मस्तु ।
छुं धाये छाःगु नं मस्तु । तर थ्व हे इलय महासत्त्व
राजकुमारया मुकुटसहित तिसा वस: ज्वनावःह छम्ह
मन्त्री खनेदत । अले जूगु वृतान्त खँ कनेगु बार बार आग्रह
यायेवं छम्ह धैर्य दुम्ह मन्त्री धाल, राजकुमारया प्राण
विनाश कारणय् वंगु मस्तु । नये पित्याःम्ह मांधुं व मचापि
धुंतय् प्राण रक्षार्थ नुगलय् करुणां जाःम्ह राजकुमारं थःगु
ला-हि दान यात । थुलि खँ महारानी सत्यवती छुं न्यन व
मूर्छा जुयावन । थुकथं विरह यायां सकलें ख्यया: हाला
जुजुं छुं दिन वन । अले सकलें महासत्त्वं महादान याःगु
थासय् वना: स्वःवन । हानं महासत्त्वयागु पुण्यस्मृति स्मारक
दयेका: महासत्त्व राजकुमारया महान दानया विषये स्मरण
यायां च्वन ।

थुकथं थ्व महासत्त्व चर्या मानवया रूपय् हे दान
परमत्थ पारमिता पूर्ण याःगु जुया: मेमेगु दान परमत्थ
पारमिताया उदाहरण बाखंसिबे बाला: जू । हानं विश्वन्तर

॥ आचार्य भिक्षु कुमार काशयप

“गथे छ्यों मन्त धा:सा शरीरया
अस्तित्व हे मदुगु जुइ, वथे हे शील
मंत धा:सा गुण-धर्मया सत्ता हे
ल्यनीमस्तु । थ्व भावार्थय् सील
(शील) या व्याख्या बांलासे च्वं ।
हानं थ्वं क्लेशं याइगु दाह वा पीडा
शान्त शीतल याइ ॥”

राजकुमारया दान पारमिता, शिवि
जुजुया दान उपपारमिता लिसे महासत्त्व
राजकुमारया दान परमत्थ पारमिता
त्वः नं जू, ऋमय् नं हं । अभ बाखंया
उद्देश्यय् मिखा ब्यया: अध्ययन
यायेबलय् थथे खनेदु, थुपि स्वंगुलिं हे
पारमिता गुण-धर्म पूर्ण याःगुया उदाहरण
छपु हे जातक बाखनय् हयेगु कुतः
कथं मणिचूड अवदानया सृजना जुल ।
छाय्धाःसा थुकी दान पारमिता, दान
उपपारमिता व दान परमत्थ पारमिता
मणिचूड जुजुपाखे हे पूर्ण जूगु खनेदु ।

शील पारमिता

शीलया साधारण अर्थ सदाचार
खः । समाधानया अर्थय् धा:सा कायिक
व वाचिक कार्य अनर्थ कथं उखे थुखे
मछवयेगु वा बांलक आरक्षा यानातयेगु

हे शील खः । उपधारणाया अर्थय् काय व वाक् सुशिक्षित
जुइगुयात शील धाइ । छाय्धाःसा थुकिं कुशल धर्मया
नितिं आधार बी, शरण काइगु याइ । व्याक्क गुण-धर्मया
मूल हे शील जुयाच्वनी । वथे हे व्याक्क निर्दोष गुणरूपी
शरीरया छ्यों जुया: थ्व भावयात शील धयातल । ‘सिस’
शब्दय ‘स’ कार ‘ल’ जुया: ‘सिल’ (संस्कृतय् शीर) जुल ।
गथे छ्यों मन्त धा:सा शरीरया अस्तित्व हे मदुगु जुइ, वथे
हे शील मंत धा:सा गुण-धर्मया सत्ता हे ल्यनीमस्तु । थ्व
भावार्थय् सील (शील) या व्याख्या बांलासे च्वं । हानं थ्वं
क्लेशं याइगु दाह वा पीडा शान्त शीतल याइ । थ्व हे
शीतल शब्दया ‘त’ लोप जुया: शील जुल । थ्वया लक्षण
हे कायिक व वाचिक कर्म विक्षिप्त मयासे स्थिर यायेगु
कुशल-धर्मयात आधार भाव खः । दुःशील भाव मदयेकेगु
थया कृत्य वा रस जुइ । अले परिशुद्धि प्रत्युप्रस्थान जुया:
लज्जा व भय थया पदस्थान जुया च्वनी ।

शीलया बालाःगु उद्देश्य खंकेत च्यय् बियागु पारिभाषिक
वर्णन साब ख्यले दु । नत्र शील धयागु हे धर्मया वा
पुण्यया अर्थय् न्वयागुं पालन यायेगु बाह्य विधि-विधान

धकाः खकः वनी । गुगुयात पालिं न्वयाइपुक विशेषणया अर्थय् छवया गोसील, कुक्कुटसील वा सकुणसील धाल । अर्थात् मेगु शब्दय् धाःसा मात्र बाह्य विधि-विधानया शील मनूयात निति माःगु मानवशील मखु । बुद्ध्या इलय् थुजागु मनूयात स्वाःगु तर मनुखं ज्वना चंगु, धारण पालन यानाच्वंगु यक्क कथंया शील दुगु खः । अजागु शीलया कारणय् गुलिसिनं प्यपां चुयाः जुइगु यानाच्वनी, गुलिसिनं कच्चुगु जक नयेगु यानाच्वनी, अभ गुलिसिनं धाँय् नयेगु यानाच्वनी, बँय् तया: नयाच्वनी, हान थथे याइपिसं मनूत लिसे मनूया भाषां खँ तकं ल्हाइमखु, इपि बँय् हे घनी । अले थुजागु व्रत धारण पालन याइपित हे बौद्ध दृष्टिं गोसील पालक (सा शील) धाइ । अथे हे गुलिसिनं चाःतुलाः द्यनेगु याइ, बँय् म्हुइगु ज्या याइ, अभ चित्तया पीडा व विरक्त अवस्थाय् अथवा भक्ति भावनाया इलय् खिचां थें उइगु याइ, थवयात कुक्कुटसील (खिचा शील) धाइ । कवानाः सिनानयेगु व्रत कायेगुयात सकुणसील (भंग शील) धाइ । थुपि शील मध्यय् थौया संसारय् गुलिखे शील धर्मया नामय् गथे खः अथे हे ला मन्त । तर अथे नं थुपि शीलया हे परिवर्तित जुजुं वःगु रूपया शील थौकन्हे तकं मदुगु मखु । बौद्ध दृष्टिं थुपि शील मनुखं पालन याये बहःगु वा याये माःगु शील मखु ।

आः भीसं धात्येगु शीलया विषयय् बिचाः याये । गुण भाव कथं यथार्थ शीलयात नं विभिन्न कथं विभाजन यानातःगु दु । थुपि विभाजनया विषयय् बिचाः याये न्वयो भीगु विषय पारमिता गुण धर्म जुयाः थुगु हे कथं निं छको बिचाः यायेगु ल्वः जू ।

लः पनेगु द्यागि थे संवर शील खः । शीलं आरक्षित जुयाच्वंगु चित्त गन संतोष जुइ, अन हे सबल नं जुइ । अले ब्याक्क बुद्धपिनि सागरय् वनेगुया निति शील घाट जुइ । मार सेना पराजित यायेत व क्लेश त्वाःल्हायेत शील अचूक आयुध खः । शील संसार सागरं तरे जुइगु तःधंगु तापु खः । शील यःगु प्राप्त यायेत मूल्य थे जुयाः नं थ्व सुनानं लाकाः वा खुयाः काये फइमखु । शील संसार कान्तारय् पार मजूतले नयेत ज्वनावनेगु नसा थे जुइ । व न्वयाथासं न्वयाबले नस्वाःगु स्वां थे अले दकसिबे मूलंगु सत्पुरुषपिनिगु धात्येगु तिसा थे खः । थ्व हे शील दिव्य व मनुष्यत्व लाभ वा यश कीर्ति आदिया कारणय मखु, अभ आत्म मोक्षार्थय् जक नं मखु, थःगु व परयागु मोक्षया लागी पालन यायेवं शील बोधिसत्त्वया पारमिताय

दुश्याः वनी ।

दृष्टिभ्रम, मान-प्रेम व तृष्णां पीडित मजूगु कुशल शीलयात हे शील पारमिता धाइ । थवयात न्वयाबले करुणा व उपाय कौशल्यभावं आरक्षा यानाः काय व वाक् कार्य गतिशील यानातइ । भव-भोग व देवत्वया तृष्णां जाःगु शील पारमिताय दुश्याइ मखु । सत्वपि शुद्ध जुइगु हे विदर्शना धकाः मथुइकुसे शील हे जक शुद्ध जुइ धकाः भालप्यूसा थ्व दृष्टि-मिश्रित शील कर्म जुइ, गुगु पारमिताय दुश्याइमखु । थः तःधं मेपि चीर्धं खनेगु मानत्वं जाःगु शील नं पारमिताय ल्याःखाये बहःगु शील जुइमखु । सारांशय् स्वंगु सम्बोधिइ थ्यंकेत, पार वनेत तःसकं उपकार जुइगु शील हे तिनि शील पारमिता जुइ ।

शील पारमितायात आर्यशील नं धाः । छायधाःसा थ्व बुद्ध व बोधिसत्त्वपिनि शील थे अहंतपिनि स्वभाव शील नं खः । गृहस्थयात ल्वःगु व प्रव्रजितयात ल्वःगु कथं शीलया निगू अंग दुसां बोधिसत्त्वपिसं गृहस्थ जूसां प्रव्रजित शील आरक्षा यायेगुली कुतः याइ ।

शील चारित्र शील व वारित्र शील कथं निगू प्रकारया दु । पालन यानाः पूर्ण जुइगु वा श्रद्धां पूर्ण जुयाः ग्रहण याइगु चारित्र शील खः । श्रद्धां आरक्षा यानाः याये मज्जूगु तोता छ्वयेगु वा विरक्तिपाखे पूर्ण जुइगु वारित्र शील खः । चारित्र शीलया पालन थःगु हे आत्मगौरवं स्वेच्छां यायेमाः । मात्र सुनानं धाःगुया कारणय् मखु ।

चारित्र शीलय् हे बोधिसत्त्वं पूजा वा सम्मान यथायोग्य कथं अप्रमादपूर्वक हे पालन याइ । कल्याणमित्रया सत्संग यायेगु, बालाःगु खँय् साधुवाद बीगु, मेपिनि अपराधय् क्षमा बीगु शक्ति दयेकेगु, मेपिनि गुण प्रकाश यायेगु, थःगु दोष सुधार यायेत आत्मालोचना यायेगु, निर्दोष ज्याय् अलसि मजूसे कुतः यायेगु, रोगीपिनि सेवाय् उत्साह दयेकेगु, ज्ञातृवर्गयात धैर्य बीगु, माःपित फुकथं गवाहालि यायेगु, अपराधीपित अपराध यायेत अनुबल मबीगु, बर्ल सुधारया निति प्रयत्न यायेगु ब्याकं चारित्र शीलया अंग जुइ । शील पारमिता पालन याइपिसं बोधिसत्त्वपिनिगु परम दुष्कर उदार चर्याया खँ न्यनाः थथे सुनां याये फइ धकाः मती तयाः सम्बोधि लायेया लागी वीर्य उत्साह याइ । थुजागु उत्साहं युक्त जुयाः परार्थ चर्याय् पालन याइगु शील हे परमार्थ अर्थय् लानाः शील पारमिता जू वनी ।

कथहं

जातक अनुवाद

मतकभत्ता जातक

“एवं चे सत्ता जानेयुं....” थुगु गाथायात शास्तां जेतवनय् विहार यायां, श्राद्ध-(मतकभत्त) या बारे कनाबिज्यागु खः ।”

क) वर्तमान कथा :

उगु बखतय् मनूतसे आपालं फै, दुगु आदियात स्यानाः, सीपि थःथितिपिनि लुमन्तिइ श्राद्ध याइगु जुयाच्छव । भिक्षुपिसं उम्ह मनूयात अथे यानाच्छंगु खनाः शास्तायाके न्यन- “भन्ते ! मनूतसे आपालं प्राणिपिनिगु प्राण हानि यानाः श्राद्ध याइगु (=मृतकजात जा बिइगु) । भन्ते ! छु थुकिं (अथे याइपिनिगु) उन्नति (जुइ फइ) ला ?” शास्तां आज्ञा जुल- “भिक्षुपि ! श्राद्ध यायेगु बिचालं नं प्राणहानि याइपिनिगु छु नं उन्नति जुइमखु । न्हापा न्हापा पण्डितसे आकस्य च्छनाः, धर्मोपदेश यासे, (प्राण नाश) या दोष क्यनाः सकल जच्छुद्वीपय् च्छपिनिके थुगु कर्मयात त्वःतके ब्युगु खः । आः (व खः) पूर्वजन्मय तनावंगुया कारणं थव (कर्म) हाकनं प्रादुर्भूत जुयावल ।” थथे धासे अतीतया बाखं कनाबिज्यात ।

ख) अतीत बाख्य :

न्हापा न्हापा बाराणशीइ जुजु ब्रह्मदत्तं राज्य यानाच्छंगु ताकय, छम्ह त्रिवेदज्ञ, दिशाप्रमुख (नांजाम्ह) आचार्य ब्राह्मणं श्राद्ध यायेगु बिचाल, फैजा छम्ह कायेके छ्वया: थः शिष्यपित्त धाल- “तात ! थुम्ह फैचित खुसिइ यंका: स्वःल्हुका:, गःपतय् स्वांमा: क्वचायेका: न्यापचिया चि तया: छायपा: हचि ।” उमिसं “ज्यू” “हस्” धयाकथनं उम्ह फैचित खुसिइ यंका: स्वःल्हुका: छायपा: खुसिसिथय तल । उम्ह फैचां थःगु पूर्वकर्मया बिचा: यासे, ‘अज्ञागु दुःखं थौ मुक्त जुयावने’ मतिइ तया: लयतासे घः तज्याइ थें च्वंक तसकं न्हिल, अले (हाकन) ‘थुम्ह ब्राह्मणं जितः स्यानाः गुगु दुःखयात जि भोगय् यानागु दु, उकियात भोगय् याइ’ मतिइ तया: ब्राह्मणया प्रति करुणाभव तया:, तसकं ख्वल । उपि ब्रह्मचारितसे (=मानवकत) वयाके न्यन- “अय् ! फैचा ! छ तस्सकं न्हिल अले ख्वल ! छु कारणय् छ न्हिल ? अले छु कारणय् ख्वया ?” “छं थव खः,

अनु अष्टमुनि गुभाजु

जिके थः आचार्ययाथाय् यंका: न्य॑ ।” वं वयात यंका:, थव खः थः आचार्ययाथाय् वनाः धाल ।

आचार्य वयागु खः न्यनाः फैचिके न्यन- “फैचा ! छ छाय न्हिला ? छाय ख्वया ?” फैचां पूर्व-जन्म-स्मरण-ज्ञानं थःगु पूर्वकर्मयात लुमंका ब्राह्मणयात धाल- “हे ब्राह्मण ! पूर्वजन्मय जिं छंगु न्वयने हे मन्त्र-ब्वनीम्ह ब्राह्मण जुयाः, ‘श्राद्ध याये’ (धकाः बिचायानाः) फैचा छम्ह स्यानाः (सीम्ह्यसित-जा) पिण्डदान बिया । उकिं, जिं उम्ह छम्ह फैचित स्यानागु कारण छगू पाः न्यासः जुनिइ थःगु छयं पायेका । थव जिगु न्यासःगू, अन्तिम जन्म खः। ‘थौ जि थुगु दुःखं मुक्त जुइ’ (तायेकाः) लयताया (अले) थव कारण न्हिला । अले गुगु ख्वया ? व (थव मतिइ तया:) कि, जिं ला छम्ह फैचा स्यानागु कारण न्यासःगु जन्मय (थःगु) छयं ध्यंका:, थौ थुगु दुःखं तरय् जुयावने (तर) थुम्ह ब्रह्मू जितः स्यानाः, जिंथे न्यासःगू जन्मतक छ्यं पायेकेगु दुःखभोग याइ । उकिं, छप्रति कन्नाचायाः ख्वया ।” “फैचा ! ग्यायेमते ! जिं छन्त स्यायेमखु ।” “ब्राह्मण ! छु धया ? छं यःसा स्या, मयःसा स्यायेमते, थौ जि मरण दुःखं छुट्य जुइमखु ।” “फैचा ! ग्यायेमते ! जिं छन्त रक्षायाये छ लिसेलिसे हे चाहुले” “ब्राह्मण ! छंगु सुरक्षा छु भचा जक खः, जिं यानागु पाप तसकं झ्यातु ।”

ब्राह्मणं, फैचित मुक्त यासे, ‘थुम्ह फैचित सुनानं स्याके बिइमखु’ धका बिचायासे थः शिष्यपिलिसे ब्वना: फैचालिसे चाहुल । फैचा छुट्य जुइसाथं हे छगः ल्वहँनापसं स्याच्छंगु धाँसय ककु ताहाकय्का: हः नयेगु शुरु यात । उगु हे इलय उगु ल्वहंतय् मलः जुत । उकिइ मध्यय् ल्वहं कुचा छकू तिन्हुया वया: फैचिया गःपतय् लात, गःप: चानाबिल । मनूत भुंवल । उगु इलय् बोधिसप्तव, उगु थासय् वृक्षदेवता जुयाः उत्पन्न जूगु खः । वं उपि मनूत खनेव हे, (थःगु) दैवीशतिं आकसय् मुलपतिथ्यानाः फ्यतुनाः, ‘भिं जुइमा ! यदि थुपि प्राणीत पाप कर्मया थुगु प्रकारया फलयात सिङ्काः प्राण मयायेमा धयागु बिचायानाः नाइसेच्छंगु सलं धर्मोपदेश यासे थुगु गाथा कनाबिज्यात-

यवं चे सत्ता जानेयुं दुक्खायं जाति सम्भवे,

न पाणो पाणिनं हञ्जो पाणघाती हि सोचति ॥

(यदि प्राणीतसे थ्व खँयात थुइका कायेब्यु कि जाति (=जन्मजुइगु) दुःख खः, सा छम्ह प्राणी मेम्ह प्राणीयात हत्या यायमते । प्राण-घात याइम्ह चिन्तित जुइमाली ।

“एवज्ञे सत्ता जानेयुं” यदि प्राणीतसे थुकथं थुइका कायेमा कि, गुकथं दुःक्खायं जाति सम्भवो थ्व उखेथं थुखें जन्म कावनेगु तथा उत्पन्न जूम्हसिगु कथहनं वृद्धि जुइगु धयातःगु सम्भव (=जुइगु) थ्व, जाति, व्याधि, मरण, अप्रिय-सम्प्रयोग, प्रिय-विप्रयोग, ल्हाःतुति मदयेका च्वनेमालिगु आदि दुःखतयगु कारण दुगुलिं दुःख दु- यदि थ्वयात थुइका कायेब्यु । न पाणो पाणिनं हञ्जोया अर्थ खः कि मेपिन्त स्याइम्ह सित नं स्याइ, पीडा बिइम्हेसित पीडा जुइ, थुकथं मेम्ह जन्मय नं दुःख भोग यायेमाली, यदि थुकियात थुइकाकाःसा सुं नं प्राणि मेम्ह प्राणीयात हत्या यायेमते, छम्ह सत्त्वं मेम्ह सत्त्वयात स्याये मते । छु कारणं ? प्राणघातीहि सोचति छायधाःसा थःगु ल्हाःतं स्यायेगु, मेम्हसिगु ल्हाःतं स्याकेबिइगु आदि खुगू कर्म मध्यय छुं नं छगू कर्म मेम्हसिगु जीवितेन्द्रिय (=प्राण) यात नाश याइम्ह प्राणघाती व्यक्ति व्यागू महानरकय, फिंखुगू उस्सद-नरकय, थी थी कथंया पशुयोनिइ, प्रेत योनि तथा असुर योनिइ....थुपि प्यंगू कथंया अपायय महादुःखया अनुभव यासे, दीर्घकालतक अन्तरदाह याइगु शोकं चिन्तित जुयाच्चनी । अथवा, गथे थुम्ह फैचा सिइगु दुःखं चिन्तित जुल, अथे हे दीर्घकालतक चिन्तित जुयाच्चनीथ्व खँ सिइकाः सुं प्राणी प्राणि-हत्या यायेमते । छुं नं प्राणातिपात (स्यायेगु) या कर्म यायेमते । तर मोहं मूढ जुयाः, अविद्यां अन्धा जुयाः (मनूत) उगु दुष्परिणामयात स्वयेगु कारणय प्राणातिपात या:जुइ ।

थुकथं महासत्त्वं निरय (=नरक) ...भयया डर क्यनाः धर्मोपदेश (यानाविज्यात) यात । (मनूत), उगु धर्मोपदेश न्यनाः, नरकं भयभीत जुया प्राणातिपातं (जीवहिसा) छखेलित । बोधिसत्त्व, उपदेश ब्युसे, मनूतयत शील (सदाचार) य प्रतिष्ठित यासे (थःगु) कर्मकथं, (परलोक) वन । जनसमूहं नं बोधिसत्त्वया उपदेशकर्थ आचरण यानाः, दानादि पुण्यकर्म यायां देवनगर हे भरिपूर्ण जुइकाबिल । शास्तां थुगु धर्मदेशनायात हयाः मिलय्यानाः जातकया सारांश पिकयाः क्यनाबिल- “जि हे उगु समयय वृक्षदेवता खः ।”

हे बैशाख पुनिः !

- राज शाक्य, ल.पु.

पूर्वाञ्चलया स्वर्णमय रश्मि द्वारं
रजत रथे पञ्चरङ्ग पताका ब्वयेकाः
बोना हल थौं रवि सुदिवस
विश्वया उत्तम दिं बैशाख पुनिः ।

पन्छीगणया कलख मधुर संगीते
हरित पल्लब तस्वर लुम्बिनी बनस
विश्वया महामानव शान्ति नायक
सिद्धार्थ जन्म जूगु दिं बैशाख पुनिः ।

जन्म जरा व्याधि मरण दुःखं
मुक्त जुयत व मुक्त यायेत
थगु हे उद्योगं प्रज्ञा प्राप्त यानाः
सिद्धार्थ बुद्ध जूगु दिं बैशाख पुनिः ।

विश्वैत शान्तिमार्ग, पञ्चशील क्यनाः
निर्वाण जूगु बुद्ध, दिं बैशाख पुनिः
हे ! पवित्र निर्मल महान दिं बैशाख पुनिः
स्वागत याना छन्त, वन्दना यासे जिं ॥

शान्तिका प्रतीक गौतम बुद्धको जन्म, सम्बोधि तथा महापरिनिर्वाण सँगालेको २५५५ औ बैशाख उत्सवमा सबैको मङ्गलमय हार्दिक शुभ-कामना गर्दछौं ।

- * Western Union Money Transfer को सुविधा ।
- * Nabil Remit को सुविधा ।

* कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्थाको चेकलाई समाशोधन गृह (CLEARING HOUSE) को व्यवस्था ।
आवेदन गरिदिने व्यवस्था

क्रमिक बचत
४२ महिना = ५० महिना
७२ महिना = १०० महिना

- * कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्थाको चेकलाई समाशोधन गृह (CLEARING HOUSE) को व्यवस्था ।

- * कुनै पनि बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको शेयर सम्बन्ध आवश्यक सेवा तथा परामर्श । परामर्शको व्यवस्था

हसना बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.
Hasana Saving & Credit Co-operative Ltd.

बलम्बु (भासितपुर)-२, काठमाडौं, फोन नं.: - ४३९६९७३, फ्याक्स नं.: - ४३९६९७४
ईमेल:- hasana2065@gmail.com

बिहानी सेवा (Morning Counter) को सुविधा तथा नयाँ बचत योजना सहित आकर्षक ब्याजदर तथा अन्य सेवाहरुसहित हामी उपस्थित भएका छौं ।

The Problem of Evil

The Problem of evil is basically this:-

There is an omnipresent (present everywhere), omniscient (all powerful, almighty), Omniscient (all knowing) benevolent (good, kind hearted) God that rules the universe. He cares for the welfare of all beings in the world.

If there is such a God, then why so much evil in the world?

For example, there is the wheel of life and suffering, there is the law of the jungle, strong animals preying on weaker ones, there is struggle for existence and wiping out of the weaker ones, there is domination by the strong and exploitation of the weak, there are old age infirmity, suffering and death.

If the God brings so much evil on earth, then he is not benevolent, if he is benevolent but allows so much evil, then he is impotent, and if he is omnipotent, yet allows so much evil, then he is malevolent and cruel hearted.

What is the solution to this problem? Now, when the problem itself is based on false assumptions, and wrong there cannot be any solution to it.

The first thing is that there is no such God, who is omnipresent, omniscient and benevolent that rules the world, and carries on worldly activities. As a result of progress made in science, it is now clearly understood, that the universe (including our world) moves on by itself; change is inherent in the structure of matter and energy that makes up the universe.

Matter and energy are interchangeable. Energy (viz. potential, kinetic, heat, light, magnetism, electricity, etc) generates force and keeps the matter in motion, change occurs

Dr. Ganesh Mali

"As a result of progress made in science, it is now clearly understood, that the universe (including our world) moves on by itself; change is inherent in the structure of matter and energy that makes up the universe."

following the law of causation (cause-effect relationship). Huge amount of energy is stored up in nuclear reactions going on in stars. Our sun is also a star that radiates energy in the form of heat and light.

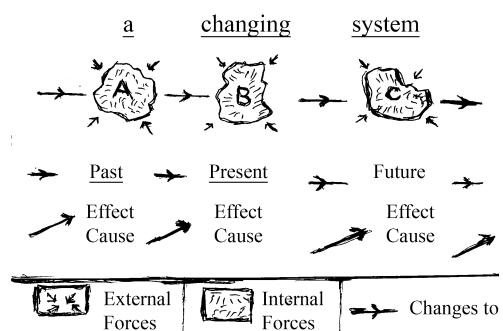
According to the Big-bang Hypothesis, the universe started as a result of big explosion that occurred in an energy-mass system.

The solar family (the sun and the planets) started at one point of time in this ever changing universal system. At a certain stage, life started to be formed in earth, one of the planets of the solar family. Science tells us how life developed from then until now. The science of biology, evolution of life, genetics and heredity tell us about the story of life on earth.

So, the universe is going on by itself, the matter-energy systems strictly follow the nature of cause and effect relationship, in all changes happening on earth.

Let us consider a matter-energy system under-going changes. The system A changes to B and then to C and so on.

Principle of Change

As A changes to B, A no longer exists.
As B changes to C, B no longer exists.

Changes in A cause B, so B is the effect of changes in A. Similarly changes in B cause C, to happen, and C is the effect of changes in B.

Thus world moves on from the past, through the present to the future unknown.

The world thus moves by itself; there is no external agency like God, or prime mover or first cause. Change is inherent in the nature of things made up of matter and energy.

Energy brings movement in matter. Matter is energy transformed; both matter and energy are inter-convertible.

The change is spontaneous, gradual, irreversible and continuous and self-caused. There is no one outside or inside the system responsible for the change. There is no first cause or prime mover outside the system that brought about the change. There is no God as defined above who is omnipresent, omniscient, omnipotent and benevolent.

Now, if there is no God, who is responsible for all the evils happening on earth? How did the evil spring out in our lives?

The secret of evil lies in its interpretation by the human mind. The human mind has got the nature of taking something in the environment as pleasant or unpleasant or neutral, likes and dislikes, in course of its interaction with things in nature the human mind colors them in relation to personal feelings as pleasurable or painful, happy or unhappy, good or bad, beneficial or harmful, and other pairs of opposites.

The human mind frames its aptitudes, as well as altitudes, on environmental changes based on its nature (derived from genetics and heredity, genes received from parents) nurture (environmental impact). So different human beings with different mental set ups reacts differently to a given situation.

The human-mind-body system is, however, an indissoluble part of the total matter energy system in the environment and is not to be viewed as a separate entity. So, the same law of change applies to it also.

So, what goes on in the universe (and the environment) labelled by the mental-complex as good or evil, right or wrong, pleasurable or painful, are just the result of evaluation by the human mind, as a part of the total universal changing system. In the absolute point of view there is no such thing as evil or good, just change is there and nothing else.

Lord Buddha realized this about twenty five centuries ago. He dispensed away with the notion of a God in nature. He viewed the evils in life totally in the relative human frame of mind, and solved the problem of suffering by viewing it from the vision of truth (Samyakdristi).

For a human mind interacting with nature, there is suffering. There are unpleasant moments in life, the existence of which cannot be denied from relative human point of view. The tendencies (samskaras), acquired by the human mind in course of its attachments and interactions with various things in the environment, transforms reality into relativity and translates natural changes as suffering.

To solve the problem of suffering, truth must be realized and the vision of truth removes the colored taints of pain-pleasure, happiness-suffering and other relative dualities. Lord Buddha has taught us that truth dawns in a mind trained by moral behavior (Sila) and calmed down by practice (Samadhi) to receive the vision of truth abut the process of nature (Prajna) is a must for deliverance from suffering.

In the days of Buddha, 25 centuries ago, science was still in its infancy. In our days, however, the progress made by science has opened for us a gateway towards the truth of the process taking place in nature. Science has brought us nearer to Buddha, not farther away from him.

Twenty five centuries ago, Lore Buddha, out of compassion for the suffering human beings, has opened for us gateways towards truths (Chaturarya Satya) and the awakening of human mind towards truth through remembrance of the real state of human body and mind. The vision of truth obtainable through these gateways will enable us to survive the hardships in our life that may come along with our materialistic way of living.

The Practical Viewpoint of Buddha

There is no condition about telling the public that whose son is Buddha and how his life was spent. Everyone knows about his simple life. People have perceived his viewpoint in different ways. While studying his eighty years long life, it is easy to grant his teaching and thoughts as useful even to an ignorant person and highly educated critic. Anybody can gain the knowledge of Buddhism. The education of Buddha works as mild medicine to the people of any condition. From a simple peasant to the philosopher scientists like Nagarjuna, the life of Buddha has been an inspiration as the store of knowledge. This is the characteristic of the livelihood of Buddha. Thus it is not difficult to recognize Buddha.

People distinguish and remember Buddha in various ways. Some acknowledge him as god, some regards him divine messenger, some regard him a saint while some in their own perspectives venerate him in various ways but Buddha himself has said- "I am only the Buddha". According to this, all call him Buddha and thus his name became Buddha. The verbose meaning of 'Buddha' is full of knowledge.

The knowledge of Buddha has showed told the middle path. Keeping such 'extreme' in balance of increasing and decreasing and implying the dose according to need is the middle path. In order to gain peace, prosperity and Nirvana (Enlightenment), practicing austerities by rendering body weak and frail or clinging in pleasure and adopting life accordingly are both extremes. Since the ever changing mind remains in mundane decaying body, consuming food and water that is

 Suwarna Saky

Ombahal, Ktm.

"The things that Buddha has preached as precepts are full of practicality in life's every aspect and parts. He has presented instances in front of the public by keeping ahead his practical perspective about"

essential for the protection of body is to stay away from the extreme. This is a practical theory which entails in every aspect of the life of 'Middle Path'.

Not accepting any divine principle as religion is the ordain thought of Buddha. He himself has said that man should search his path of faith by himself; one should not follow others by hearing their preaching. He was a man who does not want to be abiding in the trap of stupid imagination and futile philosophy. He has said that it is bad behavior of engaging life in worthless discussion by not realizing the duty when the real thing happens in life. He has given one interesting example- 'if a person has become injured with an arrow,

his friends and relative should promptly take him to treatment. Leaving the injured behind, if they keep on thinking who is the person that shoot arrow? What is his name? What is his lineage? Etc., then the injured will die ultimately. To call the doctor after seeing the injured, to clean his wound and let him rest after fundamental treatment is necessary.' This example reflects that the practicality is the most necessary quality for man.

The perspective of Gautama Buddha is wide-spread. It is not right to accept someone's traditional customs and manner as it is and we should only accept the things according to time that does welfare of all-being. This is his saying. Buddha is a person who gives special value to the present. There is a saying of Buddha that when any problem occurs, one should apply the way of solving it in a practical way, the problem should not be raised by being orthodox and rigid. Equality is his policy. Therefore he has very much criticized the hierarchy and caste-ism.

The things that persuading the four noble truths by perceiving it and propounding his viewpoint in front of the people is very much practical. The suffering that remains as man's mirage which comes time and again is the fact that is difficult to be ignored by anyone, to this he has called painful truth and explained as the first noble truth. If anyone falls to suffering, then there is the reason of pain like a sick person goes to the doctor and diagnoses the illness. Thus, there is an origin of suffering and what factors cause suffering is explained as the second noble truth. Similarly there is cessation of suffering and there is a way to eliminate suffering, by describing these two truths as the third and fourth noble truths, Lord Buddha has presented the experience of pain and pleasure that comes in the period of human life. Therefore, while studying the human life in Buddhism, the way of keeping man liberal from the suffering is only attempted while not giving emphasis on the analysis of phenomenal factors.

There will be a rare person who does not consider man as social being. The good person always keeps on trying to do good to each individual in the society. Some tolerate a lot of hardship for the goodness of the society, even though due to remaining polluted environment, men could not rise. Lord Gautama Buddha has revealed the five highly practical facts in order to raise the human life which is known as Pancha-Sila. These five things seem very ordinary. Not to kill being, not to steal, not to flirt, not to tell lie, not to drink are the five precepts or five rules of morality (Pancha-Sila). It is the same Gautama Buddha who has preached barring these five facts which are considered ordinary but

awfully painful. In the way that science proves the things that are available in the nature, Buddha has also showed the path to become aware while remaining abstinent by revealing the entity that has been unnoticed but useful in life.

In order to make people more practical in the society, he has added three more precepts and shows the path. The things that accepting the disciplined life as the real life one should leave to have horrible food were beads and scented clothes and sleep in higher postures are such conductive aspects which had been added in order to make society healthy and pious, are such viewpoints of Buddha's fully practical matters. It can be said that the Buddha was able to popularize him as real learned Buddha by keeping the simple methods in his principle which could even be understood by a layman and even conceive and obey it is his practical knowledge.

The things that Buddha has preached as precepts are full of practicality in life's every aspect and parts. He has presented instances in front of the public by keeping ahead his practical perspective about eating-drinking, standing-sitting, and crying-laughing, living-dying, playing-running and various sacraments. By obviously setting forth the relation and trust between self-distance, soul-god, castes and creeds and relatives, he has offered the virtuous realism. He has kept froth of all being the deeply practical facts that are even difficult to think over for great wise men. Thus the Buddha has left his impact in this world by not being any god or divine messenger but by being a great man. This is the practical viewpoint of Buddha. ❁

सूचना ! सूचना !! सूचना !!!

प्रत्येक महिनाको तेस्रो हप्ताको शनिवारको दिनमा 'एक दिवसीय विपश्यना ध्यान शिविर' संचालन भइरहेको कुरा सबै साधक-साधिकाहरूलाई जानकारी गराउन चाहन्छौं ।

स्थान : ज्ञानकीर्ति विहार

टाउन प्लानिङ, नयाँ बजार-१६

समय : विहान द बजेदेखि दिउँसो ३:३० बजेसम्म

सम्पर्क : ९८४९७६९७७३, ४३५८९९३

९८४९७२९७८५, ४३६५८३८

आयोजक

ज्ञानकीर्ति विहार परिवार

Meditation and Reflection-III

Granthadhura (Ganthadhura in Pali - the first system of school) does not link meditation only because it extensively covers a vast area of knowledge as stored in the Dhamma (doctrine) –and-Vinaya (discipline) that has descended from the time of the Buddha. During the last days of his journey, addressing the disciples he said that he was old and had a little more life to remain. As he had made total use of his life he was prepared to depart leaving his disciples. On this occasion the advice he left with the disciples would still be vital for their consolation. According to his last admonition the disciples who lived out the Dhamma and Vinaya diligently could depart the round of rebirths and put an end to suffering. Here the combination of these two terms can be considered as the original teachings of the first system of school.

When we review his last statement we notice few words like ‘diligence’ (Appamatta), ‘mindfulness’ (Satimanta), ‘virtuous’ (Susila), ‘with thought well concentrated’ (Susamahita Samkappo), and safeguard your ‘mind’ (Sacittamanurakkhatha) are worth to mention in this context. Through the application of this terminology we know that the first system of school (Ganthadhura) has already aroused the thoughts of meditation.

Besides, if we consider scriptures are like a sprout (ankura) of meditation, meditation is like a tree - grown from that sprout. When the tree bears fruits, fruits will be the culmination of both – the sprout (scriptures) and the tree (meditation) of that sprout. The culmination of practice which

Bhikkhu Upatissa

"Vipassanadhura is the second system of school that was considered very significant process of meditation leading to the knowledge of insight (Vipassana) which has been prevailed since the time of the Buddha."

we consider as freedom of suffering is not as easy as we think to achieve, however, if we dedicate properly to both the process of learning (the first system of school) and putting into practice (the second system of school) will probably lead towards the culmination of practice. That is called the ultimate freedom of suffering.

In short, all scriptures delivered by the Buddha convey almost the same message - ‘peace!’ Peace (‘Santi paramam sukham’ means freedom of suffering is ultimate happiness- Dhammapada) which in

its true sense is conducive to the freedom of suffering can be approached from these two systems of schools. So, the Buddha used to recommend one of three suitable places (which can be found out in many original discourses such as 1. forest (aranna), 2. the foot of a tree (rukhamula), and 3. a solitary place (sunnagara), for those who earnestly wished peace, freedom of suffering from the point of meditation.

If the followers of meditation had read some important scriptures or textbooks or even modern guide books written by meditation masters would lead them to acquire certain knowledge and thereby they might understand what this system of school that had served pupils’ interest in the past.

Even today it would give us a clear vision of meditation if we believe the following saying of a commentator: - “At the absence of well experienced meditation master, one who is genuinely interested in meditation can take (treat) a ‘meditation guide book’ as his master.”

Also at present those who practice meditation would have read and acquired at least a little knowledge otherwise they would not consider meditation an important part of life. Once they practiced they would know what meditation was and also know the benefits they had achieved through practice. So the adequate knowledge acquired of scriptures and text books from this first system of school would have become a basis for some learners and masters of meditation. Without knowledge of scriptures and text books and for some even normal people without reading a meditation book; they would never undertake a meditation course. In this context too, the first system of school (Ganthadhura) which can also be considered as a beacon of knowledge plays very important role to impart the firsthand knowledge of meditation prior to approaching a meditation centre.

Vipassanadhura is the second system of school that was considered very significant process of meditation leading to the knowledge of insight (Vipassana) which has been prevailed since the time of the Buddha. During the lifetime of the Buddha those who went to homelessness by renouncing worldly belongings had one of two options for their freedom of suffering. Either they dedicated to the first system of school or sought for the approach to the insight meditation through the second system of school. These two systems

of schools have helped overcome unrest, pain, suffering and problems of many disciples since the time of the Buddha.

Old disciples of his time preferred the second system of school as a straightforward method as they thought they were physically weak, as they were worried about their senses and organs which if not worked properly they would not achieve the aim of their renunciation. The young lay disciples who were physically well and healthy often seemed that they wanted to devote firstly to the first system of school (Ganthadhura), devoted themselves to the study of scriptures and learning them by heart they made this system as an access to insight meditation in their later age of life. After their ordination, most of the followers seemed to have picked up a subject of meditation (Kammathana—places of work) as guided by the Buddha. The first subject of meditation that they were given would be the subject of tranquility for the concentration of their mind to assist and cleanse their mind.

During the time of ‘meditation training course’, a subject of meditation (kammathana) was recommended where the meditator should work for practice to concentrate the mind on a particular object. There are forty subjects of meditation that were used as various tools of tranquility meditation (Samtha Bhavana). Contemplation on the virtues of the Buddha (Buddhanussati Bhavana) is one of them. (to be continued....)

Best Wishes on the auspicious occasion of 2555th Buddha Purnima

Buddhist Women Association of Nepal

Buddha Vihar, Bhrikutimandap, Kathmandu

बौद्ध गतिविधि

गैतम बुद्ध शान्ति पुरस्कार प्रदान गर्ने

नेपाल सरकारअन्तर्गत लुम्बिनी विकास कोषले नेपालमै प्रथमवार स्थापित विश्वस्तरीय गैतम बुद्ध शान्ति पुरस्कार यसवर्ष पहिलो पटक जापानको नागासाकी र हिरोशिमा शहरका मेयरहरूलाई संयुक्तरूपमा प्रदान गरिने भएको छ । सम्माननीय राष्ट्रपति डा. रामवरण यादवले बु. सं. २५५५ बुद्ध-पूर्णिमाको उपलक्षमा लुम्बिनीमा विशेष समारोहबीच सो अन्तर्राष्ट्रिय पुरस्कार प्रदान गरिने छ । पुरस्कारको राशी पचासहजार युएस डलर रहेको छ ।

दुतीय विश्वयुद्धमा अमेरिकाले खसालेको परमाणुबमका कारण दुईवटै शहर ध्वस्त भएका हुन् भन् त्यसकै सम्भनामा दुबै शहरका मेयरहरूलाई संयुक्तरूपमा सो गैतम बुद्ध शान्ति पुरस्कार प्रदान गर्ने निर्णय गरिएको हो ।

धर्मोदयले वृहत् बौद्ध सभा आयोजना गर्ने

बुद्ध सम्बत् २५५५ को अवसर पारी नेपालका विभिन्न बौद्ध समुदायबीचको आपसी सम्बन्ध सुदृढ र अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य बोकी धर्मोदय सभाले आगामी जेष्ठ ६ गते राष्ट्रिय सभागृह, भृकुटीमण्डपमा 'धर्मोदय वृहत् बौद्ध सभा' आयोजना गर्ने निर्णय गरेको छ । सम्पूर्ण बौद्ध संघसंस्थालगायत सरोकारवाला शुभचिन्तकहरूलाई उपस्थितिका लागि आमन्त्रण गरिएको छ ।

मुनि विहारमा थाई मिथुलाई स्थागत

१२ चैत्र २०६७, भक्तपुर । मुनि विहार भक्तपुरले वात फ्रा. धातु छायाहायङ् राजकीय विहार, थाइल्याण्डका भिक्षु फ्रा.खु विशिटनन्दवुत स्थविरको टोलीलाई एक कार्यक्रमबीच स्थागत तथा सम्मान गरेको छ । भिक्षु विपस्सीले अतिथिहरूको परिचय गराउनुभयो । उक्त अवसरमा वहाँलाई भिक्षु आनन्द, मुनि विहार दायक सभाका अध्यक्ष रामकृष्ण वैद्य, उपाध्यक्ष सुगतरत्न वज्राचार्य, सदस्य विकास वज्राचार्यले बुद्धमूर्ति तथा उपासक-उपासिकाहरूले विभिन्न उपहार प्रदान गरेका छन् ।

उपसम्पदा-दीक्षा

विराटनगर निवासी सरोजकुमार भगतले ६ जनवरी २०११ मा भिक्षु फ्रा.खु. विजित शिलाचारको उपाध्यायत्व तथा भिक्षु फ्रा.खु संघरक्षवरफ्रतको कर्मावाचार्यत्वमा उपसम्पदा दीक्षा प्राप्त गरेका छन् भने संख्वासभा निवासी सुदीप श्रेष्ठले १७ मार्च २०११ मा भिक्षु फ्रा.खु. देवमहा चेतियाचार्यको उपाध्यायत्व तथा भिक्षु फ्रा.खु. विशाल चेतियानुकूलको कर्मावाचार्यत्वमा उपसम्पदादीक्षा प्राप्त गरेका छन् । मुनि विहारमा थाइल्याण्डका संघराज सोमदेत् फ्रा. जाणसंवरको संरक्षणमा सञ्चालित सामूहिक प्रव्रज्या तथा उपसम्पदा योजनाअन्तर्गत उपसम्पदा हुनेहरू मध्ये उनीहरू १६ औं र १७ औं भिक्षु हुन् ।

स्वयम्भूमा दीप प्रज्वलन

१६ वैशाख २०६८ काठमाडौं । जापानमा महाभूकम्प तथा सुनामीका कारण ज्यान गुमाउने नागरिकहरूको स्मृति तथा विश्वशान्तिको कामना गर्दै धर्मोदय सभाको आयोजनामा स्वयम्भू महाचैत्य परिसरमा शान्तिदीप प्रज्वलन कार्य सम्पन्न भयो । थेरवादी भिक्षु, महायानी लामा तथा वज्राचार्यी गुरुजहरूको तर्फबाट शान्तिपाठ लगाते दीप प्रज्वलन गरियो । नेपालका लागि जापानी महामहिम राजदूतको उपस्थिति रहेको सो सहयोगार्थ कार्यक्रमको संयोजन तथा व्यवस्थापनमा बौद्ध महिला संघ, नेपाल तथा ज्ञानमाला भजन खलः, स्वयम्भूले सहयोग गरेका छन् ।

मिक्षु संवेजकीति स्मृति सिरपाः प्रदान

१८ वैशाख, काठमाडौं । नेपालका तीन ज्येष्ठ महास्थविरहरू संघनायक भिक्षु बुद्धघोष महास्थविर, संघउपनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविर तथा त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काशयप महास्थविरलाई गणमहाविहारमा एक धार्मिक कार्यक्रमको आयोजना गरी "भिक्षु संवेजकीति स्मृति सिरपाः २०६८" प्रदान गरियो । उहाँहरूलाई कदरपत्रसहित रु. ३,३३३/- राशी प्रदान गरियो । विहार प्रमुख तथा सो स्मृति सिरपाः का अध्यक्ष भिक्षु शोभित महास्थविरले पुरस्कारको बारेमा जानकारी गराउनुभयो ।

अब 'आनन्दभूमि' पत्रिका अनलाइनमा पनि !
www.anandakuvihar.com.np

त्यसपछि भिक्षु कोण्डन्यले सम्मानित महास्थविरहरुको व्यक्तित्व, कृतित्व एवं योगदानका बारे ऐतिहासिक विवेचना गर्नुभयो । भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले दिवगत भिक्षु संवेजकीर्तिको गृहस्थ जीवन तथा भिक्षु जीवन बारे प्रकाश पार्नुभयो । बुद्धधर्म उत्थानमा विशेष योगदान दिने व्यक्तिहरुलाई प्रत्येक वर्ष प्रदान गर्न उद्देश्य राखी भिक्षु संवेजकीर्तिको स्मृतिमा स्थापित सो पुरस्कार अर्को वर्ष भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरलाई प्रदान गरिने घोषणा गरिएको सो कार्यक्रम प्रसिद्ध गायिका रमना श्रेष्ठले संचालन गर्नुभयो ।

लुभूमा बुद्ध-प्रतिमा अनावरण

१८ वैशाख, ललितपुर । नेपालका संघउपनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले सुवर्ण छत्रपुर विहारमा एक धार्मिक समारोहबीच बुद्धमूर्ति अनावरण गर्नुभयो । दानको महत्व बारेमा संघउपनायक भिक्षु अश्वघोष महास्थविरले धर्मदेशना गर्नुभएको सो सभामा भिक्षु कोण्डन्यले बुद्धमूर्तिको इतिहास बारे जानकारी गराउनुभयो । बुद्धमूर्तिका दाता उपासक मोतिलाल शिल्पकारले दान दिनपाउँदा खुशी लागेको मन्त्रव्य दिनुभयो । सुवर्ण छत्रपुर विहारको ज्ञानमाला तथा सिद्धार्थ ज्ञानमाला भजनले भजन प्रस्तुत गरेको सो सभा भिक्षु प्रज्ञारत्नले संचालन गर्नुभयो ।

सप्तरीमा बुद्ध-प्रतिमा स्थापना

२४ वैशाख, सप्तरी । बुद्धधर्मको विस्तार तथा प्रचार-प्रसारको अभिप्राय राखी बु. सं. २५५५ को पावन अवसर पार्दै “समाज सुधार मञ्च नेपाल, सप्तरी” को आयोजनामा कठौना बजार चौरास्ता, राजमार्गमै बुद्ध-प्रतिमा स्थापना गरिएको छ । बुद्ध विहारका प्रमुख तथा लुम्बिनी विकास कोषका कार्यकारिणी सदस्य प्रमुख अतिथि भिक्षु कोण्डन्यले एक समारोहबीच धार्मिक विधिपूर्वक धातुद्वारा

निर्मित करिब साढे तीनफीटको बुद्धमूर्ति अनावरण गर्नुभयो । भिक्षु कोण्डन्य, लुम्बिनी विकास कोषका पूर्व उपाध्यक्ष तथा नेपा: राष्ट्रिय पार्टीका अध्यक्ष डा. केशवमान शाक्य, सप्तरीका उपेन्द्र गच्छेदार, बिपिन्द्र गच्छेदार, बिनोद चौधरी आदिले मन्त्रव्य दिनुभयो । स्थापित बुद्धमूर्ति काठमाडौँस्थित बुद्धविहार भृकुटीमण्डपले धर्मोपहारस्वरूप उपलब्ध गराएको थियो । भिक्षु अस्सजि, भिक्षु चन्द्रिमो, अनागारिका मिना, अनागारिका सुनिता, श्रीकीर्ति बौद्ध संघका उपाध्यक्ष राजा शाक्य, युवा बौद्ध समूहका कोषाध्यक्ष तेजनारायण मानन्धर, श्रीकीर्ति ज्ञानमाला भजनका उपासिका वीरमाया महर्जन अनावरण कार्यक्रममा सहभागी भएका थिए भने, सम्पूर्ण बाटो खर्च श्रीकीर्ति बौद्ध संघले आर्थिक सौजन्य गरेको हो ।

परियति विद्यार्थीहरु पुरस्कृत

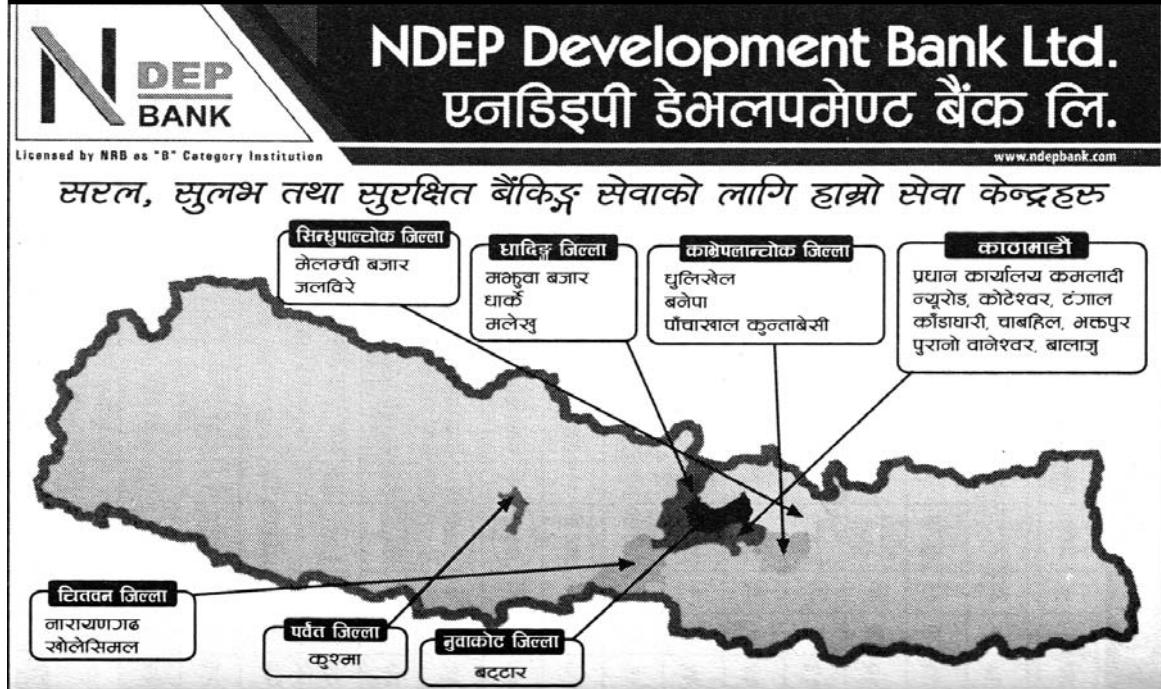
२४ वैशाख, काठमाडौँ । २५५५ औं बुद्ध-पूर्णिमाको अवसरमा बौद्ध महिला संघ, नेपालले भृकुटीमण्डपस्थित बुद्धविहारमा धार्मिक सभा सम्पन्न गरेको छ । त्रिपिटकाचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविरको सभापतित्वमा सम्पन्न सो कार्यक्रममा विशेष अतिथि भिक्षु ज्ञानपूर्णिक महास्थविरले “अप्पमादेन सम्पादेथ” तथा “सद्गुरु” को बारेमा धर्मदेशना गर्नुभयो । प्रमुख अतिथि लुम्बिनी बौद्ध विश्वविद्यालयका उपकुलपति प्रा. डा. त्रिरत्न मानन्धरले बुद्धधर्म उत्थान तथा जागरणका लागि बौद्ध महिला संघ, नेपालले गरिरहेको कार्य प्रशंसा गर्नुभयो । सोही अवसरमा परोपकार उच्च माविमा सञ्चालित नेपाल बौद्ध परियति शिक्षाका उत्तीर्ण विद्यार्थीहरुलाई प्रमुख अतिथिले पुरस्कार प्रदान गर्नुभयो । संघका अध्यक्ष बासन्तीदेवी वज्राचार्यले स्वागत मन्त्रव्य, उपाध्यक्ष डा. केशरीलक्ष्मी मानन्धरले धन्यवाद ज्ञापन तथा कार्यकारिणी सदस्य प्राङ्ग रीना तुलाधरले कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुभयो ।

बुद्धपूर्णिमाका दिन क्षीर-खीर क्षीरभोजन दाता - मैया मानन्धर

काठमाडौँ- ठमेल निवासी मैया मानन्धरले दिवंगत जहान तुलसी बहादुर मानन्धरको पुण्यस्मृति तथा आफ्नो छोरा ओमरत्न मानन्धरको उत्तरोत्तर प्रगति तथा सु-स्वास्थ्य कामना गर्दै यसवर्षको बुद्ध सम्बत् २५५५ औं बुद्ध-पूर्णिमा/बैशाख-पूर्णिमाका दिन आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भूमा क्षीर-भोजन दान गर्नुहुनेछ । उहाँको पुण्य कार्यलाई बुद्धजयन्ती समारोह समिति तथा आनन्दकुटी विहार स्वयम्भू, काठमाडौँले साधुवाद व्यक्तिगती कुशल पुण्यकार्य गर्दैजान सकोस् भनी आशिका गरेको छ ।

Best Wishes on the auspicious occasion of the 2555th Baishakh Purnima

बौद्ध चारधाम यात्रा

विशेष अनुभवी व्यक्तित्वहरूले यस नयाँ वर्ष २०६८ सालमा आरामदायी, सुरक्षित एवं धार्मिक बौद्ध-चारधाम तीर्थयात्राको आयोजना गरकोले आ-आफ्नो अनुकूल यात्राको सीट अग्रिम बुकिंग गरी यात्राको लाभ उठाउनु होला ।

यात्रा विवरण

१. पहिले यात्रा मंसिर २१ बुधवार गतेदेखि पौष ६ सम्म (चौथिदिन-सामान्य) रु. १४,५००/-
२. दोस्रो यात्रा पौष ५ देखि पौष १४ सम्म (नौदिन VIP) रु. १७,०००/-
३. तेस्रो यात्रा पुष १३ देखि २२ सम्म (नौदिन) सामान्य रु. १०,५००/-
४. चौथो यात्रा पुष २१ देखि ३० सम्म (नौदिन VIP) रु. १७,०००/-
५. पाचौं यात्रा पुष २९ देखि माघ ०८ सम्म (नौदिन VIP सामान्य) रु. १०,५००/-
६. छैठौं यात्रा पुष ३० देखि माघ २२ सम्म (चौथिदिन VIP) रु. २५,५००/-

नौदिनको यात्रामा समावेश स्थलहरू

लुम्बिनी, कुशीनगर, वैशाली, राजगिरी, बुद्धगया, वाराणसी, श्रावस्ति, कपिलवस्तु (भारत)

चौथिदिनको यात्रामा समावेश स्थलहरू

वाराणसी, आग्रा, दिल्ली, श्रावस्ती, कपिलवस्तु (भारत)

नोट : सुविधासम्पन्न (इन्डियन बस) बाथरूम सहित कोठा, होटल, पिउने पानी, खानानास्ता र फीहरू आदि सबै उल्लेखित भाडा रकममा समावेश गरिएको छ ।

VIP – 2*2 Room, Normal- सामूहिक कोठाहरू

विशेष आकर्षण

➤ श्रावस्तीमा यात्रीका तरफबाट संघभोजन-दान, अष्टपरिष्कार-दान, चीवर-दान

➤ विशेष धार्मिक स्थलहरूमा बुद्धपूजा, ध्यान भावना परित्राण पाठ आदि पनि हुनेछ ।

सम्पर्क भिक्षु तथा विहार :

-भिक्षु धर्ममूर्ति, आनन्दकुटी विहार ९८४९२७७८६०

-भिक्षु राहुल, ध्यानकुटी विहार, ९८४९२८४७२१

-भिक्षु अशोक, जितवन विहार ९८४९००७७३३

-भिक्षु त्रिरत्न, महिन्द विहार-कपिलवस्तु ९७२७९७२९४४

विशेष रिपोर्ट

आनन्दकुटी विहारमा चैत्र पूर्णिमा

नेपाली पात्रोअनुसार चैत्र महिना अथवा वर्षकै अन्तिम पूर्णिमालाई चैत्र पूर्णिमा भनिन्छ । नामअनुसार यस पूर्णिमा चैत्र महिनामा पर्नुपर्ने भएता पनि यस वर्षमा भने बैशाख महिनामा परेको छ । आफ्नो छुट्टै महत्त्व बोकेको चैत्र पूर्णिमा यस वर्षमा भने बैशाख ५ गतेका दिनमा परेको छ । ज्ञानको ज्योति फैलाउने भगवान् बुद्धको जीवनीसँग सम्बन्धित रहेको यस दिन बुद्धधर्मावलम्बीहरूको लागि महत्वपूर्ण रहेको छ । यसै पूर्णिमाले सिद्धार्थ गौतमलाई बुद्धत्व प्राप्त गर्न प्रेरणा दियो ।

बैशाख पूर्णिमा जुन दिनमा सिद्धार्थ गौतमको जन्म भयो, उहाँले बुद्धत्व प्राप्त गर्नुभयो र त्यसै दिनमा उहाँको महापरिनिर्वाण भयो, बैशाख पूर्णिमा चैत्र पूर्णिमा लगतै पर्ने पूर्णिमा हो । त्यसै पूर्णिमालाई बुद्ध जयन्ती पनि भन्ने गरिन्छ । हाल हामी २५५५ औं बुद्धजयन्ती मनाउन गइरहेका छौं ।

विशेष कार्यक्रम

विशेष गरेर अष्टमी र पूर्णिमामा विहारहरूमा केही न केही कार्यक्रमको आयोजना गरिन्छ किनभने यी दिनहरूमा उपोसथ व्रत लिनेको संख्या धेरै नै हुने गर्छ । उपोसथ व्रत भनेको राम्ररी निबिराइकन अष्टशीलको पालना गर्नु हो । यस वर्षमा भने चैत्र पूर्णिमा नयाँ वर्ष प्रारम्भ भएपछिको पहिलो पूर्णिमा भएकाले यसलाई महत्त्वका साथ लिइएको छ ।

यस दिनमा आनन्दकुटी विहारमा पनि एउटा कार्यक्रमको आयोजना गरियो । नयाँ वर्ष प्रवेश गरेको उपलक्ष्यमा यस कार्यक्रमको आयोजाम गरिएको थियो । यस दिनमा आउँदो वर्षमा नेपालमा सुख, शान्तिको निर्माण होस् भन्नको लागि परित्राण पाठ गरियो । साथसाथै रोचक र ज्ञानवर्धक ज्ञानमाला भजन पनि गाइयो र भिक्षुहरूले धर्मदेशना गर्नुभयो ।

यस कार्यक्रमका आर्थिक दाता स्व. तीर्थनारायण मानन्धरका छोरीहरू अनिता र सुमित्रासहित सकल परिवार रहेका थिए ।

कार्यक्रमको सुरुवात

त्यस दिनको कार्यक्रमको लागि विहान सात बजेदेखि नै उपासक उपसिकाहरू भेला हुन थालिसकेका

भृत

७ पवन कडेल

अमृत बौद्ध परियति शिक्षालय
आनन्द कुटी विहार

थिए । स्वयम्भू ज्ञानमाला भजन खलःका सदस्यहरूलाई बोलाइएको थियो । सबै सदस्यहरू उपस्थित भएपछि उनीहरूलाई जलपान गराएपछि भजनबाट कार्यक्रमको सुरुवात गरियो । आठ बजेबाट सुरु गरिएको भजनमा नमो तस्स भगवतो... हे प्रभु भगवान्.....विश्वया शान्ति यायेतबुद्ध शरणम् गच्छामि.... भीषि सकलें...जस्ता विभिन्न प्रकारका ज्ञानवर्धक ज्ञानमाला भजनहरू प्रस्तुत गरियो । सो ज्ञानमाला भजन करिब १ घण्टाजस्तो भयो र नौ बजेतिर सो भजन कार्यक्रम समाप्त गरियो ।

बुद्ध पूजा र शील प्रदान

भजन समाप्त लगतै बुद्धपूजा गरियो । बुद्धपूजा गरे पछि भिक्षु धर्ममूर्ति महास्थविरले उपासक उपासिकाहरूलाई पंचशील प्रदान गर्नुभयो । उपोसथव्रत बस्नेहरूले अष्टशील प्रार्थना गरे भने अरूले पञ्चशील प्रार्थना गरे ।

परित्राण पाठ र धर्मदेशना

शील प्रदानपछि सम्पूर्ण भिक्षु संघ मिली परित्राण पाठ गर्नुभयो । परित्राण पाठ भनेको बुद्धको कुनै तन्त्र मन्त्र नभई बुद्धको सत्य वचन हो भन्ने कुरा परित्राण पाठपछि भिक्षु धर्ममूर्तिले स्पष्ट पार्नुभयो ।

मानिस एक संवेदनशील प्राणी हो । उसको मन स्वभावसँग जोडिएको हुन्छ । उसको मनमा प्रतिकुल र अनुकुल असर पर्ने गर्छ । यदि कसैले गाली गन्यो भने हामीलाई रीस उठाने गर्छ जुन प्रतिकुल असर हो । तर यदि कसैले हाम्रो प्रशंशा गन्यो भने हामी प्रफुल्ल हुन्छौं, जुन अनुकुल असर हो । यो नै मानिसको मनको सामान्य स्वभाव हो ।

विभिन्न प्रकारको वातावरणको कारणले गर्दा कहिले खुसी, कहिले डर उत्पन्न हुने गर्छ । यसै कारणले गर्दा हाम्रो काममा बाधा अड्चन आउने गर्छ । यस्तो समयमा हामीले बुद्धवचनलाई अपनाउन सक्यौ भने यस्तो अवस्थाबाट मुक्त हुन सकिन्छ र सोही बुद्धवचनलाई नै

परित्राण पाठ भनिन्छ ।

यसरी भिक्षु धर्ममूर्तिले परित्राण पाठको महत्व र परिचय दिइसकेपछि धर्मदेशना प्रारम्भ गरियो । दश बजेदेखि धर्मदेशना सुरु गरियो । भिक्षु नारदले धर्मदेशना गर्नुभयो । चैत्र पूर्णिमाको महत्व

यो दिन बुद्धधर्मावलम्बीहरूको लागि महत्वपूर्ण दिन हो । यसै दिनमा नै सिद्धार्थ कुमारले चार निमित्तहरू देखेका थिए । पहिला बूढो मान्छे, रोगी मान्छे, मुर्दा मान्छे र अन्तिममा उनले एकजना भिक्षुलाई देखे । त्यही भिक्षुबाट प्रभावित भई उनले प्रवजित भई चारआर्यसत्यको खोजी गरे । साथसाथै निर्वाण प्राप्त गर्न बाटो पनि पत्ता लगाए । त्यसकारण उनलाई बुद्धत्व प्राप्त भयो ।

त्यसैले यो दिन पुण्यवान् रहेको छ । यस पुण्यवान् दिनमा परम्परागत शैलीबाट कार्यक्रम सञ्चालन गरिदै आएको छ । मानिसहरू सधैं पैसा कमाउनका लागि भागदौड गर्न भए तापनि यस दिनमा भने उनीहरूले आफूले सकेको दानधर्म गर्नुन् । यस महत्वपूर्ण र पुण्यवान् दिनमा धर्मश्रवण गर्ने, कथा सुन्ने गर्ने गर्नु पर्दछ ।

एकदिन एकजना मानिस घुम्दै जंगलमा पुग्छ । त्यस मानिसले जंगलमा घुम्दा घुम्दै एउटा सिंह देख्छ । सिंह देखेपछि ऊ भाग्छ । भाग्दा भाग्दै ऊ एउटा खाडलमा पस्न लाग्छ तर उसले रुखको जरामा समात्छ । खाल्डोमा उसले एउटा विशाल सर्प देख्छ । उसले एउटा प्वालमा सेतो र कालो मुसा देख्छ । त्यसैबेलामा एउटा मान्छे आएर उसलाई मद्दत गर्न खोज्छ । तर त्यस समयमा माथिबाट मह चुहिरहेको हुन्छ । मानिसले उसलाई डोरी

जानलाई भूमि

समाल लगाई त्यस खाडलबाट निकाल्ने प्रयास गर्छ । तर ऊ महमा नै भुलन्छ ।

यहाँ, जंगल भनेको पृथ्वी, सिंह भनेको यमराज, खाडल भनेको दुःख, कालो मुसा भनेको रात, सेतो मुसा भनेको दिन हो । मह भनेको लोभ र मान्छे, डोरी भनेको निवार्णको बाटो ।

मुख्य सार : मानिस राग, मोह र लोभमा परेको हुन्छ । भगवानले धर्मको बाटो देखाई दिन्छन् । जसको साहारा लिएर मानिसहरू अगाडि बढ्न सक्छन् । धर्मदेशना सुनेर आचरणमा सुधार गर्नसके हाम्रो जीवनमा सुख र सन्तोष आउने गर्छ । अन्तमा निर्वाणसम्म पुग्न सक्छौं । धर्ममा नगइकन राग र मोहमा बाँचिरहेका मानिसहरूले धर्मश्रवण गरेमा तिनीहरू पनि निर्वाणसम्म पुग्न सक्छन् । त्यसैले हामीले धर्मश्रवण गरेर ती कुराहरूलाई अनुसरण गर्नु पर्दछ । हामीले मन, शरीर, वचन सधैं सफा राख्नुपर्दछ । एउटा कानले सुनेर अर्को कानले उडाउनु हुँदैन । मनमा फोहोर विचार राख्नु हुँदैन ।

यस्तो धर्मदेशना सुनेपछि विहारमा मात्र सीमित नराखी घरपरिवार र आफन्तहरूलाई राम्रो अर्ति दिनुपर्छ । सिद्धार्थ गौतम बुद्ध भइसकेपछि सर्वप्रथम राजगृह नगरमा जान्छन् । राजगृह नगरमा पहिलो पाइला टेकेको दिन पनि चैत्र पूर्णिमा नै हो ।

त्रिपिटकलाई विस्तृत रूपमा बुझ्न अट्ठकथाहरू लेखिएका छन् । अट्ठकथालाई बुझ्न टीका लेखिएको छ भने टिकालाई बुझ्न टिप्पणी लेखिएको छ ।

नयाँ वर्षको आगमनसँगै हामीले पुराना नराम्रा कार्यहरूलाई बिर्सी नयाँ राम्रा राम्रा कार्यहरूको थालनि गर्नुपर्दछ र नयाँ वर्षको सुरुवात गर्नु पर्दछ। हामीले कथा सुन्ने बेलामा आफ्नो मनलाई शुद्ध राख्नुपर्दछ । नराम्रो विचारलाई मनबाट निकाल्नु पर्दछ। हामीले पूर्णिमा अष्टमी र औंशीका दिनहरूमा परित्राण गरेर, दान गरेर धर्मश्रवण गरेर पुण्य कमाउनु पर्छ । राम्रो विचार मनमा राखी अधि बढ्नु पर्दछ। धर्मदेशना बारे भिक्षु अशोक भन्तेले अभि स्पष्ट पार्नुभएको थियो ।

यसरी चैत्र पूर्णिमाको दिनको कार्यक्रम सकियो । १०:५० तिर पुण्यानुमोदन गरिसकेपछि भोजन र कार्यक्रम समाप्त गरियो ।

सब्ब पापस्स अकरणं कुसलस्स उपसम्पदा ।

सवित परियोदपनं एतं बुद्धानुसासनं ॥

सबै पापहरूबाट मुक्तहुनु कुशल धर्म सेवन
गर्नु, चित्तलाई विकाररहित तुल्याउनु यही नै
बुद्धहरूको शिक्षा हो ।

फुकं पापकर्म बचे जुइगु, भिंगु ज्याखं
मुकावनेगु, नुगःयात यचुकेगु थ्व हे बुद्धपिनि मू
शिक्षा खः ।

*Not to do Evil, to cultivate good
deeds, purify the mind; this is the
Teachings of the Buddha.*

- धम्मपद

भगवान् बुद्धको जन्म, सम्बोधि लाभ र महापरिनिर्वाण दिवस २५५५ औं

बुद्धपूर्णिमा (स्वाँया पुञ्छ) को सुखद उपलक्ष्यमा बुद्धभूमि नेपालमा

शान्ति धाओस, समयमै संविधान जारी होस,

समस्त नेपालीहरूमा सुख, शान्ति, समृद्धिका लागि

हार्दिक शुभकामना ।

गिक्षु मैत्री महास्थविर
संस्था अध्यक्ष

आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप महास्थविर
विहार प्रमुख

आनन्दकुटी विहार

स्वयम्भू, काठमाडौं ।